

Универзитет „Св. Кирил и Методиј,, – Скопје

Филозофски факултет

Институт за безбедност, одбрана и мир

Постдипломски студии во областа на Безбедноста/Меѓународна безбедност

**ИМПЛИКАЦИИ ВРЗ ТЕКОВИТЕ И ТРЕНДОВИТЕ НА ПЛАНИРАЊЕТО НА
БУЏЕТСКИТЕ ТРОШОЦИ ЗА БЕЗБЕДНОСТА И ОДБРАНАТА ВО УСЛОВИ НА
ЕКОНОМСКА РЕЦЕСИЈА**

- Магистерска работа

Ментор:

Проф. др. Оливер Бакрески

Кандидат:

Лета Барциева Миовска

Скопје, мај 2014

Импликации врз буџетските трошења за одбрана и безбедност во услови на светска рецесија

Содржина

Вовед	стр.5
Теоретска рамка на проблемот на истражување	стр.8
Поим и дефинирање на проблемот.....	стр.10
Релевантни истражувања на проблемот.....	стр.13
Краток историски преглед.....	стр.16
Методологија за изработка на магистерскиот труд.....	стр. 17
1. Прв дел: За буџетот: буџет и буџетски расходи	
1. Општо за буџетот	стр.18
2. Буџет и буџетски расходи.....	стр. 19
3. Процес на буџетирање — изработка на буџетот.....	стр.20
4.Буџетски исходи.....	стр.22
5. Цикличен дефицит.....	стр.23
6. Структурен дефицит.....	стр.24
7.Буџетски правила.....	стр.26
8. Цели на подготовка на буџетот.....	стр. 27
9. Примена на системот на ППБИ.....	стр.30
2.Втор дел - Трошоци во одбраната: растот на БДП и импликациите врз стратешките позиции во полето на надворешната политика	

Импликации врз буџетските трошења за одбрана и безбедност во услови на светска рецесија

1. Буџетот на државата во функција на адут во меѓународните односи	стр.32
2. Економската рецесија во Западниот свет.....	стр.37
3. Намалување на буџетските трошоци во одбраната како резултат на економската рецесија.....	стр.40
4. Причини кои доведуваат до светска економска рецесија	стр.41
5. Рецесијата во одбранбените буџети во светски рамки, буџетски ограничувања во САД.....	стр. 47
6. Нема штедење за воено индустрискиот комплекс ни во 2014: Трилион долари за војна од 9/11.....	стр. 53
3. Трет дел - Сојузниците и трошоците за одбрана – тенденции и прогнози. Прилагодувања на трошоците во областа на безбедноста во услови на светска рецесија	
1. ЕУ и надворешната и безбедносна политика.....	стр.55
2. ЕУ и ограничувањата.....	стр.60
3. Австралија како клучна алка на Пацификот.....	стр.64
4. Четврти дел – Геополитички импликации од рецесијата и секвестрацијата	
1. Сегашната состојба на буџетските трошења: капацитетот и подготвеноста на оние кои ги диктираат тековите.....	стр.69
2. Азискиот столб (The Asia Pivot).....	стр.73
3. Договорот за буџетот во САД – спас за воено- индустрискиот комплекс	стр.78
4. Тенденции за финансирање на безбедносниот сектор во наредниот период: опции за финансирање на војните.....	стр.82

Импликации врз буџетските трошења за одбрана и безбедност во услови на светска рецесија

5. Петти дел – Последици од рецесијата

1. Значењето на рецесијата и секвестрацијата во однос на буџетирањето на државите: нивната одбрана и дипломатија.....стр.86

2. Дваесет и првиот век: Подемот на Кина.....стр.92

3. Издвојувања по глава на жител во земјите кои издвојуваат најмногу ресурси за одбрана.....стр. 95

6. Шести дел – Буџетот на РМ; импликации од светската рецесија во перформансот на одбраната и изведбата на државата

1. Буџет и буџетски трошоци во РМстр. 97

2. Анализа на буџетот на РМстр. 100

3. Владини програми за одбрана на РМ.....стр.102

4. Ресурси во одбраната.....стр.103

Заклучок.....стр.107

Користена литература.....стр.112

Легенда на табели:

Страна 35, Табела 1: Консолидираниот буџет на Република Македонија за 2014 година

Страна 88, Табела 2: Извори на финансирање на американските војни

Страна 97, Табела 3: Бруто домашниот производ на економски најнапредните земји на светот

Страна 95, Табела 4: 15-те најголеми воени буџети на светот во 2013 година

Импликации врз буџетските трошења за одбрана и безбедност во услови на светска рецесија

Вовед

Во ова истражување се проучуваат импликациите врз безбедноста (на глобално и регионално ниво) кои се појавуваат кон крајот на првата декада од 21-от век, како резултат на рецесијата и секвестрацијата, економски и политички трендови кои неодминливо влијаат и на политичките одлуки за издвојувањата за одбрана и безбедност.

Долгорочните импликации и импакти од економската рецесија допрва ќе се развиваат и чувствуваат, а тоа се однесува на големите сили, на нивните сојузници со среден интензитет на моќ, како и на помалите држави, кои не можат да си дозволат независност и едноставно ги следат чекорите и насоките на своите надворешни ментори. Овие случувања на меѓународен план може да се именуваат како политичко-економски феномени кои силно ќе го одбележат периодот во кој настанаа.

Интересот да се направи овој истражувачки проект произлезе од афинитетот кон дисциплините за надворешната политика и безбедноста и дипломатијата, кои токму како резултат на економската рецесија од 2008-ма и секвестрацијата во САД која започна од 2013-та фундаментално ќе ја променат својата визура и ќе покренат стратешко поместување на глобалните географски и ресурсни полиња на интерес.

Резултатите од ова истражување ќе бидат обид за своевидно обновување, освежување и ажурирање на трудовите од оваа област, особено во Република Македонија, црпиени од бројни книги, но и виртуелна литература, учебници, публикации, истражувања, медиумски објави, извештаи од официјални институции, анализи и препораки од релевантни „тинк – тенкови,, и невладини организации и др.

Би послужиле како еден вид придонес кон материјата во чиј опсег се овие прашања; имено економската политика на стратешко и безбедносно ниво, во смисла на создавање побогат материјал за компарација како се прават сеопфатни и долгорочни стратешки планови, анализи и процени при организирањето и раководењето на активностите и операциите преземени од соодветните институции во зачувувањето на

Импликации врз буџетските трошења за одбрана и безбедност во услови на светска рецесија

националните интереси, подеднакво важни и во внатрешната територија и на надворешно- безбедносен план.

Тука конкретно се мисли на процесот на креирање на буџетите за одбрана и безбедност; вклучувањето на аспектот на комбинирањето на економските можности на земјата (БДП, задолженоста, (не)вработеноста, инфлацијата, макро и микро перформанс) како и надворешно- политичките фактори (економскиот и воен подем или пак, евентуален конфликт или криза во соседните земји, но и во поголем радиус) кој може директно да се имплицира врз збирот варијабли кои влијаат на носењето на буџетските одлуки.

За компарација, ќе бидат генерално разгледани процесите на буџетирање на секторите одбрана и безбедност (заштита на националните интереси) на неколкуте светски предводници и како аналоген пример, политичкиот процес на донесување на најважните економски политички одлуки кои ги прават релевантните органи во Република Македонија при издвојувањата на средствата наменети за зачувување и одржување на мирот, стабилноста и опстанокот на државата.

Нашата држава, исто така помина низ фаза на рецесија, која најизразено се почувствува во министерството за одбрана, но тој тренд се надминува со покачување на издвоените средства, модернизација и реорганизација на армиските сили и капацитети, прикажано и во буџетите за тековните и наредните фискални години.

При дејствувањето на формалните механизми кои го сочинуваат процесот на буџетирање, се активираат политички дебати, се вклучуваат економски анализи и процени на состојбата на средствата кои се на располагање, како и тие кои треба да се снабдат, и начинот како да се направи тоа.

Во оваа магистерска работа ќе бидат анализирани трендовите на „кратења,, односно намалување на буџетите за одбрана во Западниот свет, особено САД, тенденциите во глобалната безбедност како резултат на секвестарот од една страна, и паралелниот подем на источниот – азиски свет устроен со политичките и економските

Импликации врз буџетските трошења за одбрана и безбедност во услови на светска рецесија

договори и импликациите врз идната безбедноста реалност на меѓународно ниво од друга страна.

Буџетот како најсилниот политички и економски документ претставува одраз на општата состојба во одредена држава, тој во оваа теза ќе се разгледува од економско-политички и меѓународно-политички аспект.

Во реалистичен свет на меѓународни односи каде секоја држава до одредена мера стравува од можните задни намери на другата држава, средствата кои владите ги издвојуваат за потребите на националната безбедност и заштитата на виталните интереси претставуваат јавен профил за самата земја кој може да заплашува, да балансира или пак да има чисто мирољубив и благотворен карактер.

Трудот ќе содржи шест делови, во кои одделно ќе биде разгледувана проблематиката со буџетите и нивната секвестрација и тоа, во првиот дел ќе се говори за буџетот како највисок економски политички документ на државата, процесот на неговото донесување, буџетскиот циклус итн.

Во вториот дел ќе бидат изложени неколку аспекти за издвојувањата и трошоците во одбраната, вклучително набавките за вооружување, растот или стагнацијата на БДП, како и тези за факторите кои влијаат при определувањето на трошоците.

Третиот дел ќе биде одделен за водечките држави од Западниот свет (водечки во смисла на висината на средствата издвоени за потребите на одбраната) - сојузниците и надворешната и безбедносна политика; прилагодувањето на трошоците во областа на одбраната на националните интереси во услови на светска рецесија, но истовремено и презентирање на фактите кои во исто време ги наведуваат државите, и покрај своите големи буџетски дефицити и висок надворешен долг, да не престанат во трката со вооружување.

Четвртиот дел се однесува на геополитичките импликации кои (ќе) произлегуваат од рецесијата и секвестрацијата, ефектите од намалувањата на трошоците за одбрана во перцепцијата за тие земји во меѓународната заедница, како тие се рефлектираат во

Импликации врз буџетските трошења за одбрана и безбедност во услови на светска рецесија

светските буџети и дали слободните пазари на либералната демократија се поле за соработка или пак ривалство и повторна појава на економска или Студена војна меѓу историските оски – Истокот и Западот.

Петтиот дел ќе ги содржи аспектите од сегашната состојба во пост- рецесивниот свет, како и евентуалните последици од рецесијата. Ќе бидат изложени главните и современи правци на теоретска мисла за можните трендови и текови на финансирањата во одбраната и безбедноста, како и прогнози за тенденциите во економијата и политиката и балансот на воената и економската моќ.

Шестиот дел ќе биде посветен на издвојувањата за потребите за одбрана и безбедност на Република Македонија, факторите кои ги детерминираат целите и приоритетите во буџетските расходи на РМ, како и прилагодувањата кои РМ ги прави од аспект на трошоците за одбрана во услови на светска рецесија.

Клучни зборови: секвестрација, рецесија, економски импликации, импликации врз буџетски трошења, буџет, надворешна и безбедносна политика, буџет за одбрана, буџет за безбедност.

Теоретска рамка на проблемот на истражување

Погледнувајќи низ историјата во изминатите 10.000 години, станува јасно дека светот отсекогаш бил сведок на конфликти од една страна, а човештвото сепак создало поголеми, поорганизирани и покомплексни општества со кои значително е намален ризикот. Овие напредно организирани општества создадоа и услови за повисоки животни стандарди и економски развој. Парадоксално, но како војните да го направиле човештвото побогато и побезбедно. Кога победниците во војните во текот на историјата покорувале народи, ги вклучувале во поголеми општества. Победниците преку искуството и со текот на времето научиле дека за овие големи општества да бидат функционални, треба да имаат силни влади; а тоа што владите го прават за да останат на власт е задушување на насилството кое го предизвикуваат нивните поданици. Различните историски и економски

Импликации врз буџетските трошења за одбрана и безбедност во услови на светска рецесија

прилики, наметнуваат потреба за адаптирање на самите држави кон овие ситуации, што подразбира или штедро (расипничко) искористување на ресурсите за војна; умерено, планирано и рационално искористување на државните ресурси, или пак, како во ситуацијата која се разгледува во оваа магистерска работа – државите да бидат принудени, заради своите претходни плафонски задолжувања, сега да треба да воведуваат специјални програми кои ќе го намалат целокупниот обем на трошоци кои се издвојуваат за исполнување на одбранбената државна обврска. Конкретно, таков е примерот со процесот на секвестрација кој е моментно активен во САД, а програми за намалување на буџетите има и во ЕУ, стратешкиот сојузник на САД.

Под секвестрација, одреден износ средства еднаков на разликата помеѓу „плафонот,, назначен со Буџетската резолуција и реално определената сума се „секвестрира,, од страна на Министерството за финансии и не се алоцира до агенциите за кои првенствено била наменета од страна на Конгресот. Теоретски, секоја агенција има ист процент на одобрени средства кои се задржани со цел за да се врати прекумерната потрошувачка врз база „на сите одбори“. Конгресот одлучи да из земе неколку значително опсежни програми од процесот на секвестрација (на пример, Социјалното осигурување и одредени делови од буџетот за одбрана), а бројот на ваквите исклучени програми од секвестрација се зголемува со текот на времето, што ќе значи дека секвестрацијата ќе треба да од земе гигантски делови од буџетите на оние програми кои остануваат под секвестрација за да се достигне потребното враќање на средствата кои се кратат, со што виртуелно се „осакатуваат,, активностите на оние програми кои не се изземени. Перспективата на секвестрацијата делува како да е катастрофална, бидејќи Конгресот не е волан да ја спроведе, туку само ги зголемува „плафоните,, за задолжување во буџетските резолуции, иако процедурите за реформираниот буџет ќе овозможуваат поголема контрола за Конгресот во поглед на буџетскиот дефицит.

На прашањето што е секвестарот и зошто овој феномен настана токму сега, може да се одговори на овој начин – во последните неколку години, претседателот на САД Барак Обама и двете партии на САД во Конгресот (Демократската и Републиканската) правеа заеднички напори за да го редуцираат дефицитот на САД од повеќе од 2,5

Импликации врз буџетските трошења за одбрана и безбедност во услови на светска рецесија

трилиони долари преку комбинација од кратења во трошоците и зголемување на даночните стапки¹. Во 2011-та година, Конгресот одобри закон со кој доколку не се дојде до согласност за план на редукција на американскиот дефицит до 4 трилиони долари – вклучително и 2,5 трилиони во редукција на дефицит кои креаторите на закони од обете партии веќе ги постигнаа низ изминатите неколку години – ќе започнат да се ефектуираат автоматски, арбитрарни и сеопфатни кратења низ сите одбори во износ од околу 1 милијарда долари во 2013-та. Така и беше, секвестрацијата започна на 1-ви март 2013, а нејзините ефекти допрва ќе се чувствуваат. „Целиот дизајн на овие арбитрарни кратења беше тие да се направат не атрактивни и непосакувани, така што Републиканците и Демократите ќе се обединеа за да најдат добар компромис за разумни намалувања, како и затворање на разни „дупки,, во даночењето и така натаму. Така што, сево ова беше дизајнирано за да не можеме да ги направиме овие лоши кратења; ајде да направиме нешто поаметно. Тоа беше целата поента на таканаречената секвестрација“. – Претседателот на САД, Барак Обама.

За жал, Конгресот не најде компромис, и како последица, штетните кратења познати како секвестар започнаа на први март 2013-та година². За војската тоа ќе значи 500 милиони долари помалку во наредната декада, односно одбранбениот сектор ќе апсорбира кратења од 9% во сите програми, што за воениот естаблишмент е фактор кој ќе ја намали готовноста на армијата на САД.

Поим и дефинирање на проблемот на истражување

Според он-лајн речникот на Инвестопедиа³ рецесија е процесот на значителен пад на активностите во економијата, кои траат подолго од неколку месеци. Таа се гледа во индустриското производство, вработувањата, реалниот доход, како и во трговијата на големо и мало. Техничкиот индикатор за рецесијата се два последователни квартали на

¹ <http://www.whitehouse.gov/issues/sequester> (11.03.2014)

² <http://www.military.com/topics/sequestration> (12.03.2014)

³ <http://www.investopedia.com/terms/r/recession.asp> (12.03.2014)

Импликации врз буџетските трошења за одбрана и безбедност во услови на светска рецесија

негативен економски раст мерен според бруто домашниот производ на една држава (БДП).

Според македонската верзија на Википедија, поимот рецесија е дефиниран како генерално забавување на економската активност во една земја за определен временски период, или намалување на деловниот циклус. За време на рецесија многу макроекономски индикатори варираат на сличен начин. Продуктивноста мерена преку Бруто Домашниот Производ (БДП), вработувањата, инвестициите, искористувањата на капацитетите, приходите во домаќинствата и бизнис профитите се намалува во рецесија. Обично, владите преземаат активности против рецесијата преку усвојување на експанзивни макроекономски политики, како што се зголемување на парите во оптек, зголемување на владиното трошење и намалување на даноците.

Рецесијата е процес на забавување или на масивни контракции во економските активности. Значителен пад во потрошувачката главно води до рецесија⁴. Таквото опаѓање на економските активности може да трае неколку квартали и на тој начин комплетно попречувајќи го економскиот раст. Во таква ситуација, економските индикатори како БДП, корпоративните профити, вработувањето и слично се во пад. Со ова се создава неред во целиот економски сектор, а за да го средат тој неред, економиите главно реагираат олабавувајќи ги своите монетарни политики инјектирајќи повеќе пари во системот, односно зголемувајќи го приливот на пари. Ова се врши со намалување на каматните стапки, а зголемувањето на потрошувачката и намалувањето на даноците исто така се сметаат за решенија на овој проблем. Најнеодамнешниот пример за рецесија е оној кој го почувствува целиот свет во 2008-та година⁵.

За добитникот на Нобелова награда за економија во 2013-та, Јуџин Фама, кого исто така го нарекуваат и татко на модерните финансии, рецесијата ги направи компаниите

⁴ <http://economictimes.indiatimes.com/definition/recession> (12.02.2014)

⁵ <http://www.merriam-webster.com/dictionary/recession> (16.02.2014)

Импликации врз буџетските трошења за одбрана и безбедност во услови на светска рецесија

поефективни и попрофитабилни, што може да се смета како еден од добрите исходи од овој процес⁶.

Конгресниот истражувачки оддел ја дефинира секвестрацијата на овој начин: Секвестрација наметнува перманентно откажување од буџетски ресурси според униформиран процент. Понатаму, оваа униформирана редукција се врши во сите програми, проекти и активности во рамки на буџетските сметки⁷. Сегашната процедури за секвестрација, функционираат на принцип на изземање и специјални правила. Така што, одредени програми се изземени од секвестрацијата, а други програми, пак, се раководат по одредени специјални правила при аплицирањето на секвестарот.

Според Оксфордскиот речник, секвестрацијата означува акција на преземање легално поседуван имот додека не се исплати долг или не се исполнат други барања⁸. Секвестрацијата има генеза од правен термин кој се однесува на актот на одземање вреден предмет во залог од страна на агент на судот и заклучен на чување, најчесто со цел да се спречи имотот или добрата да бидат изложени или злоупотребени додека заврши спорот и да биде разрешено сопствеништвото⁹. Овој термин е адаптиран во Конгресот во неодамнешните години за да се опише новата процедура на фискалната политика, која оригинално беше овозможена во Актот за редукција на дефицитот Gramm – Rudman – Hollings од 1985: обид да се направат реформи во процедурите на гласање во Конгресот со кои ќе се носат посовесни одлуки за големината на Федералниот буџетски дефицит, отколку само прост аритметички исход на децентрализиран процес на апропријација во кој никој не погледнувал во кумулативните резултати, се додека не стана предоцна за да се променат. Доколку Конгресот одобри расходи кои ја надминуваат границата на целокупната потрошувачка на Владата која е претходно изложена на Годишната резолуција за буџетот, и доколку Конгресот не се согласи да ги намали вкупните суми, или пак не одобри нова, повисока буџетска резолуција, тогаш започнуваат автоматските форми на кротења, кои се нарекуваат „секвестрација“.

⁶ <http://www.reuters.com/article/2013/12/07/us-sweden-nobel-idUSBRE9B605C20131207> (17.02.2014)

⁷ <http://uspolitics.about.com/od/thefederalbudget/a/What-Is-Sequestration.htm> (18.02.2014)

⁸ http://www.oxforddictionaries.com/us/definition/american_english/sequestration (18.02.2014)

⁹ Dr. Johnson, M, P.: A Glossary of Political Economy Terms, 2005.

<https://www.auburn.edu/~johnspm/gloss/sequestration> (19.02.2014)

Импликации врз буџетските трошења за одбрана и безбедност во услови на светска рецесија

Релевантни истражувања на оваа проблематика

Според независниот Стокхолмски институт за истражување на мирот, вооружувањето, контролата на вооружувањето и разоружувањето СИПРИ (SIPRI), светските трошоци за вооружување во 2013 изнесувале вкупно 1,75 трилиони долари, што во споредба со 1,9 трилиони долари во претходната година, значи пад од 1,9% во реални услови, според податоците од 14-ти април 2014 година.¹⁰

Според СИПРИ, воената потрошувачка во себе ги вклучува сите тековни и капитални расходи за:

- ✚ Вооружените сили, вклучително и силите во мировни мисии
- ✚ Министерствата за одбрана и други владини агенции вклучени во одбранбени проекти
- ✚ Паравоени сили одобрени за тренинг, снабдени со опрема и подготвени за воени операции
- ✚ Воени вселенски активности.

Во овие трошоци спаѓаат:

- ✚ Персоналот
- ✚ Сите трошоци за воениот и цивилниот персонал кој е тековно ангажиран
- ✚ Пензии за воениот персонал
- ✚ Социјално осигурување за персоналот и нивните семејства
- ✚ Операции и одржување
- ✚ Набавки
- ✚ Воени истражувања и развој
- ✚ Воена изградба
- ✚ Воена помош (во воените трошоци на земјата донатор).

¹⁰ http://www.sipri.org/googlemaps/milex_top_15_2013_exp_map.html (01.05.2014)

Импликации врз буџетските трошења за одбрана и безбедност во услови на светска рецесија

Исклучени трошоци поврзани со одбраната:

- ✚ Цивилна одбрана
- ✚ Тековни трошоци за претходни воени активности
- ✚ Бенефиции за ветерани
- ✚ Конверзија на капацитети за производство на оружје
- ✚ Уништување оружје

Падот на вкупната светска потрошувачка во трката со вооружување се должи на фактот дека најголемиот светски потрошувач, во услови на активни владини мерки за кратење на дел од програмите за одбрана, како и повлекувањето од Авганистан и крајот на војната во Ирак, ги намали трошоците за војна за 7,8 отсто¹¹. Останатиот дел од светот, без САД ја зголемил потрошувачката за воените потреби за вкупно 1,8 отсто. САД и оваа година се на врвот на листата на ресурси издвоени за вооружување и учествуваат со 37,8% од целокупната воена потрошувачка во светот.

Стравот од нови конфликти како резултат на промената на центрите на економска моќ од западот кон истокот создава потреба кај државите од сè повеќе средства за продавање и купување оружје, иако тоа не значи дека на тој начин се побезбедни.

Азиските земји Кина, Русија и Саудиска Арабија од друга страна, од 2004 двојно ги зголемиле своите одбранбени буџети.

Најскорешниот конфликт ко Украина, пак, ги наведува западните земји и покрај намалувањата на воените буџети заради рецесијата, повторно да ги зголемат издвојувањата за овие потреби.

Република Македонија, во текот на изминатите неколку години врши продажба на застареното и таканаречено неперспективно оружје¹², а се комплетира и бавниот процес на модернизација и дооформување на воените капацитети, како и нивна доизградба, со цел зајакнување на воените способности на земјата. Имајќи ги предвид и ограничените ресурси кои се на располагање на оваа организација, Министерството за одбрана планира да ги воведи офсет аранжманите како законска регулатива при набавката на опрема и вооружување на безбедносните сили, со што многу би се олесниле условите за набавка и вооружување и ќе се намали просторот за злоупотреба¹³.

¹¹ http://www.sipri.org/research/armaments/milex/milex_database/definitions (01.05.2014)

¹² <http://www.novamakedonija.com.mk/NewsDetal.asp?vest=32913838524&id=9&setlzdanie=22842> (01.05.2014)

¹³ <http://24vesti.mk/konferencija-za-primena-na-ofset-programite-vo-makedonija> (01.05.2014)

Импликации врз буџетските трошења за одбрана и безбедност во услови на светска рецесија

Имено, постои релативно нов, но значаен тренд да се вршат анализи во светските истражувачки центри за последиците на долгорочен план во однос на поставеноста и балансот на сила на регионално и на локално ниво. Колку навистина чинеше светската рецесија, дали светот заздравил од неа и дали оставил последици?¹⁴ Одговорот на последното прашање е потврден; рецесијата оставила големи финансиски, фискални, економски и социјални последици за општествата. Тука не се набројани последиците кои се одразуваат на националната и меѓународната безбедност¹⁵; последиците по борбената готовност и стратешките позиционирања на државите кои сега можеби немаат толку неприкосновена предност пред оние држави кои во првите две декади од 21-от век бележат значителни пораста во своите национални економии.

Република Македонија во 2012 година исто така влезе во период на рецесија, како резултат на последиците од рецесијата во Европската Унија¹⁶ што се одрази од намалената вработеност во ЕУ и регионот, но и како последица на ребалансот на Буџетот на РМ¹⁷. Дополнително, ситуацијата ја влоши и намалениот даночен приход. Овој пад најмногу се почувствува во однос на извозот на стоки и услуги, како и во рударските индустриски сектори, преработувачката индустрија и снабдувањето со електрична енергија¹⁸.

Сепак, според медиумските статии од 2012-та година, недостасува попрецизно и поопсежно истражување за тоа колку точно траеше рецесијата во РМ и дали рецесивниот период на РМ оставил последици¹⁹. Во овој научно-истражувачки труд во посебна глава ќе биде елаборирана и ситуацијата во Република Македонија, конкретно стратешките определби и долгорочни планови на Армијата на Република Македонија²⁰ во однос на

¹⁴ <http://www.aei-ideas.org/2013/09/how-much-did-the-great-financial-crisis-cost-america-nearly-30-trillion/> (17.01.2014)

¹⁵ <http://www.kapital.mk/mk/dneven-vesnik/83889/krizata-od-eu-nosi-recesija-vo-makedonija-plan-za-spas-nema!.aspx?ild=2733> (02.04.2014)

¹⁶ 64% од македонскиот извоз оди во земјите на ЕУ.

¹⁷ <http://libertas.mk/%D0%BE%D1%84%D0%B8%D1%86%D0%B8%D1%98%D0%B0%D0%BB%D0%BD%D0%BE-%D0%B5-%D0%BC%D0%B0%D0%BA%D0%B5%D0%B4%D0%BE%D0%BD%D0%B8%D1%98%D0%B0-%D0%B5-%D0%B2%D0%BE-%D1%80%D0%B5%D1%86%D0%B5%D1%81%D0%B8%D1%98%D0%B0/> (02.04.2014)

¹⁸ <http://www.novamakedonija.com.mk/NewsDetal.asp?vest=914121730234&id=10&setlzdanie=22680> (13.03.2014)

¹⁹ <http://kurir.mk/makedonija/ekonomija/95739-Makedonija-izleguva-od-recesija> (27.03.2014)

²⁰ <http://www.morm.gov.mk/wp-content/uploads/ZAKON-ZA-ODBRANA-Precisten-tekst.pdf>, Глава IV

Импликации врз буџетските трошења за одбрана и безбедност во услови на светска рецесија

издвојувањата за одржување и модернизација на одбраната, како одговор на регионалните ситуации кои налагаат потреба за постојана подготвеност и капацитет за одговор на новите предизвици²¹.

Краток историски преглед на истражувањата и анализите за рецесијата и секвестрацијата

Тоа што ги загрижува аналитичарите од областа на безбедноста, меѓународната политика и стратешките поместувања во балансите на моќ е сериозниот импакт кој рецесијата и секвестрацијата ќе го остават врз борбената готовност и способноста за заштита на националните интереси²².

Веројатно во литературата најисцрпениот пример за светска економска рецесија е оној од 1920-те и 1930-те години од 20-от век во САД, големата економска депресија која го одбележа периодот меѓу двете светски војни²³. Падот на економскиот перформанс и индустрискиот колапс во САД предизвика големи тектонски придвижувања на надворешно политички план, кои завршија со почетокот на Втората светска војна. Декадите кои следеа по Втората светска војна, пак беа релативно едноставни за САД во поглед на остварувањето светска лидерска позиција, зад нив стоеше најмоќната светска економија, надополнета со најсупериорната армија во поглед на доктрината, организираноста и секако, технолошкото ниво на развој. Сепак, светот се смени, а тоа јасно се огледува и во предизвиците кои стојат на патот да се обезбеди националната безбедност.

Историски гледано, Кина може да биде добар пример за еден вид рецесија и голем пад на економијата во 19-от век, кога Велика Британија го отвори увозот за опиум од Британска Индија а земјата беше дополнително опустошена и од граѓанска војна.

²¹ <http://www.morm.gov.mk/wp-content/uploads/ZAKON-ZA-ODBRANA-Precisten-tekst.pdf>, Член 20.

²² Dunn, R., J., III: The Impact of a Declining Defense Budget on Combat Readiness <http://www.heritage.org/research/reports/2013/07/the-impact-of-a-declining-defense-budget-on-combat-readiness>, July 18, 2013.

²³ Nanto, D., Congressional Research Service: Economics and National Security: Issues and Implications for US National Security, <http://www.fas.org/sgp/crs/natsec/R41589.pdf>, January 4, 2014.

Импликации врз буџетските трошења за одбрана и безбедност во услови на светска рецесија

Аналитичарите стравуваат од полошиот исход за „пост- американскиот свет,, кој би наликувал на понижениот азиски цин Кина од 1850-те и во кој тие ќе бидат принудно протерани од светските пазари и ќе се соочат со економска, воена и политичка криза²⁴. Кина има годишен раст од 9% на своите производи и услуги кои рапидно се подобруваат во квалитет и вредност²⁵. Како контраст на овој факт, Европа и САД во периодот од 2007 до 2012 се натегаат околу 0% пораст. Кинеските иноваторски технолошки и научни компании исто така, редовно ги асимилираат најновите изуми од Западот (вклучително и Јапонија) и ги подобруваат, со што го намалуваат трошокот за производство. Кина исто така ги замени меѓународните финансиски институции контролирани од САД и Европа (ММФ, Светска банка и други) како примарен кредитор во Латинска Америка. Кинеската држава и понатаму останува предводник во инвестициите во африканските енергетски и минерални ресурси. Таа ги замени САД како првенствен пазар за Саудиската, Суданската и Иранската нафта, а наскоро ќе го преземе и првото место како увозник на нафтени деривати од Венецуела. Денес, Кина е најголемиот светски производител и извозник, доминира и над пазарот на САД, а поседува и обврзници со вредност од 1,3 трилиони американски долари.

Понатаму, под притисок на населението, кинеските власти воведоа измени во домашните пазари, што придонесе за зголемување на платите и социјалните услуги, со цел балансирање на економијата и одбегнување на аспектите на социјална нестабилност. Аналогно на тоа, платите, бенефициите и виталните јавни услуги во САД бележат остар пад.

Методологија за изработка на научно- истражувачкиот труд

Целта и намената на овој научен труд е да ја објасни намената на секвестрацијата, како и да ги објасни последиците од рецесијата извлече заклучоци за конкретната економско- политичка детерминанта која влијае на меѓународните односи во втората декада на 21-от век. Во овој истражувачки труд се користени методите:

²⁴ Kenny, C.: The Upside of Down: Why the Rise of the Rest is Good for the West?, Perseus Book Group, NY, 2013.

²⁵ <http://www.globalresearch.ca/china-rise-fall-and-re-emergence-as-a-global-power/29644> (30.04.2014)

Импликации врз буџетските трошења за одбрана и безбедност во услови на светска рецесија

Историски метод, компаративен метод, анализа на содржина, бриколаж, прашалник итн.

Во овој труд во поголем обем е користена интернет литература, во форма на анализи, трудови, специјализирани *блогови*, официјални извештаи од формални институции, публикации од невладини организации и *тинг- тенкови*.

Имајќи го предвид трендот да се студира *он-лајн* и да се стекнуваат формални знаења и дипломи на интернет, виртуелната литература има иста тежина како и книгите со тврди корици.

Во ова истражување, користени се податоци од страниците од светската интернет мрежа, при што се внимаваше на изворите од аспект на застапеноста и на позициските, *мејнстрим* извори, и на опозициските, алтернативни податоци кои се објавуваат во етерот. Станува збор за сериозни, специјализирани портали, чија основа цел е пласирање информации од релевантната тематика во форма на вести, известувања и анализи, кои на некој начин, посредно или непосредно, се поврзани со материјата и тематиката на ова истражување.

Целта на тезата, од позиција на студент со лимитиран пристап до соодветна литература (од технички, административни и финансиски причини), би била преку еден вид *open source intelligence* да се дојде до една сеопфатна и широка концепција за моменталната состојба во оваа област, еден вид безбедносна процена – глобална и регионална, која во услови на планирање на буџетите би била земена предвид при креирање на политичките одлуки.

Прв дел

1. За буџетот: Буџет и буџетски расходи

Процесот на буџетирање се состои од водење политички расправи, од воспоставување приоритети, алокација на ресурсите, како и момент во кој се одредуваат победниците и поразените²⁶. Доколку буџетскиот процес се разгледува во потесна смисла, тој е различен

²⁶ Jones, L.R., Candreva, F.J., DeVore, M.R. Financing National Defense: Policy and Process. Library of Congress, 2012. p. 328.

Импликации врз буџетските трошења за одбрана и безбедност во услови на светска рецесија

од финансискиот менаџмент, но сепак, треба да се истакне дека буџетите како документи несомнено се поважни од финансиските извештаи, како во локалните, така и во националните влади²⁷. Буџетот исто така е и контролен апарат со кој за време на изведбата менаџерите остануваат фокусирани на политичките приоритети.

Буџетирањето е формализиран систем на прогнозирање, планирање, надзор и контрола на употребата на ресурсите²⁸. Буџетите може да бидат подготвени во физички мерки како приливи, производи или продажби, со оглед на фактот дека јавните буџети се лимитирани средства собрани од даноци или во по контроверзните случаи, задолжувања од страна на владата²⁹. Јавните буџети и трошоци се начинот преку кој јавните политики се пренесуваат во опипливи и предодредени развојни акции. Владините одлуки за тоа како да се алоцираат и да се искористат финансиските ресурси имаат директен импакт на благосостојбата на граѓаните³⁰. Така што, погрешната алокација, неточната приоритизација, злоупотреба и лошо менаџирање на јавните фондови претставува огромен предизвик за ефикасноста и ефективноста на развојните интервенции и редукцијата на сиромаштијата. Граѓанското учество и вклучувањето на цивилното општество во процесите на јавното буџетирање и финансиски менаџмент се есенцијални за: промоција на транспарентноста и одговорноста кон јавните финансии; градење на мерки за заштита од корупција; осигурување дека јавните пари се алоцирани правично.

Буџетот има влијание врз економијата, каматната стапка и берзата³¹. Како министерот за финансии ги троши и инвестира парите се рефлектира на фискалниот дефицит³². Степенот на дефицитот и начините на кои се финансира влијае на дотурот на пари и на каматната стапка во економијата. Високите каматни стапки значат повисока

²⁷ Ибид.

²⁸ Abraham, A., Glynn, J., Murphy, M.: Accounting for managers, Fourth edition, South- Western Cengage Learning, 2008.

²⁹ Control and management of Government expenditure, OECD, 2009.

³⁰ http://www.pgexchange.org/index.php?option=com_content&view=category&id=58&Itemid=133

³¹ <http://www.downsizinggovernment.org/defense> (11.03.2014)

³² http://www.moneycontrol.com/glossary/budget/what-impact-does-the-budget-have-on-the-market-and-economy_4018.html (10.03.2014)

Импликации врз буџетските трошења за одбрана и безбедност во услови на светска рецесија

цена за поголемиот дел од индустријата, понизок профит и оттука пониски цени на акциите³³.

Фискалните мерки превземени од страна на владата имаат импакт врз јавната потрошувачка. На пример, зголемувањето на директните даноци би го намалил расположливиот прилив, истовремено намалувајќи ја побарувачката на добра. Овој пад во побарувачката ќе се пренесе во намалување на производството, на тој начин штетно влијаејќи врз економскиот раст³⁴. Слично, зголемувањето на индиректните такси исто така ќе ја намали побарувачката. Ова е така затоа што индиректните такси често се делумно или целосно предадени на потрошувачите во форма на повисоки цени. Повисоките цени имплицираат на редукција на побарувачката и ова за возврат ги намалува профитните маргини на компаниите, на тој начин го забавува производството и порастот. Непланските расходи како што се субвенциите или пак одбраната исто така влијаат на економијата како што ограничените владини ресурси се употребуваат за непродуктивни цели.

2. Процес на буџетирање – изработка на буџетот

Државниот буџет овозможува рамка и фонд за јавните служби и системи. Средствата овозможени со буџетот овозможуваат политичките идеи од концепт да преминат во реалност³⁵. Во големите корпорации, буџетирањето е колективен процес во кој оперативните единици ги подготвуваат нивните планови во согласност со заедничките цели објавени од врвниот менаџмент³⁶.

Буџетирањето во јавниот сектор има сличности во контекст со приватниот сектор, но содржи поголем фокус на врската помеѓу развојот на политиката, надзор на изведбата и статутарните објективи³⁷. Клучните цели во буџетирањето на јавниот сектор се следниве:

- ⬇ Помош во планирањето на трошоците за да се пресретнат потребите на политиката;
- ⬇ Имплементација на политиките и контрола;

³³ <https://mitpress.mit.edu/books/economic-effects-government-budget> (01.03.2014)

³⁴ http://object.cato.org/sites/cato.org/files/pubs/pdf/tbb_69.pdf (02.03.2014)

³⁵ http://www.cbp.org/pdfs/2013/131213_DollarsAndDemocracyGuide.pdf

³⁶ <http://www.inc.com/encyclopedia/budgetsandbudgeting.html>

³⁷ Public sector budgeting, Theory and strategy:

www.tisonline.net/.../TIS_Budgeting_Public_Sector_Budgeting_Theory_...

Импликации врз буџетските трошења за одбрана и безбедност во услови на светска рецесија

- ⌚ Мерење и надзор на изведбата;
- ⌚ Да ја определи вкупната потрошувачка на организацијата и да осигури дека е конзистентна со вкупните приходи (прилагодување на стапката на локалните даноци);
- ⌚ Да обезбеди основа за одобрување на потрошувачката и прибирањето на исплати и наплати;
- ⌚ Да обезбеди основа за буџетска контрола;
- ⌚ Да ги задоволи статутарните потреби.

Подготовката на буџетот има влијанија од неколку интерни фактори и тоа:

- Предложениот приход и трошоци на организационите служби;
- Последиците по приходите од било кој од предложените капитални трошоци;
- Употребата на балансите и резервите;
- Придонесите од трговските активности и сите суфицити или дефицити од прибраните средства (се однесува на локалните власти);
- Порастот и заштедите.

Секој план на одделна единица има за цел да придонесе во постигнувањето на заедничките цели. Менаџерите на единиците подготвуваат проекции за продажби, оперативни трошоци, административни трошоци и капитални потреби. Се пресметуваат оперативните профити и доходи од инвестициите кои имаат намера да ги спроведат. Самиот буџет е проекција на овие вредности за наредната календарска или фискална година. Како дел од овој процес, секоја единица ги презентира своите планови и буџет на разгледување од страна на повисокото ниво на менаџмент и потоа може да прави било какви измени кои произлегуваат од инструкциите од преговорите со повисокото ниво³⁸. Презентацијата на текстови, документација, како и одбрана на рационалноста на цифрите се најчесто дел од планирачкиот документ. Одобрените буџети потоа стануваат мапа за операциите во годината која доаѓа. Идеално е да се вршат буџетски прегледи за изведбата на буџетот еднаш месечно или во квартали. Дополнителни промени во буџетот можат да бидат исто така одобрени како резултат на овие проверки. На крајот на годината менаџерите се оценуваат за нивната

³⁸ Ибид.

Импликации врз буџетските трошења за одбрана и безбедност во услови на светска рецесија

изведба во однос на буџетот. Буџетот се носи секоја година во мај и тоа е извештај за проценетите трошоци на владата и расходите за наредната фискална година. Сепак, економските услови може да ја сменат и изменат процената за буџетот. Ревизиите на буџетските процени се случува во декември или јануари, кога владата издава процена за економската состојба. Ова се нарекува Годишен економски и фискален преглед.

Буџетот може да се дефинира и како процена на трошоците, приходите и ресурсите за одреден период, со што се отсликува идната фискална кондиција и цели³⁹.

3. Буџетски исходи

Постојат три вида буџетски исходи⁴⁰:

1. Балансиран буџет каде владината потрошувачка е изедначена со приходите. ($G=T$)
2. Дефицитарен буџет каде владините трошоци се поголеми од приходите. ($G>T$)
3. Суфицитарен буџет каде трошоците на владата се помали од приходот. ($G<T$)

Многу од класичните економисти го заговараат балансираниот буџет кој теоретски наметнува политиката да не се меша во политичките активности и единствено треба да се грижи за обезбедување на внатрешната и надворешната безбедност⁴¹.

Буџетот се разгледува од аспект на стабилизирачка алатка која влијае на економскиот живот на заедницата и на постигнување на макро економските цели.

Денес, речиси сите земји во светот го имаат напуштено концептот за балансиран буџет, особено како резултат на јавната потрошувачка.

Тоа што се антиципира дека ќе може едноставно да се балансира меѓу приходот и расходот, во реалноста не секогаш се остварува заради тоа што она што се очекува може да не биде реализирано⁴².

³⁹ <http://www.businessdictionary.com/definition/budget.html> (01.03.2014)

⁴⁰ http://www.hsc.csu.edu.au/economics/policies_mgt/2614/Topic4Tutorial2.html (01.03.2014)

⁴¹ <http://www.econleaks.com/types-of-government-budgets/> (01.03.2014)

⁴² Ибид. Стр.1.

Импликации врз буџетските трошења за одбрана и безбедност во услови на светска рецесија

Небалансираните буџети може да се категоризираат во две базични поделби како дефицитарни и суфицитарни буџети.

Од перспектива на денешните услови е речиси невозможно одредена влада да одржува суфицитарен дефицит поради фактот дека трошоците за социјалните, здравствените, образовните и останатите програми се во постојан пораст⁴³.

4. Цикличен дефицит

Владиниот дефицит може да биде разгледан состоејќи се од два елементи – структурни и циклични. На најниската точка на бизнис круговите, постои високо ниво на невработеност. Ова значи дека приходите од даноците се ниски и дека издатоците (на пр. за социјално осигурување или бенефиции за невработени) се високи, што природно доведува до буџетски дефицит. Обратно, на врвот од циклусот, невработеноста е ниска, има зголемување на приходот од даноците и намалување на потрошувачката, што води до буџетски суфицит⁴⁴. Дополнителните заеми на барање на ниската точка на циклусот се цикличниот дефицит. По дефиниција, цикличниот дефицит целосно ќе биде исплатен од ефектите од климаксот на бизнис циклусот. Овој вид буџетски дефицит служи како стабилизатор, заштитувајќи ги поединците од ефектите на бизнис циклусите, без некаква специфична легислатива или друга интервенција⁴⁵. Ова е така затоа што буџетските дефицити може да имаат стимулативни ефекти на економијата, да ја зголемат побарувачката, потрошувачката и инвестициите. Поголемата потрошувачка на трансакциските плаќања става повеќе пари во економијата, понатаму, пониските приходи значат дека повеќе пари се останати во рацете на поединци или бизниси, со што се охрабрува потрошувачката. Како што побргу ќе расте економијата, буџетскиот дефицит опаѓа и фискалниот стимул полека се отстранува.

⁴³ <http://www.budget.gov.au/2013-14/content/bp1/html/index.htm> (24.04.2014)

⁴⁴ <https://www.boundless.com/economics/open-economy-macroeconomics/equilibrium/effect-of-a-government-budget-deficit-on-investment-and-equilibrium/> (12.04.2014)

⁴⁵ Ибид. Стр.1.

Импликации врз буџетските трошења за одбрана и безбедност во услови на светска рецесија

5. Структурен дефицит

Структурниот дефицит е оној вид дефицит кој се протега низ целиот бизнис циклус затоа што општото ниво на владина потрошувачка ги надминува даночните нивоа кои преовладуваат. Ова се нарекува буџетски јаз кој настанува кога економијата е на степен на целосна вработеност и производство со целосен потенцијал на нивоата за аутпут. Овој буџетски јаз може да биде пополнет со зголемување на приходите или кретење на потрошувачката. За разлика од цикличниот буџетски дефицит, структурниот дефицит е резултат на дискрециони, не автоматски фискални политики. Додека автоматските стабилизатори во реалноста не ја поместуваат кривата на агрегатната побарувачка (бидејќи трансакциските плаќања или даноците се веќе вградени во агрегатната побарувачка) дискреционата фискална политика може да ја помести оваа линија. На пример, ако владата одлучи да имплементира нова програма за да изгради воен авион⁴⁶ без да ги прилагоди изворите на приход, агрегатната побарувачка ќе се помести надесно, со што ќе се зголемат цените и аутпутот. Иако и двата вида владини буџетски дефицити се типично распространети за време на рецесија, структурниот дефицит во случај кога економијата е во точка на полна вработеност не е распространет. Кога порастот во владината потрошувачка или намалувањето на владините приходи ќе го зголеми буџетскиот дефицит, благајната мора да издаде обврзници. Ова ја намалува цената на обврзниците, поткренувајќи ја каматната стапка. Зголемувањето на каматната стапка го намалува квантитетот на побарувачката на приватни инвестиции („истиснувајќи ги приватните инвестиции,,). Повисоката каматна стапка ја зголемува побарувачката, а пак го редуира приливот на долари на странските пазари за размена на стока, зголемувајќи го девизниот курс. Повисоката стапка на девизниот курс ги намалува нето извозите. Сите овие ефекти работат за да ги изедначат зголемувањата во агрегатната побарувачка кои нормално ќе бидат проследени со зголемување на буџетскиот дефицит⁴⁷.

⁴⁶ <http://www.heritage.org/research/reports/2013/07/the-impact-of-a-declining-defense-budget-on-combat-readiness> (17.03.2014)

⁴⁷ <https://www.boundless.com/economics/open-economy-macroeconomics/equilibrium/effect-of-a-government-budget-deficit-on-investment-and-equilibrium/> (11.02.2014)

Импликации врз буџетските трошења за одбрана и безбедност во услови на светска рецесија

Целосниот концепт за системот за планирање и подготовка на буџетот е клучен не само за да го утврди потеклото на проекциите за трошоците, туку и за да биде способен да биде советник на креаторите на политиките за остварливоста и пожелноста на специфични буџетски предлози, од макроекономска или од микроекономска перспектива⁴⁸. Многу е поедноставно да се контролираат владините трошоци од точка „спроти течението на реката“, на подготовка на буџетот отколку подоцна за време на извршувањето на буџетот⁴⁹.

На тој начин, фискалните економисти и генералните советници за буџетот треба да знаат:

- ⚡ Која е рамката во која се донесуваат буџетските одлуки;
- ⚡ Кој е одговорен за планирање и подготовка на буџетот;
- ⚡ Кои се основните чекори;
- ⚡ Кои си типичните слабости во процедурите и како тие може да бидат надминати;
- ⚡ Како може да бидат програмирани и означени промените во буџетските планови?

Планирањето и подготовката на буџетот треба да бидат во срцето на доброто менаџирање со јавните трошоци⁵⁰. За да биде целосно ефикасен, менаџментот со системот за јавните расходи има потреба од четири фискални и финансиски дисциплини:

1. Контрола на целокупната потрошувачка за да се осигури достапноста; што означува конзистентност со макроекономските ограничувања;
2. Ефективни намери за достигнување алокација на ресурсите која ги рефлектира приоритети на политиките за расходи;
3. Ефикасно остварување на јавните служби (продуктивна ефикасност)
4. Минимизација на финансиските трошоци на буџетскиот менаџмент (ефикасно извршување на буџетот и менаџмент практики за кеш и долгови).

⁴⁸ <http://www.imf.org/external/pubs/ft/extend/guide3.htm> (17.02.2014)

⁴⁹ Ибид. Стр.1.

⁵⁰ <http://businessfinancemag.com/planning-budgeting-reporting> (27.03.2014)

Импликации врз буџетските трошења за одбрана и безбедност во услови на светска рецесија

Сепак, ниеден систем за извршување на буџетот не може да направи повеќе отколку да ги ублажи проблемите предизвикани од лошиот квалитет или нереалната подготовка на буџетот⁵¹.

6. Буџетски правила

Владата прави договори за буџетската политика кога го презема мандатот. Буџетската политика е утврдена со владините планови за расходи и приходи и очекуваниот национален и меѓународен економски развој за време на четири години⁵².

Владини расходи и приходи

Централните владини приходи се состојат од:

- Даноци (главен извор на приход);
- Приход од извоз;
- Доход/профит од државен имот во приватни претпријатија;
- Глоби.

Владата ги поставува расходите за целиот период од мандатот (четири години) во реални услови, кога ја презема власта. Расходите се однесуваат на три сектори: централната влада (министерствата), социјална заштита и нега. Најголемиот дел од расходите на владата се финансираат преку даноците. Социјалното осигурување и грижата и расходите за нив е финансирано главно од придонеси (на пр.: за осигурување невработени лица или осигурувања за исклучителни медицински трошоци)⁵³.

Во САД за пример, Федералната Влада го креира буџетот преку пет клучни чекори во процесот на буџетирање на следниов начин⁵⁴:

1. Претседателот поднесува барање за буџет до Конгресот.
2. Претставничкиот дом и Сенатот ги одобруваат буџетските резолуции

⁵¹ <http://www.imf.org/external/pubs/ft/expend/guide3.htm> (15.02.2014)

⁵² <http://www.government.nl/issues/budget/budget-rules> (11.02.2014)

⁵³ <http://www.government.nl/issues/budget/budget-rules> (07.02.2014)

⁵⁴ <http://nationalpriorities.org/budget-basics/federal-budget-101/federal-budget-process/> (08.02.2014)

Импликации врз буџетските трошења за одбрана и безбедност во услови на светска рецесија

3. Определбите на Претставничкиот дом и Сенатот „ги покачуваат„ сметките за одобрување
4. Претставничкиот дом и Сенатот гласаат за одредбите од сметките и ги изедначуваат разликите⁵⁵
5. Претседателот ја потпишува секоја определена сметка и буџетот станува закон.

7. Цели на подготовка на буџетот

Постојат повеќе цели на буџетот, но најелоквентно се претставени во дефиницијата на Aaron Wildavsky⁵⁶ кој буџетот го објаснува како:

- 1.Пренос на финансиските ресурси во човечки цели;
- 2.Механизам за создавање избори и алтернативи помеѓу трошоците, план, а доколку со располага со доволно информации, станува работен план за оние кои го администрираат;
- 3.Инструмент кој се стреми да постигне ефикасност, доколку акцентот е ставен на достигнување на посакуваната цел со најмал трошок;
- 4.Договор за тоа кои фондови ќе бидат обезбедени и за кои цели:

- договор меѓу Претседателот и Конгресот
- договор меѓу Конгресот и Агенциите на министерствата
- договор меѓу Агенциите и нивните под единици

(Овие договори имаат правен и социјален аспект. Тие што ги даваат парите очекуваат резултат, на тие што ги очекуваат парите треба да им бидат доставени во одреден временски период за да можат ефективно да ги извршат своите програми. Со овие договори и надредените и субординираните имаат права и очекувања, а исто така потребно е да се исполнат и взаемни обврски);

⁵⁵ <http://www.washingtonpost.com/wp-srv/special/politics/federal-budget-process/budgetprocess.pdf> (09.02.2014)

⁵⁶ Арон Вилдавски, 1939-1933, политички научник од САД, познат по пионерските трудови во областа на јавната политика, владино буџетирање и сл. Автор на класичното дело од 1964 година The Politics of the Budgetary Process.

Импликации врз буџетските трошења за одбрана и безбедност во услови на светска рецесија

5. Во предложените буџети се содржани зборовите од очекувањата и аспирациите на агенциите кои ги подготвиле. Овие органи очекуваат средства, но можеби имаат аспирации за многу повеќе отколку што им е доделено. Буџетскиот процес генерално дозволува тие да ги изложат своите проекции. Тоа што им следува во долари ги открива намерите и склоностите за буџетот на агенцијата пред другите ентитети. Тоа е важна информација за наредниот буџетски циклус;

За буџетот, претседателот на САД Taft, во 1912 рече: „Уставната цел на буџетот е да ја направи владата одговорна пред јавното мислење и да биде одговорна за своите постапки,⁵⁷ .

За време на подготовката на буџетот, размените и приоритетите меѓу програмите мора да бидат направени за да се осигури дека буџетот се вклопува со владините политики и приоритети⁵⁸. Понатаму, мора да бидат избрани најрентабилните варијанти и конечно, мора да се пронаоѓаат начини за зголемување на оперативната ефикасност во владата. Ниедно од овие работи не може да биде постигнато ако нема фискални ограничувања кои се вградени во процесот од самиот почеток⁵⁹. Според тоа, процесот на формулација на буџетот има четири главни димензии:

- ⚡ Постапување фискални цели и нивото на расходи кои е компатибилно со овие цели. Ова е цел за подготовка на макроекономска рамка.
- ⚡ Формулација на политики за расходите.
- ⚡ Алокација на ресурсите во согласност со политиките и фискалните цели. Ова е главна цел на суштинскиот процес на подготовка на буџетот.
- ⚡ Инструкции за оперативна ефикасност и прашања за изведбата.

Посебно, годишниот буџет мора да одразува три врховни повеќегодишни консидарации:

- Идните повратни цени за капиталните трошоци;

⁵⁷ Jones, L.R., Candreva, P., J., DeVore, M.R.: Financing National Defense, Policy and Process. IAP Library of Congress, 2012. Стр.22.

⁵⁸ <http://internationalbudget.org/wp-content/uploads/The-Budget-Preparation-Process.pdf> (11.03.2014)

⁵⁹ <http://www.entrepreneur.com/encyclopedia/budgeting> (11.05.2014)

Импликации врз буџетските трошења за одбрана и безбедност во услови на светска рецесија

- Потребите за фондирање одобрени програми (на пример служба за долгови и трансфер на исплати) каде нивоата на расходи може да се променат, иако основната политика останува иста;
- Непредвидените евентуални ситуации кои во иднина може да резултираат со побарувања за расходи (на пример гаранции за владини заеми)⁶⁰.

Буџетот во современата парламентарно уредена држава има централно место во финансискиот систем и е исклучително значаен инструмент за распределба или прераспределба на општествениот производ⁶¹. Затоа, стручното и теориското објаснување на буџетот претставуваат основа за познавања на науката за финансите, особено јавните (државните финансии), како и финансите во областа на одбраната.

8. Буџетски циклус

Буџетот не е само еден единствен документ – тоа е годишен циклус чии различни фази му нудат на цивилното општество различен степен на пристап и влијание врз тоа како јавните ресурси се собираат и трошат и, на рајот, кои ќе бидат посакуваните исходи од буџетот. Буџетскиот циклус може да биде поделен на четири главни нивоа:

- Формулација - кога извршната власт го составува буџетскиот план
- Одобрување – кога се дебатира во легислативата, се прават измени (доколку има моќ да го прави тоа) и се одобрува буџетскиот план
- Изведба (имплементација, надзор и контрола) – кога владата ги имплементира политиките во буџетот
- Надзор (ревизија и легислативна проценка) – кога националната надзорна институција и легислативата ги образложуваат и ги проценуваат трошоците направени во буџетот.

Во случаи на демократски организирани општества, за цивилното општество да може да влијае на одлуките за буџетот и да обезбеди ефективен независен надзор во текот на

⁶⁰ <http://internationalbudget.org/wp-content/uploads/The-Budget-Preparation-Process.pdf> (02.04.2014)

⁶¹ http://www.odbrana.mod.gov.rs/odbrana-stari/vojni_casopisi/arhiva/VD_2008-4/11.%20Budzetiranje%20kao%20faza%20PPBI%20i%20Ministarstvu%20odbrane.pdf (03.04.2014)

Импликации врз буџетските трошења за одбрана и безбедност во услови на светска рецесија

процесот, потребно е збир документи да бидат јавно објавувани во секоја фаза. Информациите во овие документи треба да се сеопфатни и достапни, како и да бидат достапни во оптимален временски период за да се обезбеди поддршка за ефективна јавна партиципација⁶².

9. Процес на буџетирање во одбраната – примена на системот на ППБИ

Процесот на буџетирање конкретно во системот за одбрана и како фаза на ППБИ се применува во современиот динамички систем на планирање, програмирање, буџетирање и извршување, и се повеќе се сфаќа како процес за систематско поврзување на трошењето на фондовите за остварување на планираните цели, а буџетот како документ кој ги содржи текстовите и бројките кои ги изразуваат наменетите издатоци за дадените категории и цели⁶³.

Тоа што треба да се истакне е дека во буџетот се зборови се опишуваат предмети (или цели), т.е. намени за кои се предвидени соодветни парични издатоци, додека со цифрите кои се придодадени со зборови се искажуваат паричните износи на тие издатоци. Органите и институциите кои се задолжени за пресметување на буџетските приходи и расходи и за изработка на буџетот во целина може да обезбедат непосредна врска меѓу она што го содржи буџетот и идните настани⁶⁴. Според тоа, овој законски плански документ е израз на предвиденото однесување во периодот на извршување на буџетот. Заради тоа, современиот буџет треба да биде врска меѓу финансиските ресурси и човековото однесување заради остварување на зацртаните цели, а планирањето, буџетирањето и извршувањето на државните потреби и расходите со посредство на буџетот – трансформација на финансиските ресурси во човекови цели. Неопходноста за систематско програмско поврзување на трошењето на буџетските средства со остварувањето на планираните јавни, т.е. државни потреби и расходи, а во тие рамки и потребата за расходи за одбраната, наложуваат потреба сè повеќе внимание да се посветува на функциите на

⁶² Бакрески, О.: Демократска контрола на безбедносниот сектор, Филозофски Факултет, 2012. Стр.155.

⁶³ Ибид.

⁶⁴ Ибид.

Импликации врз буџетските трошења за одбрана и безбедност во услови на светска рецесија

оперативното планирање и управување за реализација на плановите и програмите⁶⁵, чија основна задача е да обезбедат дека со ограничените волумени средства кои се со буџетот определени за одредена намена се користат со највисок можен степен на економска рационалност со цел обезбедување на ефикасно остварување на планираните потреби според нивните општествено оправдани, и во владата и во собранието верификувани приоритети.

ППБИ системот структурно е составен од слоеви, а не од последователни процеси, што се отсликува во планирањето на Идните одбранбени планови.

Целите кои се зацртани во системот на ППБИ произлегуваат од предлозите на Претседателот, законите од Парламентот, одлуките од Советот за безбедност, како и од други органи на егzekутивната гранка на власт⁶⁶. Друг сет од фактори кои ја одредуваат политиката и планирачкиот процес во фазите на ППБИ се меѓународните договори, конвенции и обврски за кои преговарале политичките лидери во меѓународните односи, особено по Втората светска војна⁶⁷.

ППБИ може да биде гледан како процес на програмско планирање и подготовка на буџетот, но тој во целост го опфаќа и процесот на извршување на буџетот⁶⁸, што опфаќа неизбежно опфаќа политички и менаџерски активности.

За поголема контрола, Министерствата за одбрана се обидуваат да постигнат флексибилност преку поголемо делегирање авторитет, преку фондирање капитални имотни аквизиции и повеќегодишни оперативни буџети. Флексибилноста исто така се

⁶⁵ Jones Barry, R.J.: Routledge encyclopedia of International Political Economy, Volume 3, 2001.

⁶⁶ McCaffery, J., Jones, L.R.: Budgeting and financial management for National Defense. Library of Congress, 2004. P. 107-110. [06.04.2014].

http://books.google.mk/books?id=Rpi3SAm6sHwC&pg=PA114&dq=issuing+for+the+defense+budget&hl=en&sa=X&ei=pss1U9bTL6voywP_klDwBg&redir_esc=y#v=onepage&q=issuing%20for%20the%20defense%20budget&f=false

⁶⁷ Ибид.

⁶⁸ McCaffery, J., Jones, L.R.: Budgeting, Financial Management and Acquisition Reform in the US Department of Defense, IAP Library of Congress, 2008. P. 166-168. http://books.google.mk/books?id=fWVR9aFdZY0C&pg=PA165&dq=issuing+for+the+defense+budget&hl=en&sa=X&ei=pss1U9bTL6voywP_klDwBg&redir_esc=y#v=onepage&q=issuing%20for%20the%20defense%20budget&f=false

Импликации врз буџетските трошења за одбрана и безбедност во услови на светска рецесија

одразува и со трансферот на фондови, репограмирање и дополнителни буџетски побарувања⁶⁹. Процесот на ППБИ првенствено се користи во САД, особено неговата модифицирана верзија со поголем акцент посветен на фазата на планирање. Процесот на ППБИ секојдневно треба да одговори на новите безбедносни предизвици кои произлегуваат од новите безбедносни опкружувања, особено по крајот на Студената војна, интензивирани по нападот на 9/11⁷⁰.

II Дел

Трошоци во одбраната, растот на БДП и импликациите врз стратешките позиции во полето на надворешната политика

1. Буџетот на државата во функција на адут во меѓународните односи

Стекнувањето глобална предност преку ефективен менаџмент на ресурсите во начинот на планирање и програмирање на буџетите е теза за која се смета дека го подобрува просперитетот на државата и станува сè повеќе есенцијален за зголемување на конкуритивноста на државата⁷¹. Имено, четири фактори влијаат на благосостојбата на државата, што ќе се огледа и во величината на нејзиниот национален буџет⁷². Првиот сет фактори се ресурсите на нацијата, цената на трудот, како и вештините и образованието на својот народ. Вториот сет фактори се состои од побарувачката моќ на нацијата, како што се големината пазарот, начинот на рекламирање на производите, како и нивото на софистикација на консументите⁷³. Третиот збир фактори се однесува на оние кои ги обезбедуваат ресурсите, а четвртиот збир фактори кои влијаат на благосостојбата е стратегијата и структурата на институцијата, како и ривалството⁷⁴.

⁶⁹ Ибид. Стр. 55

⁷⁰ Ибид. Стр.57

⁷¹ Koontz, H., Weihrich, H.: Essentials of management, an International Perspective, Seventh Edition. Tata- McGraw Hill, 2008.

⁷² Ибид.

⁷³ Porter, M.E.: Competitive advantage of nations, states and regions. Harvard Business School, Advanced Management program 2009.

⁷⁴ Ибид.

Импликации врз буџетските трошења за одбрана и безбедност во услови на светска рецесија

Од аспектот на реалистичката школа, државите ги покачуваат своите одбранбени фондови, се вооружуваат и ја зголемуваат својата борбена готовност од превентивни причини, но во неизвесниот и анархичен свет на меѓудржавни односи, обичното „реновирање во опремата и стратегијата,“ може да изгледа како закана за регионалните земји⁷⁵.

Безбедносниот парадокс, како ситуација во која двајца или повеќе актери настојуваат да ја подобрат својата безбедност предизвикуваат со својата реторика и активности зголемување на заемната тензија, што резултира со намалена безбедност насекаде⁷⁶.

Така што, во денешни услови од аспект на протокот и отвореноста на информациите, информацијата во дипломатските кругови за нечие воено и безбедносно консолидирање и засилување⁷⁷ пристигнува со брзината на светлината – на отворените и притаените канали за податоци.

Определувањето на буџетот на одредена држава за дадена година, како и плановите за стратешки програми и планови со цел да се зголеми БДП на земјата и да се зголемат средствата во буџетските каси по ресорите може да биде показател и индикатор во меѓународните односи и да предизвикува регионална доверба и соработка, или пак во другата крајност, да побудува сомнеж и дури страв во меѓународните односи на дипломатско и економско ниво⁷⁸.

За пример, НР Кина, која за 2014 година за потребите на националната одбрана издвои рекордни 132 милијарди долари, 12,2% повеќе од минатата година, како и тенденцијата оваа цифра постојано да се зголемува во изминатите две декади, доведува до алармантна состојба за нејзините соседи и регионални земји. Кинескиот економски раст во последниве неколку години стагнира⁷⁹, но сепак овој гигант како втора економија во

⁷⁵ Вилијамс. П.Д.: Студии по безбедност. Арс Ламина, 2012.

⁷⁶ Ванковска, Б.: Меѓународна безбедност, Критички пристап. Филозофски факултет, Скопје, 2011.

⁷⁷ http://www.unc.edu/depts/diplomat/item/2013/0912/iar/iar10_salutation.html (12.02.2014)

⁷⁸ http://www.nytimes.com/2014/03/10/opinion/chinas-disturbing-defense-budget.html?_r=0

⁷⁹ Kim, T.: China's Military Rise and its Implications for the ROK-US Alliance:

<http://asiafoundation.org/resources/pdfs/3.KIMTaeho.pdf> (27.05.2014)

Импликации врз буџетските трошења за одбрана и безбедност во услови на светска рецесија

светот го подигнува севкупното ниво на безбедност на национално, но и на меѓународно ниво⁸⁰, со оглед на фактот дека Кина ги проширува своите транснационални инвестиции во другите континенти, особено Африка⁸¹. Кина на црниот континент гради инфраструктурни конструкции и инвестира во помош, во стратешка потрага за ресурси и минерали⁸². Ова, секако ги вознемирува соседите на НР Кина, кои сојузници гледаат во земјите од западниот блок и нивната трговија со оружје во најголема порција се одвива преку нив и нивните компании за експорт на вооружување⁸³. На пример, стратешките буџетски ставки на Индонезија во поглед на одбраната, националната безбедност и поморските сили, го вклучуваат концептот за подемот на Кина како регионален лидер и идна светска сила.

Може да се направи паралела, според надворешно – безбедносните политички реторики на официјалните претставници на релевантните институции на големите држави, како и цифрите во издвојувањата за потребите на безбедноста на неколкуте светски сили - дека Истокот овие први две декади од 21-от век доживува експанзија од аспект на економскиот перформанс и стандардот во буџетските трошења, за разлика од Западот, кој неколку години наназад се бори со рецесијата и последиците од прекумерното задолжување кај меѓународните финансиски тела кое го ублажува со масивни кратења во волуминозните одбранбени буџети познати како секвестрација⁸⁴.

Буџетот е најважниот економски политички инструмент на владата. Јавните буџети се пренесуваат во владини политики, политички обврски, како и цели во одлуки на тоа колку приходи да бидат подигнати, кои се плановите за нивно подигање и како да бидат искористени овие фондови за да се пресретнат конкурентските потреби на државата, од осигурување безбедност, до подобрување на здравството и намалување на сиромаштијата⁸⁵. Буџетскиот систем кој добро функционира е клучен во развивањето

⁸⁰ <http://www.scmp.com/comment/insight-opinion/article/1445328/unfair-paint-china-colonialist-africa> (01.05.2014)

⁸¹ <http://www.theguardian.com/global-development/series/china-africa-soft-power-hard-cash> (13.05.2014)

⁸² <http://www.un.org/africarenewal/magazine/january-2013/china-heart-africa> (28.05.2014)

⁸³ http://www.nids.go.jp/english/publication/joint_research/series5/pdf/5-1.pdf (02.06.2014)

⁸⁴ <http://www.federalbudget.com/> (01.06.2014)

⁸⁵ <http://internationalbudget.org/getting-started/why-are-budgets-important/> (17.03.2014)

Импликации врз буџетските трошења за одбрана и безбедност во услови на светска рецесија

одржливи фискални политики и економски раст. Во многу земји, економските проблеми се поттикнуваат со слаби буџетски системи и погрешни буџетски одлуки. Со оглед на неговите импликации со широк опсег за луѓето од државата, буџетот треба да е субјект на значителна дебата и скрутинизација. Буџетот на државата директно или индиректно влијае врз животите на луѓето и може да има најголем импакт на одредена категорија луѓе, како што се постарите лица, деца, сиромашните, населението од руралните средини и малцинствата⁸⁶. Благосостојбата и иднината на овие луѓе може да зависи од потрошувачката на владата и начинот на трошење на ресурсите. Буџетските кратења имаат големо влијание на програмите од кои добивка имаат сиромашните и ранливите групи, како и други работи – како што се каматната стапка на долгот. Сметката за платите на јавниот сектор, или пак воените трошоци веројатно ќе го имаат првиот избор за ограничените фондови⁸⁷.

Тоа што е во доменот на оваа магистерска теза е потесниот поглед на буџетот како стратешки документ кој има улога на демонстрација на сила, моќ, економски развој и технолошка супрематија.

Буџетите на државите се разликуваат по својата големина, комплексност, транспарентноста, начинот на планирање, буџетирање и извршување итн. Трошоците во безбедноста исто така, варираат од држава во држава. Светските предводници во издвојувањата за безбедноста (на државно ниво како воено-индустриски комплекс) имаат буџети кои се за неколку пати поголеми од буџетите на некои суверени држави⁸⁸. Како најсвеж и соодветен пример е рапидниот и континуиран развој на Кина, импликациите врз протокот на средства од државните институции во приватниот сектор, како и состојбата на банките на таканаречениот „панда џин“, кој последните години се труди да го одржи статусот на моќна земја во подем⁸⁹. Уште во 1990-те, САД правела проекции и прогнози за

⁸⁶ <http://www.tradingeconomics.com/country-list/government-budget> (22.02.2014)

⁸⁷ http://armscontrolcenter.org/issues/securityspending/articles/2012_topline_global_defense_spending/ (17.05.2014)

⁸⁸ Slijper, F.: Military spending and the EU crisis infographic, <http://www.tni.org/article/military-spending-and-eu-crisis-infographic-0> (13.05.2013)

⁸⁹ The changing political- military environment: China:

http://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/monograph_reports/MR1315/MR1315.appb.pdf (18.04.2014)

Импликации врз буџетските трошења за одбрана и безбедност во услови на светска рецесија

позицијата на Кина во однос на САД и нејзините стратешки цели во годината 2015, според САД, Кина веројатно до тогаш ќе претставува модерирана закана која ќе има лимитирана технолошка експанзија и дострел и ќе има улога на регионален лидер⁹⁰.

Расходите за одбрана во светот во 2014 година ќе се зголемат за прв пат по пет години, а најголем раст ќе има во Русија и земјите од Азија и од Блискиот исток⁹¹. Експертите посочуваат дека воените буџети за оваа година ќе забележат раст од 0,6% или вкупно 1,547 милијарди долари.

Русија, Азија и Блискиот исток ќе бидат двигатели на годинешниот раст. Русија во следните три години ќе ги зголеми воените расходи за 44 отсто⁹². Русија минатата година според буџетот за одбрана беше на трето место во светот со расходи во висина од 68 милијарди долари.

Кинескиот воен буџет минатата година изнесуваше 139 милијарди долари, а според прогнозите, во 2015, Кина за одбрана ќе потроши повеќе од Велика Британија, Германија и Франција заедно. Азија е единствениот регион каде воените расходи постојано се во раст од кризата во 2009 година. Азиско- тихоокеанскиот регион, без Кина, ќе ја надмине Европа во 2015 година. Посебно се очекува да пораснат расходите на Австралија, на Индија и на Јужна Кореја. Исто така, од 2011 наваму, земјите од Блискиот исток исто така бележат раст во своите одбранбени буџети, на пример Оман и Саудиска Арабија бележат раст од дури 30% од 2011 до 2013 година.

Официјалниот пак, опис на Белата кука за порцијата од фондовите која отпаѓа за одбраната од Буџетот за 2015-та во еден дел го издвојува следното:

Зајакнување на националната безбедност со забрзување на модернизацијата на клучните вооружени системи, забрзување на напредокот во постигнување на воена готовност деградирана од секвестрацијата, поддршка за нуклеарни истражувања и развој⁹³

⁹⁰ Ибид.

⁹¹ <http://www.janes.com/article/36431/russia-seeks-increased-defence-production-with-belarus-to-replace-ukraine-suppliers> (07.04.2014).

⁹² <http://www.dnevnik.mk/default.asp?ItemID=1EEA74654969FC4AB9B43C53B1979F64> (04.02.2014).

⁹³ Nuclear R&D

Импликации врз буџетските трошења за одбрана и безбедност во услови на светска рецесија

како и инфраструктурата, инвестиции во одбранбените капацитети и конструкции низ земјата.

2. Економската рецесија во Западниот свет

(Набавката на вооружување од најновата генерација во САД преку јавни- приватни партнерства меѓу Пентагон и неколку компании – и понатаму се демонстрира надмоќ)

Шизмата меѓу воениот комплекс на САД од една страна и критиките на цивилното општество за огромниот излив на буџетски јавни средства кои се затвараат на Блискиот исток прави парадокс меѓу задолженоста на американската нација и понатамошните енормни издвојувања за воена безбедност.

Конкретно, вака изгледа списокот на САД⁹⁴ за набавка на најнапредната технологија за војување за 2015-та:

- Два авиона Ф-35 за 300 милиони долари, (дополнителни два авиони од оние 34 кои Пентагон планира да ги купи)
- Десет тактички транспортни авиони С-130 Js Hercules за 1,1 милијарда долари⁹⁵, изработени од приватната компанија Lockheed Martin која тесно соработува со Пентагон последниве години⁹⁶.
- Осум Poseidon Р-8А авиони од компанијата Boeing⁹⁷ за поморски патроли со долг дострел за борба против подморници
- Дванаесет дронави „косачи,, во износ од 200 милиони долари, кои во програмата за кретење на трошоците во одбраната на САД ќе бидат до извесен степен воведени наместо производството и модернизацијата на некои од моделите

⁹⁴ <http://www.ibtimes.com/military-budget-2015-air-force-cuts-see-air-national-guard-hit-hard-10-predator-drones-f-15c-eagles> (30.03.2014)

⁹⁵ <http://www.airforce-technology.com/projects/hercules/> (29.03.2014)

⁹⁶ <http://www.nwaonline.com/news/2014/mar/08/obama-budgets-10-c-130js-20140308/> (30.03.2014)

⁹⁷ <http://www.navair.navy.mil/index.cfm?fuseaction=home.display&key=CFD01141-CD4E-4DB8-A6B2-7E8FBFB31B86> (29.03.2014)

Импликации врз буџетските трошења за одбрана и безбедност во услови на светска рецесија

авиони⁹⁸. Дроновите се воздушни летала без човечки персонал и се смета дека ќе бидат ефективни во поглед на трошоците и ќе ја пресретнат современата потреба за безбедност⁹⁹.

- Дваесет и осум хеликоптери Blackhawk за 500 милиони долари
- Дваесет и шест Apache хеликоптери произведени исто така од компанијата Boeing кои во фискалната 2013-та според договорот добиле 494 милиони долари¹⁰⁰, а во 2015-та Пентагон насочи уште 1,16 милијарди долари за истиот производител, средства кои опаѓаат во однос на висината во 2015-та.
- Два СН – 47 Boeing Chinook хеликоптери со првенствена намена за преместување на трупите, распределба на артилерија и за поддршка на бојното поле¹⁰¹ за околу 100 милиони долари.

Тоа што ги мачи Американците последните неколку години, откако задолжителните кратења во одбраната познати како секвестрација стапија во сила во 2013-та, е можеби претерано форсираната политичка кампања, која е дополнително разгорена во медиумите и невладините организации дека САД губат визија за својата улога во светот и ја губат доминантната позиција во однос на другите сили кои надоаѓаат, како и оние веќе постојните. Армијата на САД приговара до Пентагон, Белата кука и Капитол Хил од аспект дека постои нејасност во долгорочната стратегија, војската постојано треба да ги менува приоритетите и ги расчистува нередите од нерешителноста, како и дека одбранбениот буџет ќе ги достигне „таваниците“, од ограничувањата во одбранбениот буџет во 2015-та година.

Плановите за фискалната 2015 за САД се и дополнителни 115 милијарди долари за инвестирање во науката и стимул за понатамошен економски развој. Во оваа иста година, се очекува да се направат важни одлуки во врска со прашањата дали да се намали бројот

⁹⁸ http://voiceofrussia.com/news/2014_03_05/US-military-chooses-spy-robots-over-men-boosts-drones-budget-for-2015-1934/ (23.03.2014)

⁹⁹ <http://uav-solutions.com/> (24.03.2014)

¹⁰⁰ http://www.bizjournals.com/washington/blog/fedbiz_daily/2014/03/boeing-lands-116b-for-apaches-as.html (22.03.2014)

¹⁰¹ <http://www.boeing.com/boeing/rotorcraft/military/ch47d/> (22.03.2014).

Импликации врз буџетските трошења за одбрана и безбедност во услови на светска рецесија

на војската и моринските трупи или да се започне со повлекување од употреба на USS Washington¹⁰².

Како предлози и варијанти за олеснување и ублажување на последиците од секвестрацијата, можно е да се направат неколку одземања од богатиот збир системи за вооружување и набљудување во сопственост на армијата на САД¹⁰³, како на пример, изземање на целата танкерска флота на авијацијата KC-10¹⁰⁴, пензионирање на сите нови беспилотни летала за набљудување управувани од далечина RQ-Global Hawk Block 40¹⁰⁵ или пак намалување на инвестициите во тактичкиот авион F-35A¹⁰⁶, танкерската флота KC-46A која е една од трите програми на Воздушните сили на САД за обнова и заштита на буџетот, заедно со F-35 Joint Strike Fighter¹⁰⁷ и новиот бомбардер за напад со долг дострел. Танкерската програма ќе произведе 179 нови авиони кои ќе ја заменат застарената танкерска флота на производителот Boeing, KC-135¹⁰⁸ чија основна и главна задача е да ги полнат со гориво бомбардерите со долг дострел¹⁰⁹. 18 танкери ќе бидат испорачани до 2017-та, а целосното производство ќе се заокружи во 2027-ма година. Дополнителна варијанта за намалување на трошоците е и лимитирање на буџетот за тактичкиот авион MC-130J за специјални операции за инфилтрација и дополнување на гориво во воздух или на земја на оддалечени и тешко пристапни бојни полиња, исто така во владин договор со приватниот контрактор Lockheed Martin¹¹⁰.

¹⁰² Opportunity growth and security initiative, National Science Foundation:
http://www.nsf.gov/about/budget/fy2015/pdf/60_fy2015.pdf

¹⁰³ <http://www.northropgrumman.com/Capabilities/GlobalHawk/Pages/default.aspx> (16.03.2014)

¹⁰⁴ <http://www.defensenews.com/article/20140226/DEFREG02/302260042/DoD-Has-Detailed-Sequester-Back-Up-Plan> (17.03.2014)

¹⁰⁵ <http://www.airforcetimes.com/article/20140305/NEWS04/303050029/Why-Air-Force-wants-keep-Global-Hawks-retire-U-2s> (17.03.2014)

¹⁰⁶ <http://www.lockheedmartin.com/us/products/f35/f-35b-stovl-variant.html> (18.03.2014)

¹⁰⁷ <http://www.airforcetimes.com/article/20140220/NEWS04/302200040/KC-46A-tanker-gets-new-name-Pegasus> (18.03.2014)

¹⁰⁸ <https://www.fas.org/nuke/guide/usa/bomber/kc-135.htm> (20.03.2014)

¹⁰⁹ <https://www.fas.org/sgp/crs/weapons/RL34398.pdf> (20.03.2014)

¹¹⁰ <http://www.lockheedmartin.com/us/products/c130/c-130j-variants/mc-130j-commando-ii.html> (21.03.2014)

Импликации врз буџетските трошења за одбрана и безбедност во услови на светска рецесија

3. Намалување на безбедносните и одбранбени трошоци како резултат на рецесијата

Успехот на надворешно- политичката и дипломатската активност на суверените држави во 21-от век зависи претежно од нивната економска моќ и воените потенцијали за доминација над ресурсите, морето и воздухот¹¹¹. Секако, зависи и од инволвираноста во меѓународните трговски асоцијации и сојузи, од степенот на придонес во меѓународната соработка формализирана со меѓународни договори како и желбата за партиципација во спроведувањето и одржувањето на глобалниот мир и безбедност, учество во меѓународните мисии за градење на мирот и хуманитарна помош, како и почитувањето на човековите права¹¹². Оттука произлегува и дефиницијата за структурна моќ, која подразбира моќ во креирањето и одредувањето на глобалните економски политики која има припаѓа само на неколку држави во светот¹¹³. Подемот на земјите БРИКС, консолидацијата на Русија, моќта на Германија во Европската Унија, и неколку други ситуации за актуелниот светски лидер САД индицираат дека треба да ја обмислат својата глобална улога.

Пред сè, Америка има зголемен надворешен долг чии камати во иднина ќе бидат плаќани. Исто така, делот кој САД како национален долг го должи на странски лица, компании и влади изнесува веќе 50%, а отплаќањето на каматите на овие долгови навистина економски ќе ги оптовари и идните генерации Американци, кои фактички ќе ги исплаќаат долговите од задолжувањата од 1980-те, 1990-те и 2000-те¹¹⁴. Доколку долгот би бил кон американски граѓани, тоа би било олеснителна околност за економијата. Сепак, тоа што аналитичарите го сметаат за светло на крајот од тунелот е дека долговите се исплаќаат во американски долари, кои во најлошиот случај, ќе ги испечати Државната

¹¹¹ <http://www.lse.ac.uk/IDEAS/programmes/USProgramme/conferences/US-Structural-Power-2013/StructuralPowerDef.aspx> (21.03.2014)

¹¹² Rosecrance, R.: Power and international relations: The Rise of China and its Effects, Harvard University, 2006. <http://cc.sjtu.edu.cn/G2S/eWebEditor/uploadfile/20120920104245500.pdf> (20.04.2014)

¹¹³ Ибид. Стр.2

¹¹⁴ Baumol, W., Blinder, A.: Macroeconomics, Principles and Policy, South- Western Cengage Learning, 2010, 11-th Edition.

Импликации врз буџетските трошења за одбрана и безбедност во услови на светска рецесија

ризница¹¹⁵. Тоа што и понатаму ќе остане голем проблем е дефицитот во буџетот кој предизвикува инфлација и покачување на каматната стапка.

4. Причини кои доведуваат до рецесија

Фактори кои влијаат на определување на трошоците за безбедност и одбрана и креирање на фискалниот буџет

Финансискиот менаџмент во Министерствата за одбрана може да се дефинира како оние функции и дополнителни процеси за поддршка кои ја насочуваат способноста на одделот за јавна одговорност во однос на перформансот на програмите и на соодветните буџетски власти на кои им е доверена оваа задача¹¹⁶.

Државите не секогаш јавно ја демонстрираат својата моќ, некогаш се задоволуваат со својата *sotto voce* улога во меѓународните односи. Исто така, во 20-от век како понов пример, во 1920-те и 1930-те има примери како Јапонија и Германија кои ја преценија својата моќ во меѓународните односи, или пак ситуации каде моќта на државата не успева да се рефлектира во однесувањето на дипломатски план¹¹⁷.

Тука се создава дилемата околу тоа дали во тие ситуации државите изведуваат „офанзивен реализам,, или „дефанзивен реализам,, карактеризиран во работата на Кенет Волц (Kenneth Waltz)¹¹⁸.

Во теоријата за меѓународните односи, особено во парадигмата за балансирање на моќта¹¹⁹ државите (особено оние големите) имаат тенденција адекватно да одговорат на консолидацијата на другиот, бидејќи и во ерата на отворените пазари и либералната демократија, економската соработка не докрај ги исклучува ривалствата меѓу

¹¹⁵ Ибид. Стр.2

¹¹⁶ http://books.google.mk/books?id=gqhQ01TXjEsC&pg=PA322&dq=issuing+for+the+defense+budget&hl=en&sa=X&ei=pss1U9bTL6vovwP_klDwBg&redir_esc=y#v=onepage&q=issuing%20for%20the%20defense%20budget&f=false (02.04.2014).

¹¹⁷ <http://cc.sjtu.edu.cn/G2S/eWebEditor/uploadfile/20120920104245500.pdf> (02.04.2014)

¹¹⁸ Ибид.

¹¹⁹ Paul, T.V., Wirtz, J.J., Fortmann, M.: Balance of Power: Theory and practice in the 21st century. Barnes & Noble, 2004.

Импликации врз буџетските трошења за одбрана и безбедност во услови на светска рецесија

традиционалните нации- држави¹²⁰. Секвестрацијата започна на 1ви март 2013 и со оваа мерка буџетот за одбрана на САД ќе се намали за 10%. Се разгледуваат неколку опции одредени мисии да бидат запрени заради нивната неефективност и неисплатливост. Заради загрозувањето и на други социјални сфери со секвестрацијата, како и се помалата заинтересираност на американскиот граѓанин да ги дава своите даночни средства за осигурување на глобалниот јавен ред и мир, веројатно¹²¹ политичкиот и воен естаблишмент ќе се преиспита кога следен пат ќе треба да се излеат 1 милијарда американски долари за прогон на диктатор¹²².

Лекциите од најдолгата војна на САД во Авганистан, која беше водена од администрацијата на Буш и Обама, чија првична цел пред повеќе од една декада беше обезглавување на Ал Каеда и спречување терористичката ќелија да се врати на своите Авганистански корени доведуваат до заклучок дека оваа операција едноставно чинеше многу повеќе отколку што се исплатеше. Проекциите за состојбата на Авганистан во 2014 се утопија, тоа што беше предвидено да се случи со стабилизирање на земјата и разбивање на шверцот со опиум се далеку од реализирани.

Секвестрацијата веројатно со текот на времето ќе ги наведе Американците да се фокусираат на изнаоѓање начини за експлоатација на неконвенционални ресурси¹²³ и на тој начин да го отргнат својот интерес од Блискиот Исток. Пред 20 години сите кои инвестираа во САД по 2000-та не добија профит, за разлика од оние кои инвестираа зад Урал, а пак до 2025-тата, веројатно епицентарот на економскиот бум ќе биде северно од Казахстан, на слична географска ширина како во 1500-та година, во предвечерието на подемот на Западот¹²⁴.

Америка денес се соочува со фискална нестабилност, која претставува закана за нејзината економија и моќ, како и позицијата на светски лидер. Како што се предвидуваше

¹²⁰ Sheehan, M.: The balance of power, History and theory. Routledge, 2004.

¹²¹ Gvozdev, N.: Streamlining US strategy for the Sequester Era, World Politics Review, Special report February 2013.

¹²² Случајот со Либија кога беше соборен од неколкудецениското владеење диктаторот Гадафи во 2011 година.

¹²³ Ferguson, N.: The great degeneration: How institutions decay and economies die. The Penguin Press, 2012.

¹²⁴ Ибид.

Импликации врз буџетските трошења за одбрана и безбедност во услови на светска рецесија

и години наназад, оваа закана не е предизвикана надворешно, туку од внатрешната долгогодишна фискална (не)дисциплина¹²⁵. Веќе неколку години наназад, годишно САД се задолжува за околу еден трилион долари, што е меѓу 5-10 % од БДП и долг од околу 70% во сразмер со БДП и бргу се приближува кон фискалната бездна, според терминологијата на политичарите¹²⁶. Америка е последното упориште на глобалната презаситеност и рај за задолжување, а нејзините ниски каматни стапки на годишно ниво можеби се должат на перверзните договори со Европа чии национални долгови се уште поопасни.

Постојат многу планови за корекција на фискалниот јаз, но веројатно повеќето од нив се технички исправни, но не и остварливи. Имено, кај аналитичарите и американските тинк-тенкови се појавува дилемата дали овој дефицит е резултат на политичкото водство, а не само на економскиот дисбаланс.

Јавниот долг во Америка денес изнесува 11,578 трилиони долари, и тоа без пресметани владини задолжувања. Каматите за основните на долговите кои изнесуваат и до 119 % кај Италија и 143% во Грција, што се огромни средства кои ја отежнуваат работата на владите, при што не можат да се фундаираат витални сектори како образование и одбрана.

Тоа што е без преседан е дека САД овие задолжувачки плафони ги достигнува во мирновременски услови (иако двете најскапи војни во светот – Ирак и Авганистан се уште се завиваат). Освен Големата депресија, која исто така не беше предизвикана од војна, останатите национални долгови предизвикувале војни¹²⁷.

Каде е разликата? Зголемени се трошоците за овластувањата, кои заедно со каматите за долговите ќе ги проголтаат сите очекувани приходи од даноците. Имено, во 1971 година, на пример, одобрената за потрошувачка за здравствена заштита биле 1% од БДП, а во 2010, тоа изнесувало 5,5 % од БДП – 793 милијарди долари.

¹²⁵ Hubbard, G., Kane, T.: Balance: The economics of great powers from Ancient Rome to modern America.

¹²⁶ Ибид.

¹²⁷ Долгот од граѓанската војна, долгот од Првата светска војна, Долгот од ВОВ,

Импликации врз буџетските трошења за одбрана и безбедност во услови на светска рецесија

Овластувањата се еден вид владина потрошувачка која им е гарантирана на сите граѓани, во склоп на околностите, за разлика од дискреционите трошоци кои можат полесно да бидат намалени – одбрана, истражување на вселената или автопати. Така што, се сведува заклучокот дека економскиот пораст сам по себе нема да ги намали задолжувањата, туку потребни се политички мерки, кои треба да ги поправат последиците од неколку децениското задолжување заради политички ветувања за повластици и бенефиции за граѓаните. Во спротивно, големината на потрошувачката ќе се приближи до годишниот БДП, што може да доведе до пад на Соединетите држави¹²⁸.

Тоа што беше економски бум и доведе до појавата на таканаречениот „housing credit balloon,, ги наведе банките во САД да инјектираат свеж кеш во секторите за изградба, архитектура и декорација, што потоа доведе до заеми и од страна на самите банки¹²⁹.

Исто така, фискалната сиромаштија го редуцира ентузијазмот за впуштање во прекуокеански авантури за стабилизација на регионот. Кина, како втор најголем консумент на нафта, а се претпоставува дека до 2020-та ќе го заземе првото место според потрошувачка на енергија ќе го пополни овој вакуум кој зад себе го оставаат Американците.

Политиката на САД е искалкулирано отстапување од теренот, со образложение дека Кина не прави речиси ништо да го обезбеди немирниот регион богат со нафта во срцето на арапските пустини и не презема никакви обврски за учество во заштитата на светските стратешки морски правци. На некој начин ова е предизвик за Кина да ги стави на располагање своето национално богатство и армија во пораст за да овозможи стабилност во регионот, почнувајќи со Сирија.

И двајцата претседателски кандидати Мит Ромни и Барак Обама беа свесни за промената на центрите на моќ – поточно подемот на Кина, самостојноста на Латинска Америка, богатиот африкански континент на кој е се потешко да се пенетрира, нивната

¹²⁸ Reinhart, C., Rogoff, K.: This time is different, Eight centuries of economic folly. Pg.7-8. Princeton University Press, 2009.

¹²⁹ Whitney, M.: Fate of states: the new geography of American prosperity. pg.10. Penguin group, 2013.

Импликации врз буџетските трошења за одбрана и безбедност во услови на светска рецесија

реторика е различна во тој поглед што Обама повеќе се фокусира на партнерства а Ромни на американската доминација.

Во 2011¹³⁰ владата на САД потроши 718 милијарди долари за одбрана и меѓународна безбедносна поддршка, што е повеќе отколку што потрошила на здравствена заштита. Во овие суми спаѓаат и трошоците за војните во Ирак и Авганистан, кои во 2011 изнесуваа 159 милијарди долари, како и основните трошоци на Пентагон и трансфер на оружје на странски држави. Надоместоците за ветераните изнесуваат 127 милијарди и претставуваат 3,5 проценти од федералниот буџет.

Во 2012¹³¹, САД имале вкупен буџет од 3, 728, 7 трилијарди долари, за одбрана потрошиле 925 милијарди долари, а нивниот вкупен јавен долг изнесувал 16,654,3 трилијарди долари. Како мерка за намалување на трошоците се предлага консолидација на некои од оперативните центри на воздухопловните сили, реформи во менаџментот и реформи во управувањето со аквизицијата, зголемените трошоци за прекуокеанските операции не се наведени во првиот предлог на буџетот за одбрана во САД¹³².

Во 2013 година, ограничувањата во одбранбениот буџет стануваат посериозни и употребата на ресурсите станува подисциплинирана. Бидејќи националниот јавен долг достигнува 18,246,9 трилијарди долари¹³³, но одржувањето на глобалното воено лидерство во САД и понатаму е приоритет во нивната стратегија¹³⁴,

Буџетскиот контролен акт беше потпишан од страна на претседателот Барак Обама на 2 август 2011, откако беше поддржан од мнозинството републикански членови на конгресот и многу демократски конгресмени. Со овој документ се зголемува плафонот на задолжување¹³⁵, а исто така, овој закон воспоставува механизми со кој во буџетот ќе се

¹³⁰ <http://www.washingtonpost.com/blogs/wonkblog/wp/2013/01/07/everything-chuck-hagel-needs-to-know-about-the-defense-budget-in-charts/> (17.03.2014)

¹³¹ http://www.usgovernmentpending.com/defense_budget_2012_3.html (18.03.2014)

¹³² http://www.whitehouse.gov/omb/factsheet_department_defense (18.03.2014)

¹³³ Ибид.

¹³⁴ http://dcmo.defense.gov/publications/documents/FY2013_Budget_Request_Overview_Book.pdf

¹³⁵ http://armscontrolcenter.org/publications/factsheets/fact_sheet_budget_control_act_and_sequestration/.

Импликации врз буџетските трошења за одбрана и безбедност во услови на светска рецесија

заштедат најмалку 2,1 трилијарда долари во периодот од 2012 до 2021. Вкупно, околу 900 милијарди долари ќе се влеат од годишните ограничувачи на дискреционите одредби¹³⁶.

Автоматските кратења во трошоците познати под името „секвестрација“, се спроведувани од 1 март 2013. Секвестрацијата е термин со кој се нарекува буџетскиот метод преку кој се спроведуваат овие смалувања на трошоците¹³⁷. Секвестрацијата подразбира општи кратења (across-the-board cuts) во одбранбените и не- одбранбените програми, во текот на девет години. Кратењата се автоматски, секоја програма е потребно да се намали според утврден процент, освен некои кои се исклучок, како што се добивките на воениот персонал.

Според Конгресното буџетско биро, секвестрацијата и кратењата кои произлегуваат од неа ќе придонесат за следниве заштеди:

- 454 милијарди долари од новите дискрециони издвојувања за одбранбените програми
- 294 милијарди од новите дискрециони издвојувања за не-одбранбени програми
- 0,1 милијарда долари за задолжителни трошоци за одбранбените програми
- 170 милијарди долари кои произлегуваат за не-одбранбени програми како Medicare¹³⁸
- Околу 31 милијарда долари кои произлегуваат од намалувањата на премиите од Делот Б од Медицинското осигурување¹³⁹ и други измени во потрошувачката што ќе бидат резултат на активностите на секвестарот.
- Редукција од приближно 169 милијарди долари во трошоците за корекцијата на цената на долговите. Според секвестрацијата, буџетот на Пентагон ќе се намали на 472 милијарди долари, или приближно истото ниво на финансирање како и за

¹³⁶ Ибид.

¹³⁷ <http://www.washingtonpost.com/blogs/wonkblog/wp/2013/02/20/the-sequester-absolutely-everything-you-could-possibly-need-to-know-in-one-faq/>

¹³⁸ <http://www.forbes.com/sites/scottgottlieb/2014/01/06/more-cuts-in-store-for-medicare-plans-heres-the-options-that-will-shrink-most-for-seniors/> (23.03.2014)

¹³⁹ Medicare – здравственото осигурување на Американците кое беше најостро „пресечено“, во однос на средствата кои се прелеваат од федералниот буџет.

Импликации врз буџетските трошења за одбрана и безбедност во услови на светска рецесија

фискалната 2007, кога беа вршени прилагодувања за инфлација. По 2013, потрошувачката за безбедноста постепено ќе почне повторно да се зголемува.

5. Рецесијата во одбранбените буџети во светски рамки: Буџетски ограничувања во САД

Буџетските ограничувања, или „капаци“, се создадени на тој начин што средствата можат да мигрираат од една програма во друга. Сепак, домашните дискрециони трошоци нема да бидат приоритетни како што се дискреционите трошоци за одбраната.

Финансирањето на активностите поврзани со војната во Авганистан се исклучени од секвестрација¹⁴⁰.

Сепак, намалувањето на трошоците не може да се одлага, ниту пак да се забрзува – од фискалната 2014 за фискалната 2015 година.

Актот за авторизација на Националната одбрана, кој претседателот Барак Обама го потпиша неколку дена пред крајот на 2013 година, за време на одмор на Хаваи, одобрува 526,8 милијарди долари основен буџет за одбрана за фискалната 2014¹⁴¹. Овој документ ги зајакнува напорите на САД за уништување на хемиското оружје на Сирија, како и враќање на затворениците од Гвантанамо во своите матични држави; исто така, со овојгодишниот буџет ќе се извршат неколку реформи во воениот правен систем во делот за сексуалните напади и начинот на кој се водат овие работи.

Според анализите на Bipartisan Policy center, секвестрацијата од 2013 ќе се почувствува во 2015, со оглед на тоа дека директни кртења се правени во програми каде средствата се трошат побавно – операции и одржување¹⁴², но и дека околу 350 000 работни места ќе бидат избришани од платниот список во 2013, во 2014 тој број ќе

¹⁴⁰ Терминот секвестрација е воведен во средината на 1980-те години, за методот предложен во Актот Грам, Рудман, Холинс (Gramm Rudman Hollings Act). Овие секвестарски провизии се активираат во случаите кога за одредени недостатоци целите за редукција не се остварени, па тогаш виртуелно сите буџетите на федерални програми се намалуваат според еднаков процент

¹⁴¹ <http://www.gmanetwork.com/news/story/341434/news/world/obama-signs-2014-us-defense-budget-while-on-hawaii-vacation> (17.01.2014)

¹⁴² <http://bipartisanpolicy.org/sites/default/files/Economic%20Impact%20Defense%20Sequester.pdf>: What is the impact of the defense sequester on the economy? December 2013.

Импликации врз буџетските трошења за одбрана и безбедност во услови на светска рецесија

достигне околу 640 000, според процентите на невладината и непрофитна организација која се занимава со ригорозни и сеопфатни анализи¹⁴³ како и робусни политички решенија и предлози. До крајот на секвестарот, според проекциите на овој тинк тенк БДП на САД ќе опадне за 1%.

На пример, во ФГ 2013, Конгресот му додели на Министерството за одбрана 3,2 милијарди долари за нови подморници. Овие средства ќе бидат употребувани во период од 7 години.

Битно е да се нагласи дека целата економија ќе ги почувствува промените во реалните долари кои ќе бидат потрошени од страна на федералната влада. Кратењата од секвестарот се изземаат од буџетските власти (ВА) што претставува одобрување (во вид на закон одобрен од Конгресот) за федералните агенции, како што е војската да извлекува фондови за одредени активности. Тие буџетски редукции на крајот ќе имаат ефект врз конкретната потрошувачка (што во буџетската терминологија се нарекува расход или издаток). Во некои случаи, буџетските власти бргу започнуваат со распределба на средствата, кога станува збор за плати и бенефиции, кои обилно се буџетираат и се трошат во истата година. Во други случаи пак, како со набавките – буџетските власти добиваат средства за трошење за повеќе години. Во фискалната 2013-та, Конгресот на Министерството за одбрана му додели 3,2 милијарди долари за набавка на две нови подморници. Овие средства ќе бидат искористени за вкупно седум години, колку што е потребно за да се конструираат подморниците. Секоја година, Конгресот доделува средства на Министерството за одбрана со што се допушта тие да бидат употребени според специфично наведен буџет. Тие се нарекуваат буџетски овластувања и според нив се пресметуваат намалувањата од секвестарот. Средствата што се трошат во истата година се познати под терминот расходи.

Со оглед на фактот дека системите со оружје се плаќаат во продолженија, дел од распределените средства ќе бидат наменети за подолг период.

¹⁴³ <http://bipartisanpolicy.org/projects/foreign-policy-project> (18.01.2014)

Импликации врз буџетските трошења за одбрана и безбедност во услови на светска рецесија

Битно е да се потенцира, дека според анализите на Бипартизан полиси центарот¹⁴⁴, намалувањата од секвестарот за буџетските овластувања во одбраната ќе се стабилизира со нешто преку 50 милијарди долари во фискалната 2014, ефектите на расходите и понатаму ќе се наголемуваат, двојно во 2014 и тројно во фискалната 2015, во споредба со фискалната година 2013. Бидејќи редукцијата на расходите е факторот кој влијае на економијата, се претпоставува дека последиците од овие мерки допрва ќе се чувствуваат.

Американскиот конгрес ја намали финансиската помош за развој на Авганистан за половина од минатата година. Оваа одлука беше донесена откако беше склучен контроверзен договор меѓу двете земји со кој земјата домаќин дозволува присуство на илјадници американски трупи во Авганистан и по 2014-та година, кога беше крајниот рок за повлекување¹⁴⁵. Конгресот одлучи да обезбеди 1,12 милијарди долари за Авганистан и целокупната цивилна поддршка за фискалната 2014¹⁴⁶, иако масивната сметка на потпишана од претседателот Обама, вклучуваше 2,19 милијарди долари кои беа побарани за помош во сиромашната земја. Сепак, и понатаму останува нејасно колку точно средства ќе се прелеат во Авганистан во 2014-та за оваа намена. УСАИД и Стејт Департментот можат да ги обезбедат средствата во износ од 1,12 милијарди долари од неискористените фондови од 2013-та, како што е наведено во заклучокот; сепак американските политичари се внимателни да не го казнат авганистанскиот народ или пак да ги загрозат стратешките интереси во Авганистан, со оглед на незадоволствата од претседателот на државата кој треба да замине од функцијата за три месеци.

Веројатно ова е некој вид компензација која настанува кога не се изземаат средства од војната за Авганистан, туку тежината поаѓа на цивилните програми за развој и реконструкција.

Се проектира дека до 2023, федералната потрошувачка и понатаму ќе се пренасочува кон социјалното и медицинското осигурување. Тоа на што алудираат аналитичарите е дека последиците од кретењата и воздржувањата од трошоци во

¹⁴⁴ <http://bipartisanpolicy.org/> (11.02.2014)

¹⁴⁵ <http://www.presstv.ir/detail/2014/01/22/347062/us-congress-afghanistan-assistance/> (07.03.2014)

¹⁴⁶ <http://www.khaama.com/us-congress-cut-development-aid-to-afghanistan-by-50-percent-3331> (07.03.2014)

Импликации врз буџетските трошења за одбрана и безбедност во услови на светска рецесија

одбраната ќе ја оптоварат економијата, дефицитот и домашната политика¹⁴⁷. Кратењата во одбранбениот буџет го скратуваат и растот на БДП за 1,3% во четвртата четвртина од 2012-та¹⁴⁸. Исто така, тоа што ги загрижува американските буџетски власти е дека со оваа програма, најмногу, ако не и единствено – акцент се става на штедењето, отколку на стратегијата. Целта е да се заштедат околу 100 милијарди американски долари во наредните пет години. Од одбранбениот буџет за 2013 од околу 700 милијарди долари, има околу 400 милијарди долари кои се зафатени со кратења. Од нив 200 милијарди долари се за договори за набавка на добра (оружје, електроника, гориво, капацитети итн.). Другите 200 милијарди се за договори за услуги (информатичка технологија, одржување, одржување на капацитетите...). Меѓу овие количини средства, остануваат 50 милијарди долари кои ќе бидат употребени во периодот од фискалната 2011 до фискалната година 2015 на нови програми за набавки.

Актот за буџетска контрола:

- Му овозможи на претседателот да го подигне лимитот за задолжување на 2,1 трилијарди долари, што во почетокот на 2013-та беше проценето како доволно; ова покачување на границата на задолжување не зависи од било која понатамошна акција.
- Воспоставените обврзувачки граници или „поклопци“, на годишните сметки за издвојувања (во кои спаѓаат и дискреционите или повластени програми – како одбраната, образованието, националните паркови, Федералното биро за истраги, Американската агенција за заштита на околината, помошта за домување на лица со мали примања, медицински истражувања, како и многу други;) „поклопците“, ги намалуваат проектираните финансирања за овие програми за повеќе од еден трилион до 2021-ва година.
- Од Претставничкиот дом и од Сенатот се бараше во есента 2011 да гласаат за амандман во Уставот за овластување на балансиран буџет секоја година; сепак, на

¹⁴⁷ Cordesman, A., Burke, A.A, Chair in Strategy: Tracking the defense budget: US Defense budget cuts, sequestration, the FY2014 budget, and the FY2014-FY2022 Forecast. CSIS, September 2013.Pdf.

¹⁴⁸ Ибид.

Импликации врз буџетските трошења за одбрана и безбедност во услови на светска рецесија

18-ти ноември Претставничкиот дом го одби барањето, што беше проследено и од одбивање од страна на Сенатот на 24-ти декември (потребно е дво-третинско мнозинство гласови за да се поправа Уставот).

- Се воспостави Заеднички избран комитет за намалување на дефицитот („Суперкомитет,“) кој создаде сет од закони со кои проектираните кусоци ќе се намалат за најмалку 1,2 милијарди долари до 2021-ва година (што го надминува и износот од заштедувањата кои произлегуваат од „поклопците,“ на дискреционите трошоци).
- Се воспостави механизам за повлекување, со кој ќе се гарантира дека редукцијата на дефицитот од 1,2 трилиони долари ќе биде постигнат во случај Суперкомитетот да не успее во тоа (и да обезбеди стимул за членовите на Суперкомитетот да постигнат договор), со што ќе се овозможи: автоматски кратења на буџетите во сите оддели за многу програми во 2013-та и редукции во секоја година, почнувајќи од 2014 до 2021, според годишните ограничувања на дискреционите издвојувања како и автоматските кратења во одобрените програми.

Во 2013-та, секвестрацијата се одвиваше на следниот начин:

Со Актот за буџетска контрола се појаснуваат методите и чекорите кои ги презема Одделот за менаџмент и буџет (OMB) заради неможноста на Заедничкиот комитет да дојде до решение. Потребни беа 984 милијарди долари буџетски кратења и се претпоставува дека тие заштеди ќе ги намалат каматите за исплата за 216 милијарди долари. Сумата од 984 милијарди ќе биде распределена на еднакви износи во текот на сите девет години – од 2013 до 2021, или 109, 3 милијарди американски долари годишно. Самите намалувања, или кратења се еднакво поделени помеѓу буџетот за функционирањето на „националната одбрана,“ и сите други буџетски функции: 54,7 милијарди долари годишно во одбраната и 54,7 милијарди во не-одбранбените програми. Пентагон овие намалувања ги воведува со методи кои жаргонски ги нарекуваат „потшишување,“ – за сите има нова фризура. Имено, секоја функција е отсечена за ист

Импликации врз буџетските трошења за одбрана и безбедност во услови на светска рецесија

процент, со цел да „се сподели болката,,¹⁴⁹. Со овој метод се прави обид да се намалат конкуренциите и буквалната внатрешна војна меѓу одделите и програмите во добивањето на фондовите. Истото се случува во поголеми размери кога во дадена ситуација се вршат врвни кретења во предложените буџети за министерството за одбрана. Воените служби во овие случаи веднаш се мобилизираат во одбрана на своите функции и во минимизирањето на нивните редукции во фондовите...затоа, политичките лидери, со цел да ги ублажат и намалат овие „натпревари,, го одбираат методот на „стрижење,,¹⁵⁰.

Овој метод потекнува од средината на осумдесеттите години, прв пат се сретнува во Актот Грем, Рудман, Холингс (Gramm, Rudman, Hollings Act¹⁵¹). Според овој документ од пред 30-на години, Балансираниот буџет и контролниот акт за непредвиден дефицит од 1985 (Graham-Rudman-Hollings)¹⁵² е амандман на меницата која дозволуваше долгот да се искачи до нешто повеќе од 2 милијарди долари. Со тоа се создаде петгодишен план за редукција на дефицитот, со кој определените дефицитни цели ќе имаат тенденција на опаѓање секоја година, се до фискалната 1991, кога ќе дојде до израмнување на буџетот. Доколку дефицитните цели не бидат остварени во било која од наведените години, започнува процесот на автоматско кретење на трошоците – „секвестрација,,. Педесет проценти од намалувањата би се постигнале од домашните дискрециони расходи и педесет проценти од одбраната. Социјалното обезбедување, медицинската заштита, неколку програми за намалување на сиромаштијата и каматата од долгот беа изземени од потенцијалниот секвестар. Актот Gramm-Rudman-Hollings доби двопартиска поддршка и беше верификуван од претседателот Реган во декември 1985-та година¹⁵³. Овој акт беше изгласан од мнозинството републиканци, а гласовите од демократите беа поделени. Тие кои го поддржуваа актот тврдеа дека буџетскиот дефицит, кој започна да се наголемува од 1981, треба да се третира со прецизни мерки за да се совлада федералната потрошувачка. Демократите, пак кои се противеа на овој амандман тврдеа дека со овие намалувања ќе

¹⁴⁹ Ryan, A.: Bringing some sense to the defense budget. Article, opinion, Economic intelligence: <http://www.usnews.com/opinion/blogs/economic-intelligence/2013/09/18/across-the-board-pentagon-cuts-dont-make-much-sense>. (12.09.2013)

¹⁵⁰ Ибид.

¹⁵¹ <http://bancroft.berkeley.edu/ROHO/projects/debt/1985grammrudmanhollings.html> (13.09.2014)

¹⁵² Calmes, J: Idea Rebounds: Automatic cuts to curb deficits: <http://www.nytimes.com/2011/05/16/us/politics/16fiscal.html?pagewanted=all&r=015.05.2011>. (17.02.2014)

¹⁵³ Ибид.

Импликации врз буџетските трошења за одбрана и безбедност во услови на светска рецесија

страдаат и домашните програми, на сметка на воената потрошувачка која главно ќе останеше нечепната. Сепак, администрацијата на претседателот Реган се спротивстави на задолжителните кратења во армиските трошоци за педесет проценти во потенцијалниот секвестар и понуди само блага поддршка за оваа мерка.

6. Нема штедење за воено индустрискиот комплекс ни во 2014-та; Трилион долари за војна од 9/11

Во ерата на би-партискиот договор за ограничувачки кратења во виталните услуги и бенефициите на работниците, воено-индустрискиот комплекс на САД ќе продолжи со истата тенденција на потрошувачка и во оваа година, недопрен¹⁵⁴. Претседателот Обама го потпиша актот за Националната одбрана за фискалната 2014-та, со која за Пентагон се издвојуваат 526,8 милијарди американски долари и 80 милијарди долари за војната во Авганистан – вкупно околу 607 милијарди долари за потребите на одбраната. Тоа се речиси 30 милијарди долари повеќе отколку што беше договорено со би-партискиот буџетски договор, кој беше потпишан истиот ден – 26.12.2013, додека американскиот претседател и првата дама беа на божиќен одмор во Хаваи¹⁵⁵. По тешките преговори во Конгресот, претседателот ги потпиша двата документа со кои се олеснуваат последиците од автоматските буџетски кратења, кои за две години треба да вратат околу 63 милијарди американски долари.

2013-та беше бурна година за Белата кука и Конгресот, проследена со опседнатоста со прекинот на работата на владата, недостатокот од ресурси во Федералната благајната, медицинското осигурување Obamacare¹⁵⁶.

Зборувајќи за надворешната политика, претседателот го посочуваше поширокиот Средноисточен регион, како и борбата против терористите во Јемен, Сомалија, Мали итн.¹⁵⁷ Пофален беше дипломатскиот напор за отстранување на сириското хемиско оружје и иранската нуклеарна програма. Претседателот наведе и дека Европа и Кина не стојат во

¹⁵⁴ <http://www.presstv.ir/detail/2013/12/28/342444/no-austerity-for-military-budget-in-2014/> (11.02.2014)

¹⁵⁵ <http://www.hawaiiinewsnow.com/story/24309115/obama-signs-sweeping-defense-bill> (12.02.2014)

¹⁵⁶ Ибид.

¹⁵⁷ <http://thediplotomat.com/2014/01/has-obama-abandoned-the-pivot-to-asia/>. 30ти јануари 2014.

Импликации врз буџетските трошења за одбрана и безбедност во услови на светска рецесија

својот прогрес, затоа не смее ни САД. Напредната технологија е неприкосновена за американците.

Енергетска независност на високо ниво, благодарение на безбедното извлекување на природен гас. Исто така, во романтична завиена форма претседателот се осврнa на проблемот со промената на климата која ги мачи западните држави¹⁵⁸. Тоа што е исто битно дополнително да се обелодени е кои точно акции ќе може да ги изведува според алтернативната законодавна агенда со која без дозвола на конгресот тој ќе може да дејствува.

Тоа што објасни претседателот е дека околу три децении, постои еден процес со кој полска се губат оние работни места од средната класа заради глобализацијата и прогресот во технологијата, и тоа е нешто што е надвор од контролата на било која администрација. Критиките на негова сметка се дека тој има ужасен однос со Конгресот¹⁵⁹ како и дека има попустлива политика за употребата дроновите.

Веројатно сè започнува од 9/11 2001, бидејќи оттогаш започнува да се подигнува нивото во 21-от век во однос на глобалните ресурси во областа на светската безбедност од заканите кои се издиференцираа во глобалното општество. Конгресот на САД до 2010-та веќе одобрил над трилион долари за војните во Ирак, Авганистан и на други места. Цената на војната во Авганистан во највисоката точка во 2008 била 1,2% од БДП на земјата, а буџетот за одбраната бил во размер од 4,3% од БДП.¹⁶⁰

¹⁵⁸ <http://www.brookings.edu/blogs/fixgov/posts/2014/01/28-state-of-the-union-galston#>

¹⁵⁹ <http://www.brookings.edu/blogs/fixgov/posts/2014/01/29-state-of-the-union-kamarck> (14.04.2014)

¹⁶⁰ <https://www.fas.org/sgp/crs/natsec/RS22926.pdf> (13.03.2014)

Импликации врз буџетските трошења за одбрана и безбедност во услови на светска рецесија

III Дел

Сојузниците и трошоците за одбрана – тенденции и прогнози: Прилагодување на трошоците во областа на безбедноста во услови на светска рецесија

1. Европска Унија и надворешната и безбедносна политика

Како што наведува Улрих Спек (Ulrich Speck) за Carnegie Europe: „Задача на една влада е да ги пренесе домашните погледи и сентименталност во пошироката дефиниција на националните интереси и цели на надворешната политика, како и да развие инструменти да ги унапреди резултатите од агендата“.

Европските држави во НАТО придонесуваат со 1,6 % од својот БДП, така што се отвора прашањето дали Вашингтон е волен и во можност да го понесе остатокот од товарот?

Со Лисабонскиот договор се утврдуваат принципите, целите и насоките на надворешна акција на Европската унија¹⁶¹. За остварување на овие цели, Договорот повикува на конзистентност помеѓу различните области на надворешни ангажмани на ЕУ, кога станува збор за овие и другите политики.¹⁶² Делот за Заедничката и безбедносна политика на ЕУ во кој се содржани и прашањата за безбедносната и одбранбената политика наречен со акронимот ЗБОП - Заедничка безбедносна и одбранбена политика (CSDP) на ЕУ □ овозможува да презема активности за менаџирање со кризи.

ЗБОП се базира на меѓувладина соработка, што означува дека е потребен консензус на сите нивоа за иницијативите да бидат имплементирани. Исто така, битно е да се напомени дека Судот на правдата на ЕУ нема компетенции на ова поле.

¹⁶¹ <http://ue.eu.int/documents/treaty-of-lisbon?lang=en> (12.03.2014)

¹⁶² http://www.eeas.europa.eu/statements/docs/2013/131211_03_en.pdf JOINT COMMUNICATION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT AND THE COUNCIL: EUROPEAN COMMISSION/HIGH REPRESENTATIVE OF THE EUROPEAN UNION FOR FOREIGN AFFAIRS AND SECURITY POLICY/Brussels, 11.12.2013
The EU's comprehensive approach to external conflict and crises (28.04.2014)

Импликации врз буџетските трошења за одбрана и безбедност во услови на светска рецесија

ЗБОП е финансирана од заедничкиот буџет на ЕУ, со исклучок на трошоците поврзани со воените операции, кои се покриени од земјите членки кои имаат учество во конкретните операции. Сепак, некои трошоци се покриваат со таканаречените буџетски регулативи. Во рамките на својата заедничка надворешна и одбранбена политика, Европската унија употребува рестриктивни мерки во исполнувањето на конкретните цели на ЗБОП, воспоставени со Договорот за Европската унија од Мастрихт, член 11¹⁶³.

Со стапувањето на сила на Договорот од Лисабон и новиот контекст кој се создаде со него; создавањето на институцијата Висок претставник на Унијата за Надворешни работи и безбедност, кој исто така е заменик-претседател на Комисијата, како и воспоставувањето на Европската служба за надворешна акција (EEAS), ЕУ го зголемува својот потенцијал и својата амбиција во однос на инструментите и ресурсите со кои располага за постратешки активности.

Унијата има витални интереси во однос на превенцијата, подготвеноста, одговорот и пристапот кон конфликтите, кризите и другите безбедносни закани кои доаѓаат надвор од нејзините граници¹⁶⁴. Тоа е постојана задача и одговорност, декларирана и во Европската безбедносна стратегија¹⁶⁵ и Внатрешната безбедносна стратегија на ЕУ¹⁶⁶. Овие измени се направени не од единствена причина дека Унијата е симбол за мир и стабилност во своето поблиско окружување и во другите делови од светот, туку и од причина дека тоа е и еден од глобалните интереси на Унијата. ЕУ има на располагање обемен опсег на политики, механизми и инструменти со кои може да одговори на овие предизвици, во распонот на дипломатските, безбедносните, одбранбените, финансиските, трговските и развојните програми за соработки и областа на хуманитарната помош. ЕУ

¹⁶³ [EU consol Treaty of EU.pdf](#) (28.04.2014)

¹⁶⁴ http://eeas.europa.eu/csdp/about-csdp/european-security-strategy/index_en.htm (28.04.2014)

¹⁶⁵ <http://www.euromove.org.uk/index.php?id=8720> (28.04.2014)

¹⁶⁶ http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/policies/internal-security/internal-security-strategy/index_en.htm (28.04.2014)

Импликации врз буџетските трошења за одбрана и безбедност во услови на светска рецесија

како институција претставува најголем трговски блок и колективно, најголемиот официјален светски донатор на поддршка за развој (ODA)¹⁶⁷, како и хуманитарна помош.

Како неодамнешен напредок може да се спомене и дијалогот Белград – Приштина поддржан од страна на ЕУ, како влијателен фактор за присоединувањето на овие две земји кон Унијата¹⁶⁸ и подобрувањето на билатералните односи на овие земји по конфликтот од крајот на 1990-те години. Европската унија има клучна ролја како актер во меѓународните односи во однос на употребата на дипломатските мерки и интензивниот ангажман при превенцијата на конфликти и воспоставувањето долгорочна стабилизација.

На Самитот на Европскиот совет во Брисел од 19 декември 2013 година, главни теми за дискусија беа економската криза, одбранбената политика на ЕУ, кризата во Украина и конфликтот во Централната африканска република¹⁶⁹.

По цели пет години, на овој Самит повторно беше спомената „опколената,, Заедничка одбранбена и безбедносна политика на Унијата. Генералниот секретар на НАТО Андерс фог Расмусен во оваа прилика ги потсети европските лидери за потребата од поголема соработка на полето на заедничката одбрана, унификација на средствата и избегнување на дуплицирање на активностите и капацитетите со кои се гарантира безбедноста на Унијата и безбедноста на националните држави во Европа. Во обраќањето на Расмусен имаше препораки за преземање на европската безбедност во свои раце, во смисла дека „оладените,, воени врски со САД ја ослабуваат воената способност на Унијата.

За Генералниот секретар, прашањата околу безбедноста треба да бидат сфатени сериозно, бидејќи и Северноамериканските партнери нема да ги сфаќаат сериозно и ќе престанат со ангажманите, а нивното партнерство ќе ја изгуби насоката. Британскиот премиер Дејвид Камерон имплицира на потребата од заеднички пристап на 28-те земји членки во справувањето со новите безбедносни предизвици, иако официјално Британија одбива да дели заеднички ресурси под едно знаме на ЕУ.

¹⁶⁷ <http://www.oecd.org/dac/stats/officialdevelopmentassistance/definitionandcoverage.htm> (02.05.2014)

¹⁶⁸ <https://storify.com/EUintheWorld/serbia-kosovo-eu-facilitated-dialogue> (02.05.2014)

¹⁶⁹ <http://bigstory.ap.org/article/eu-leaders-bond-more-defense-cooperation> (03.05.2014)

Импликации врз буџетските трошења за одбрана и безбедност во услови на светска рецесија

Понатаму, друга стара европска членка од редот на Западна Европа – Франција, ја потенцира потребата од заедничко финансирање на високите воени трошоци во Централната африканска република¹⁷⁰, за операцијата Sangaris¹⁷¹ за која Франција распореди 1600 труп и се грижи муслиманските племиња Seleka да бидат што подалеку од главниот град, Бангуи на оваа држава во распад¹⁷². Понатаму, официјалниот став на Франција, произнесен на овој Самит е и дека е потребна поголема соработка во однос на безбедносната индустрија и производство.

Децении наназад, членките на НАТО плаќаа услуги за заеднички проекти и поблиска соработка на нивните одбранбени индустрии, но сепак, кога станува збор за инвестициите во ерата на хај-тек опремата, како „наездата“ од дронови или сајбер-војувањето, ЕУ и понатаму се напрега да постигне синергија помеѓу земјите членки. Набавката на дроновите ќе се одвива во наредната декада.

Европската унија одржува 16 големи бродоградилишта за изградба на воени бродови, САД има само две. Понатаму, ЕУ има 19 различни видови носачи на вооружен персонал и 14 видови борбени тенкови, САД има само еден, беше парафразирано советот од Претседателот на Европскиот парламент, Мартин Шулц (Martin Schulz)¹⁷³. Според Претседателот на Европскиот парламент, ЕУ би се покажала како прилично неспособна да води воени операции без водството на САД.

Сепак, општиот заклучок е дека Европската унија речиси и не може да дејствува синхронизирано по прашањата поврзани со надворешната политика во областа на безбедноста и одбраната поради, пред сè – различните интереси и различните гледишта.

Велика Британија не би се одрекла од својот национален ангажман при обезбедувањето на националната безбедност и регионалните интереси, тоа го истакна и

¹⁷⁰ <http://www.newrepublic.com/article/117519/central-african-republic-conflict-africas-bloodiest-fight> (03.05.2014)

¹⁷¹ <http://www.janes.com/article/34629/france-s-sustained-engagement-in-car-raises-prospect-of-return-to-democratic-rule> (03.05.2014).

¹⁷² Vincent Darracq: France in Central Africa: The Reluctant Interventionist: <http://www.aljazeera.com/indepth/opinion/2014/02/france-central-africa-reluctant--20142975859862140.html> (03.05.2014)

¹⁷³ <http://www.europarl.europa.eu/the-president/en/> (03.05.2014)

Импликации врз буџетските трошења за одбрана и безбедност во услови на светска рецесија

премиерот Камерон, кој ја препознава потребата од соработка, но е далеку од согласност дека ЕУ има пред сè право на капацитети, армии и авијација.

Неможнoста да се изнајде компромис и баланс помеѓу овие стратешки прашања ЕУ ја чини дуплирање на трошоците во услови на и онака затегнати одбранбени буџети како последица на економската криза на континентот.

Како паралела, земјите членки на ЕУ во 2001 година потрошиле 251 милијарда евра (343 милијарди долари) за одбрана, додека во 2012 цифрата изнесувала 190 милијарди евра (260 милијарди долари)¹⁷⁴. Дискусиите за одбрана на ЕУ од страна на лидерите во декември 2013, ја поттикнаа дебатата на високите политички кругови во однос на безбедносната претпазливост. Франција повикува на заеднички фондови за финансирање на воените операции на ЕУ¹⁷⁵, германските политичари ветија поголема воена ангажираност (после амбивалентноста за Мали и Либија)¹⁷⁶.

Германија продолжува да биде највредниот играч на ЕУ, а исто така и се подобрува во својата тактичка игра. Канцеларката Меркел успева да ги наметне националните, домашни интереси и приоритети во надворешното дејствување, и како во примерот со своето „отсуство„ од Сирија покажува дека крвавите конфликти ширум светот „не се нивна работа„. Битен политички приоритет за Германија е и да ја држи Турција далеку од вратите на ЕУ. На релација Берлин – Кремлин – Пекинг, надворешната политика на Германија се обидува да балансира меѓу стратешките интереси со Русија, да не ја загрози енергетската зависност од евроазискиот гигант, а пак во однос на Кина, Меркел ја штити германската извозничка фела од трговската експанзија на Кина. Во однос на Вашингтон, канцелар Меркел не се двоумеше јавно да ги критикува американците заради шпионската афера со Агенцијата за национална безбедност¹⁷⁷. Турција и Украина остануваат две стратешки точки кои треба да бидат обезбедени на непосредно блиските граници на Унијата и во овие води Германија главно плива со конвенционалните ставови на Унијата,

¹⁷⁴ <http://www.spiegel.de/international/europe/brussels-summit-eu-to-refocus-on-stalled-defense-and-security-initiatives-a-939766.html> (03.05.2014)

¹⁷⁵ <http://blogs.timesofindia.indiatimes.com/swaminomics/entry/nato-s-libya-war-causes-mali-crisis> (03.05.2014)

¹⁷⁶ <http://www.dw.de/absent-during-war-germany-helps-rebuild-libya/a-16596280> (03.05.2014)

¹⁷⁷ <http://www.voanews.com/content/reu-merkel-ally-says-us-assurances-on-nsa-spying-insufficient/1887410.html> (03.05.2014).

Импликации врз буџетските трошења за одбрана и безбедност во услови на светска рецесија

иако постои тенденција Германија да се солидаризира повеќе со оние кои не се толку ентузијастички волни да преземат воена акција.

Германија останува најважниот западен играч во односите со Русија, а насоките во дефинирањето на западните политики спрема Русија остануваат задача на Вашингтон.

2. ЕУ и ограничувањата

Една деценија по крајот на Студената војна, трошоците за одбрана на Унијата опаднаа за третина. Но, по нападот на кулите близначки и војните во Ирак и Авганистан, се создаде простор за процут на бизнисот со оружје. Сепак, повлекувањето од Ирак и намалувањето на трупите во Авганистан доведе до намалување на трошоците за одбрана, кои во 2011-та се смета дека на светско ниво беа највисоко по Втората светска војна. Велика Британија е земја која е на четврто место во светот според издвојувањата за одбраната, Франција е петта, Германија деветта. Во Европската Унија живее само 7 % од светската популација¹⁷⁸ така што воената потрошувачка според поголем дел од политичарите во Европскиот парламент не е приоритетно прашање. Последните шест години главната преокупација на 27-те земји членки е рецесијата, сиромаштијата и фискалните буџетски ограничувања, како и долговите на Грција и Шпанија. Особено е важно да се истакне дека дури и во годините на голема задолженост на овие држави, тие и понатаму трошеле несразмерно големи суми пари за набавка на опрема. Грција е земја која во однос на својот БДП најнеодговорно трошела пари за одбрана од сите земји членки, достигнувајќи го врвот во 2009-та, по што економијата преживува остар пад¹⁷⁹.

Податоците од Европската агенција за одбрана, EDA сепак говорат дека трошоците се намалуваат во делот на персоналот, платите и пензиите, а набавката на опрема и системи за вооружување не е субјект на финансиско ограничување. Европа учествува со 29% од продажбата на оружје на годишно ниво, зад САД кои заземаат 60% во вкупната глобална годишна продажба на оружје, главно на земјите богати со нафта и земјите во

¹⁷⁸ http://www.tni.org/sites/www.tni.org/files/download/eu_milspending_crisis.pdf (03.05.2014)

¹⁷⁹ Ибид. Стр.1

Импликации врз буџетските трошења за одбрана и безбедност во услови на светска рецесија

развој. Најголеми пазари се Индија, Кина, Пакистан, Јужна Кореја, Сингапур и Саудиска Арабија.

Како куриозитет, може да се спомене дека во Африка се извезува само 9% од светското оружје, но во однос на 2002-2008, тоа е за дури 104% повеќе¹⁸⁰.

Европската Унија навистина има комплексна задача во балансирање на своите национални интереси од страна на државите членки и остварување на надворешно-политичките и дипломатските активности како унија со супранационален карактер. Имено, новите случувања со отцепувањето на Крим од Украина и припојувањето кон Русија со референдумот од март 2014-та, ги отсликува вистинските ситуации во Европа, политичката криза во однос на унифицираното водство кое е загрозено заради зависноста од ресурси од Русија¹⁸¹.

„Азискиот столб,, – стратешката пресвртница на надворешната политика на САД, има клучно значење и за Европа и Блискиот Исток¹⁸². „Азискиот столб,, доколку се изменаира правилно ќе значи успешно водење на не- колективни мисии на НАТО преку Европа и во Персискиот залив, каде влијанието на САД е намалено ќе се избегнат војни како таа во Сирија; тоа ќе го означува новото враќање на Америка кон реализмот после две декади на доминација на либералниот и нео конзервативниот консензус во Вашингтон¹⁸³. Од геополитички аспект, тоа може да биде спроведено со успешна разврска доколку како дополнителни мерки се употребат и широк опсег алатки за соработка и воена заштита, како и фокусот на Америка на сопствените домашни ресурси и јакнење на долгорочно ниво. Ова може да биде постигнато првенствено преку опсежно и сеопфатно прекројување на буџетот и промена на стратешките концепти во Вашингтон.

Администрацијата на Обама јасно изјави дека по повлекувањето од Ирак и Авганистан нема да ја продолжи улогата на светски полицаец и дека ќе го „олабави,, своето воено присуство од Европа и Блискиот исток¹⁸⁴.

¹⁸⁰ <http://www.therichest.com/expensive-lifestyle/location/the-top-10-biggest-weapon-buyers-in-the-world/> (11.04.2014)

¹⁸¹ http://www.youtube.com/watch?v=BG3cZ2cuZh8&feature=youtube_gdata (12.04.2014)

¹⁸² <http://warontherocks.com/2013/11/the-asia-pivot-european-security-defense-policy/> (14.04.2014)

¹⁸³ Ибид. Стр.2

¹⁸⁴ <http://warontherocks.com/2013/09/keep-your-eyes-on-the-prize-the-asia-pivot/> (26.04.2014)

Импликации врз буџетските трошења за одбрана и безбедност во услови на светска рецесија

Од една точка на гледиште, стожерот кон кој ќе се приклони САД е знак дека Европската унија ќе може конечно да го преземе во свои раце военото лидерство на НАТО. Но, сепак реалната слика е дека Европјаните се длабоко поделени по прашањата за употреба на војската, така што е тешко веројатно во блиска иднина да се види унифицирана европска команда. Исто така, битно е да се напомни дека ЕУ нема капацитет да изведе ни една скромна воена мисија без делегирање од страна на својот американски сојузник.

Една од причините зошто за САД е тешко да ги заузди кризите на Блискиот исток со своите напори е решителната поддршка и алијансата со Израел. Така што, се додека продолжува безбедносната поддршка за Израел, а Европските партнери од НАТО не се убедени во праведноста на американските политички одлуки, ќе биде тешко изводливо да се здобијат со кредибилитет од Советот за безбедност на ОН за да оперираат во блиско-источниот регион¹⁸⁵.

Оваа сплет на околности ќе остане таков сè додека САД не се оддели од Израел, што е малку веројатно да се случи во блиска иднина.

Така што, без разлика кои сили придвижуваат кон Азија, далеку од Европа и Блискиот Исток, останува прашањето дали оваа реторика за стожерот го еродира кредибилитетот на САД и го деградира капацитетот за да ги промовираат своите интереси во овие два региони? Исто така, кога станува збор за реториката, САД се присутни во Азија уште од крајот на Втората светска војна: водеа две војни – Јужна Кореа и Виетнам, одржуваат клучни сојузнички врски со Јапонија, Јужна Кореа и Австралија и имаат стационирано десетици илјади американски војници во регионот. Можеби одговорот е едноставен, а тоа е дека нема замена за глобалното лидерство на САД – нема толку подготвена сила способна да го пополни вакуумот останат зад намаленото американска вклученост во стратешки важните региони.

Европа го зголемува своето стратешко присуство во Азија склучувајќи договори за соработка за државите од овој регион, тргувајќи со системи за вооружување, воздушно-космичка воена опрема, поморски системи и др.¹⁸⁶. Со оглед на фактот дека Азиските земји сè повеќе сакаат да станат самостојни во вооружувањето и да произведат „нивна

¹⁸⁵ Ибид. Стр.2

¹⁸⁶ <http://thediplomat.com/2013/08/america-pivots-to-asia-europe-arms-it/> (13.02.2014)

Импликации врз буџетските трошења за одбрана и безбедност во услови на светска рецесија

сопствена,, опрема. Тоа значи дека индустриските партнерства меѓу европските и азиските фирми се клучен дел од европското присуство во пораст, а „ре-експортот,, на европските системи од Азија ќе биде реалност во глобалниот пазар на оружје во 21-от век¹⁸⁷.

Исто така, тоа што ги интересира азиските земји е потребата е да се создадат услови за овозможување безбедност во овој регион, во некои случаи со операции кои може да се контроверзни во други делови од светот. Идејата е да се избегне земјите како САД и Европа да го наметнат својот статус на донесувачи на безбедност со цел да не се наметне вето за акциите со кои тие не се согласуваат. За да не мора да се покорат на моќта на ветото, азиските нации наоѓаат начини како да набавуваат оружје од различни снабдувачи и да ја намалат својата зависност од прекуокеански набавки, бидејќи е од круцијално значење да се има дотур на резерви на самото место на конфликтот што овозможува оперативна флексибилност. Европа делува како некој кој ја зголемува оваа флексибилност¹⁸⁸. За пример, во Азија сега може да се најдат најнапредните воздушни танкери во светот – A330MRTT¹⁸⁹, Австралија поседува има пет; Америка моментално нема нови танкери. Овие танкери имаат системи за повеќе мисии, тие имаат можност да полнат гориво, да овозможат воздушен мост, како и да извршуваат други задачи, со оглед на фактот дека овие танкери носат гориво во нивните крила, не во трупот, што овозможува ареата за карго да биде искористена за многу други намени. Наредна земја која ќе набави ваков модел авиони танкери е Сингапур, како што беше потврдено и од сингапурското министерство за одбрана во март 2014-та¹⁹⁰.

Како најнов пример за преземање првични чекори во однос на контролирање на ескалацијата на конфликтот во Украина се безбедносните мерки кои ги применува ЕУ се Санкциите или рестриктивните мерки (овие два термина често се мешаат). ЕУ овие мерки зачестено ги наметнува во последниве неколку години, и тоа или автономно или при имплементирање на обврзувачките Резолуции на Советот за безбедност на Обединетите нации.

¹⁸⁷ <http://euroasiasecurityforum.com/2013/08/24/europes-undeclared-role-in-asian-security-time-to-bring-the-arms-trade-under-strategic-control/> (22.03.2014)

¹⁸⁸ Ибид. Стр.1

¹⁸⁹ <http://www.airbusmilitary.com/Aircraft/A330MRTT/A330MRTTAbout.aspx> (13.03.2014)

¹⁹⁰ <http://www.flightglobal.com/news/articles/singapore-confirms-a330-mr-tt-buy-396677/> (27.04.2014)

Импликации врз буџетските трошења за одбрана и безбедност во услови на светска рецесија

Санкциите се инструмент со економска и дипломатска природа, и претставуваат обид за промена на активностите или политиките како што се прекршувањето на меѓународното право или човековите права, или пак политики кои не ги почитуваат владеењето на правото или демократските принципи.

Рестриктивните мерки наметнати од ЕУ може да се однесуваат на влади на трети земји, или пак на недржавни ентитети или поединци (како терористички групи и терористи). Може да се состојат од ембарго на оружје, други специфични или општи трговски ограничувања (забрани за увоз и извоз), финансиски ограничувања, ограничувања при прием (забрани за виза или патување), или други соодветни мерки.

3. Австралија како клучна алка во Пацификот

Австралија со набавката на новите танкери планира да создаде широка арка околу австралиското копно со цел да ги заштити своите интереси и да ги поддржи своите сојузници во регионот, првенствено САД. Според австралиската стратегија, веројатната „тиранијата од далечина,, на Пацификот може најдобро да биде менаџирана со воздушната одбрана – својата и од сојузниците.

Австралиската одбранбена стратегија силно зависи од односот меѓу САД и Кина¹⁹¹, како што е наведено и во Белата книга на одбраната на Комонвелтот¹⁹². Официјалните ставови на Австралиската влада се дека подемот на Кина се поздравува, но се очекува поголемо ниво на транспарентност¹⁹³.

Променетата геополитичка слика за Азија, особено економскиот бум на Кина, фундаментално ја менува стратешката околина на Австралија, со што се менуваат и економската состојба и перцепциите за заканите¹⁹⁴. Од една страна, Кина е најголемиот увозник од Австралија, но истовремено и нејзина најголема воена закана.

¹⁹¹ <http://www.plusinfo.mk/vest/128106/Kina-kje-go-zgolemi-voeniot-bugzet> (07.04.2014)

¹⁹² <http://www.abc.net.au/news/2013-05-03/china-still-the-key-to-future-defence-strategy/4667084>

¹⁹³ <http://www.csbaonline.org/publications/2013/11/>

¹⁹⁴ Thomas, J., Cooper, Z., Rehman, I.: Gateway to the Indo- Pacific. Australian Defense Strategy and the Future of the Australia- US Alliance. The dawn of a new era in Australia- US Defense ties. Center for Strategic and Budgetary Assessments, 2013.

Импликации врз буџетските трошења за одбрана и безбедност во услови на светска рецесија

Сино- Австралиските односи значително напреднаа во последните четириесет години, соработката и меѓузависноста на билатерално ниво и економската размена ги зајакнаа позитивните врски меѓу овие две земји¹⁹⁵. Всушност, во моментот Кина е трговски партнер број еден на Австралија, а бројот на трговските договори и понатаму е во пораст. Побарувачката на сировини и ресурси од Кина пак, фундаментално влијае на благосостојбата на Австралија, а како повратна спрега - кинеските студенти во потрага за повисоко образование доаѓаат да студираат во Сиднеј и Камбера¹⁹⁶.

Сепак, тоа што во официјалните документи ја загрижува владата на Австралија од аспект на зачувување на безбедноста во поширок географски опсег и на долгорочно ниво се територијалните спорови на Кина со своите соседи и желбата за регионална доминација, како и можноста за конфликт меѓу САД и Кина, иако за прв пат оваа островска земја има вистински трговски партнер кој истовремено не и е и сојузник, што на некој начин е безбедносна гаранција¹⁹⁷.

Кина пак, ја перципира Австралија како сила со среден интензитет на моќ, но земја која овозможува интервенции од страна на надворешни сили, но и земја од која најмногу увезува ресурси, што е од стратешко значење во сè покомплексните геополитички околности во кои НР Кина се обидува да ги спроведе своите политики и интереси.

Од друга страна, пак, паралелно со развојот на економските врски со Кина, Австралија на ист начин гради билатерални економски и дипломатски односи и со уште една друга азиска земја во подем - Индија¹⁹⁸. Индија пак, освен како одличен бизнис партнер, се гледа како и природна анти- тежа за кинескиот експанзионизам, со т.н. бениген карактер погоден за надворешно- политички баланс на односите, а Индискиот океан уште и колоквијално се нарекува австралискиот „заборавен океан,,.

Конкретно за безбедноста, Австралија се чувствува интензивно предизвикана да се консолидира како одговор на остриот воен и економски раст на Кина, откако во март 2014

¹⁹⁵ Yuan, J.: A Rising Power Looks Down Under: Chinese perspectives on Australia. Strategy, ASPI, March 2014.

¹⁹⁶ <http://www.iiss.org/en/about%20us/press%20room/press%20releases/press%20releases/archive/2014-dd03/february-0abc/military-balance-2014-press-statement-52d7> (05.05.2014)

¹⁹⁷ Ибид.

¹⁹⁸ Thomas, J., Cooper, Z., Rehman, I.: Gateway to the Indo- Pacific. Australian Defense Strategy and the Future of the Australia- US Alliance. The dawn of a new era in Australia- US Defense ties. Center for Strategic and Budgetary Assessments, 2013.

Импликации врз буџетските трошења за одбрана и безбедност во услови на светска рецесија

официјален Пекинг објави дека ќе одвојува 12,2% од БДП за воени потреби¹⁹⁹. Во новата Бела книга на одбраната на Австралија ќе бидат наведени и иницијативите за значителни инвестиции во разузнавачките системи кои ќе овозможат поголем прилив на информации во однос на вооружувањето и активностите на другите држави, со цел подобро да се разбере и подобро да се контролира регионот²⁰⁰.

За периодот 2013-2014 година, Австралија ги зголемува своите воени и безбедносни трошоци, кои следат по намалувањата од претходната година. Одбраната за овој период ќе добие 113 милијарди долари според финалните процени²⁰¹. Во 2013-та година, во Белата книга на одбраната на австралиската влада се направија промени во однос на планирањето и буџетирањето на одбранбениот и безбедносниот систем, се потенцираше дека мулти-децениското фондирање на одбраната објавено во Белата книга на одбраната во 2009-та, се заменува со четиригодишни плански пресметки и процени. Владата одлучи дека ќе го применува моделот со годишно ажурирање на четиригодишните Планирачки процени, а понатаму ќе продолжи со шестгодишни генерални насоки за генерални планирачки цели²⁰². Според министерот за одбрана, Владата на Австралија □ овозможува на одбраната „насоки за финансирање,, од приближно 220 милијарди долари во периодот од 2017-2018 до 2022-2023 година.

Сепак, во светот кој се консолидира од светската фискална криза, не е лесно однапред да се знае што точно ќе подразбираат „насоките за финансирање,, во реалноста, со оглед на фактот дека долгорочните планови може да станат предмет на промени, како што ќе еволуираат и стратешките околности.

Многу интересен податок кој вреди да се наведе е дека во Австралија, и покрај масивните програми за ефикасност во одбранбените сили и 25-те милијарди долари во кретења на

¹⁹⁹: <http://www.smh.com.au/federal-politics/political-news/australia-urged-to-address-its-languishing-defence-budget-says-government-adviser-20140306-34a8l.html#ixzz2wyhr1LII>

²⁰⁰ <http://www.smh.com.au/federal-politics/political-news/australia-urged-to-address-its-languishing-defence-budget-says-government-adviser-20140306-34a8l.html#ixzz2wyhr1LII>

²⁰¹ http://www.aph.gov.au/About_Parliament/Parliamentary_Departments/Parliamentary_Library/pubs/rp/BudgetReview201314/DefenceBudget (17.04.2014)

²⁰² Ибид. Стр.1

Импликации врз буџетските трошења за одбрана и безбедност во услови на светска рецесија

буџетот²⁰³, виртуелно секоја агенција на Армијата во програмата за поморска соработка во одбраната, даночните обврзници ќе ги чини милиони и милиони долари повеќе во 2013 и 2014.

Процентуално, најмногу долари ќе се одлеат во Заедничката канцеларија на Шефот на Одбраната, генералот Дејвид Харли од Кралската Австралиска пешадија, како и за функциите на Секретарот за одбрана, Денис Ричардсон, кои ќе се покачат за 22 милиони долари, плус основните 164 милиони долари²⁰⁴.

Веројатно, уште еден потег со кој се зацврстува позицијата на Австралија во однос на Азискиот столб²⁰⁵ е контроверзниот владин договор, кој беше официјално најавен од страна на премиерот Тони Абот. Ова е најголемата австралиска набавка на оружје²⁰⁶, која изнесува 12,4 милијарди австралиски долари (11,5 милијарди американски долари); станува збор за зделка за набавка на 58 борбени авиони од типот Ф-35А Молња²⁰⁷.

Во 2009 година беа нарачани 14 авиони, од кои два се во фаза на финализација и треба да бидат доставени до одделенијата за тренинг во втората половина од 2014, со што вкупниот број ќе достигне 72 авиони. Првиот ќе пристигне во 2018 и тогаш ќе се изврши локално тестирање и проена од Кралската австралиска авијација, а иницијалната оперативна способност е закажана за 2020 година. Тоа што оваа набавка означува за одбраната на земјата е дека Австралија ќе добие воено вооружување за авијацијата од петтата генерација, без да загуби на бројот на борбени авиони – Ф-35 ќе бидат замена за „класичните“, Ф/18А/Б Стршени и ќе се заменат на база 1:1²⁰⁸. Авионите ќе бидат организирани во две оперативни ескадрили и една променлива единица, во базата на Кралското воздухопловство во Вилијамтаун, на источниот брег на Австралија²⁰⁹, како и

²⁰³ <http://www.news.com.au/finance/economy/australias-defence-department-to-spend-more-in-2013-and-2014/story-fn84fgcm-1226646248023> (04.04.2014)

²⁰⁴ <http://www.defence.gov.au/cdf/> (09.05.2014)

²⁰⁵ Strategic and Defense Studies Centre at ANU, Dr. John Blaxland on the Joint Strike Fighter F35:

https://www.youtube.com/watch?v=xZMAxFOBC_c&feature=youtu.be (09.05.2014)

²⁰⁶ <http://www.smh.com.au/federal-politics/political-news/australia-to-buy-58-joint-strike-fighters-20140422-zqxvr.html> (23.04.2014)

²⁰⁷ Australia Orders 58 Lockheed Martin's F35 Stealth Fighters: <http://www.reuters.com/article/2014/04/23/us-australia-lockheed-fighter-idUSBREA3M05H20140423> (22.04.2014)

²⁰⁸ Оригиналниот назив на авионот на англиски јазик е F/A-18A/B Hornet

²⁰⁹ <http://www.airforce-technology.com/projects/basewilliamtown/> (09.05.2014)

Импликации врз буџетските трошења за одбрана и безбедност во услови на светска рецесија

уште една оперативна ескадрила во северна Австралија која испорачаните авиони ќе ги распореди до 2023 година²¹⁰.

Значаен податок кој вреди да се напомени е дека развојот на борбените авиони Ф-35 постојано доцни и постојано ги зголемува трошоците за производство. Тие се дизајнирани да бидат примарниот борбен авион на САД, кој исто така ќе се продава и на сојузниците. Пентагон планира да купи 2,457 летала до 2037, кои вкупно ќе изнесуваат повеќе од трилион долари, во кои се вклучени трошоците за развој и одржување. Првите Ф-35 требаше да бидат оперативни до јули 2015, но постои можност тоа да се случи подоцна²¹¹. Сепак, покрај постојаните проблеми со софтверот, овој авион ќе има целосно поврзани сензори и многу мала видливост за радар и ќе биде достоин противник на руските и кинеските борбени авиони кои исто така се во фаза на подготовка на своите борбени авиони од петтата генерација²¹².

Не сите во политичката и академската заедница на Австралија се задоволни од овој политички потег. Според професорот од Австралискиот национален универзитет од Одделот за политички науки и меѓународни односи, Мајк Мекинли²¹³, сомнежот околу тоа дали САД ќе одговори на заканите кои ја демнат Австралија како сојузник се оправдани; со оглед на фактот дека во реалноста САД има два специјални партнери – Израел и Франција.

Во Канбера постојат дебати за креирање сопствена надворешна и стратешка политика, паралелно со отвореното прашање со кое се преиспитува вредноста и пред сè, добивката од алијансата со САД.

²¹⁰ <http://thediplomat.com/2014/05/australias-big-f-35-commitment/> (01.05.2014)

²¹¹ F-35 Fighter Plagued with delays, cost overruns, federal report says: <http://www.foxnews.com/tech/2014/04/03/f-35-fighters-plagued-with-delays-cost-overruns-federal-report-says/> (09.05.2014)

²¹² Further Delays Predicted for F-35 program: <http://www.defensenews.com/article/20140326/DEFREG02/303260041/Further-Delays-Predicted-F-35-Program> (09.05.2014)

²¹³ McKinley, M.: US Alliance Overcharges and under-delivers <http://www.smh.com.au/act-news/us-alliance-overcharges-and-underdelivers-says-anus-mike-mckinley-20140422-372m7.html> (09.05.2014)

Импликации врз буџетските трошења за одбрана и безбедност во услови на светска рецесија

IV Дел - Геополитички импликации од рецесијата и секвестрацијата

1. Сегашната состојба на буџетските трошења: капацитетот и подготвеноста на оние кои ги диктираат тековите

Носачите на авиони на Америка, фискалната 2014-та и квадрирањето на воената поморска моќ на Русите

Тоа што ги детерминира самите држави, особено оние кои ги диктираат светските трендови да издвојуваат сè повеќе средства за потребите на националната безбедност (како концепт за заштита на националните интереси на државата во внатрешни рамки и во надворешно- политичките односи) и во услови на релативната стагнација на размената на стоки на глобалните пазари се промените кои настанаа како резултат на изменетата реалност имплицирани од економскиот пробив на земјите кои беа во развој, а сега се пробиваат на првите позиции. Високите одбранбени буџети на Кина и Русија за 2014 година за прв пат го подигнуваат нивото на целокупната светска потрошувачка во последните пет години²¹⁴.

За 2014 година, на светско ниво, потрошувачката за одбрана е највисока во Русија, чиј воен буџет ќе се покачи за повеќе од 44% во наредните три години, со цел да се модернизираат силите. Оваа година за одбрана ќе бидат издвоени 78 милијарди долари, и покрај забавувањето на економскиот раст²¹⁵.

Трошоците за одбрана во Русија се дуплираа од 2007, а ќе изнесуваат тројно повеќе до 2016. Делот за воени трошоци од рускиот буџет ќе се покачи од 15,7% во 2013, до 20,6% во 2015 година²¹⁶. Најголемиот успех на Русија се должи на подобрените домашни продажби кои лежат во Државниот план за вооружување 2011-2012 и изнесуваат 700 милијарди долари.

Денес, Русија всушност има две војски: една за да извршува напади и една да брани од напади. Во Крим оперираат специјалните сили Спецназ и воздушниот напад, главно

²¹⁴ <http://www.telegraph.co.uk/news/uknews/defence/10615466/China-and-Russia-help-global-defence-spending-rise-for-first-time-in-five-years.html> (18.04.2014).

²¹⁵ Ибид. Стр.1.

²¹⁶ <http://rt.com/business/russia-increases-military-spending-702/> (18.04.2014)

Импликации врз буџетските трошења за одбрана и безбедност во услови на светска рецесија

составени од платеници, не регуларни војници, надополнети со ФБС (Федерална безбедносна служба, огранок на Внатрешната безбедност на Кремлин и наследник на службите на КГБ). Трансформацијата на армијата на Русија доведе до креација на флексибилна и помобилна армија²¹⁷.

Традиционалниот опонент на Западната алијанса од Студената војна беше Русија. Распадот на Советскиот сојуз, како една од геополитичките катастрофи на 20-от век²¹⁸, означи почеток на еден краток период „златна ера„ за американската хегемонија, во која никој не можеше да го оспори американското глобално водство и улога на глобален полицаец²¹⁹. Сепак, работите се сменија - по официјалниот крај на студената војна во 1998 година, се чини дека маневрите на Крим го означија крајот на златното мирно доба за односите меѓу САД и Русија.

Или пак, следствено на оваа реченица, може логично и природно да следи прашањето: Дали е во прашање само различна точка на гледање на надворешно политичките и безбедносните работи, или пак обично, (но сериозно во поглед на последиците) различно толкување на информациите кои протекуваат во однос на намерите и целите на другиот.

Имено, во вечната борба за застапување и наметнување на своите национални интереси во спектарот односи и полиња на меѓународен план, државите (особено тие најмоќните), меѓусебно се перципираат со недоверба²²⁰. За дел од американската администрација, сликовито опишано, потегот на Русија со Крим изгледал како скелет од диносаурус кој одеднаш оживува и не знаете што сè може да направи.

Понатаму, САТО Институтот, по неколку истражувања спроведени на популацијата американци родени по 1979 година, доаѓа до резултати кои покажуваат дека помладите генерации воопшто не сакаат да ја преземат улогата на глобален полицаец,

²¹⁷ <http://www.washingtontimes.com/news/2014/mar/6/putin-has-transformed-russian-army-into-a-lean-meal/#ixzz2zLsGjOdE> (18.04.2014)

²¹⁸ <http://www.golos-ameriki.ru/content/zbigniew--brzezi%C5%84ski-russia-putin/1904120.html> (09.05.2014)

²¹⁹ Globocor – глобален полицаец, кованица која ја користат западните медиуми при експликацијата на стратешката улога која САД ја наметна во последните неколку децении.

²²⁰ Збигнев Бжежински: Путин может воссоздать союз силой: <http://www.golos-ameriki.ru/content/zbigniew--brzezi%C5%84ski-russia-putin/1904120.html> (09.05.2014)

Импликации врз буџетските трошења за одбрана и безбедност во услови на светска рецесија

особено по вмешувањето на Америка во Либија²²¹. Според истражувањата, 58% од новите (наредните) американски лидери, ќе бидат позаинтересирани да се фокусираат на внатрешните, домашни политички работи, отколку да се вмешуваат во меѓународни односи, само 10% од испитаниците сметале дека Америка треба да е повеќе проактивна во светот, а пак пумпањето воена опрема и застрашување на светот бил еден од нивните најмали приоритети²²².

Во литературата се анализираат прашањата за тоа каков вид закана преставуваат силите на опонентот од Студената војна во овој момент, во однос на платформите и вооружувањето. Руските лидери ги проширија своите конвенционални капацитети на копно, вода и воздух и бргу го привршуваат процесот на транзиција кон *хај-тек* информациското доба и развивањето платформи од најновата генерација²²³.

Во целост, сегашниот руски конвенционален и нуклеарен арсенал е фракција од тоа што беше во Студената војна, дополнето со новата класа подморници, невидливиот борбен авион Т-50, проектили од најновата генерација и софистицирана индивидуална опрема за копнената војска²²⁴.

Во периодот на Студената војна, рускиот одбранбен буџет изнесуваше речиси половина од целокупните трошоци на земјата, за разлика од сега, кога тој сразмер е значително помал. Одбранбениот буџет на Русија повторно се искачува – во периодот од 2006 до 2009, од 25 на 50 милијарди долари. Одбранбениот буџет за 2013 е подреден на 90 милијарди.

Според американската медиумска машинерија (и нејзините истомисленици со својата пропаганда), воената способност на Русија во моментот е војска која може да се спореди со сила на земја во развој²²⁵. Русија како воена сила треба да стави повеќе акцент на квалитетот, покрај квантитетот на своите способности во смисла на тренинг и искуство при водење долгорочни и комбинирани конфликти во евентуален судир со НАТО.

²²¹ <http://www.cato.org/publications/commentary/rising-generation-rejects-globocop-role> (09.05.2014)

²²² Ибид. Стр.1.

²²³ <http://www.military.com/daily-news/2014/03/20/russia-offers-different-threat-than-cold-war-era.html?comp=7000023435630&rank=4> (22.03.2014)

²²⁴ <http://www.military.com/topics/kris-osborn> (12.05.2014)

²²⁵ Richard Norton Tailor: Russia spends more of its wealth on arms than US:

<http://www.theguardian.com/world/2014/apr/14/russia-spends-more-wealth-arms-us-2013> (14.04.2014)

Импликации врз буџетските трошења за одбрана и безбедност во услови на светска рецесија

Руската конвенционална војска за време на Студената војна беше пет пати поголема отколку денес. Во тој период, руската армија броеше меѓу 3 и 4 милиони војници; во 2013 Русија располагаше со приближно 766.000 активен воен состав и околу 2,4 милиони резерва.

Во прелиминарниот буџет за 2012-2014 презентиран од Министерството за финансии, буџетот за одбрана се покачува од 2,9 од БДП во 2011, до 3,9% во 2014. Зголемениот буџет првенствено се објаснува со амбициозната Државна програма за вооружување до 2020 година, како и плановите за зголемување на платите и покачување на други персонални бенефиции²²⁶. Руската војска официјално поседува повеќе од 3.000 авиони и 973 хеликоптери²²⁷, 15.000 тенкови, 27.000 оклопни борбени возила и др.²²⁸ Во 1980-те руската војска создаде големо количество конвенционални и нуклеарни арсенали, како и ефективна против воздушна опрема. Во Армијата на Русија се врши организациска реформа, потпомогната и со повеќе средства.

Борбените авиони од Русија, Sukhoi Su-27 со двоен мотор, конструирани во 1980-те со првенствена намена за мисии со воена надмоќ, често ги споредуваат со американските F-15 Eagle. 900 милијарди долари кои Русија ги одделува за одбранбениот буџет треба да придонесат за платформи од најновата генерација. Русија ја објави и својата нова класа конвенционални подморници кои имаат погон независен на воздух; тие имаат значителни предности над дизел- електричните подморници, кои мора да излезат на површина да ги наполнат батериите, како и нуклеарните реактори кои постојано мора да користат пумпи за да ги изладат реакторите. Овој систем САД не го поседува, нивните подморници се на дизел- струја и нуклеарен реактор.²²⁹

Руската морнарица има еден носач на авиони Admiral Kuznetsov²³⁰, 13 разурнувачи и 63 подморници. Рускиот носач е еден од најголемите во водата, тежи 43.000 тони и е долг

²²⁶ Oxenstierna, S., Bergstrand, B.: Russian Military in Ten Year Perspective, 2011: http://www.clashofarms.com/files/FOI_Russia.pdf (15.04.2014)

²²⁷ Osborn, K.: Russia Offers Different Threat than Cold War Era: <http://www.military.com/daily-news/2014/03/20/russia-offers-different-threat-than-cold-war-era.html> (03.05.2014)

²²⁸ http://www.globalfirepower.com/country-military-strength-detail.asp?country_id=russia (03.05.2014)

²²⁹ http://en.ria.ru/military_news/20140319/188575985/Russian-Navy-Unveils-New-Class-of-Submarines.html (03.05.2014)

²³⁰ <http://www.naval-technology.com/projects/kuznetsov/> (03.05.2014)

Импликации врз буџетските трошења за одбрана и безбедност во услови на светска рецесија

306 метри. Развива максимална брзина од 32 јазли и може да помине 8 500 наутички милји без да дополнува гориво. Адмирал Кузњецов го опслужува екипаж од 2000 војници²³¹

Се смета дека по анектирањето на Крим од страна на Русија и кризата во Украина, кон руската поморска флота се присоединиле и некаде меѓу 20 и 51 украински бродови кои без отпор беа одземени од Украина на почетокот од 2014 година²³². Интернет податоците за точниот број воени бродови кои ги поседува Русија варира од 280 до 352.

Црното море има историско стратешко значење за Русија во економски и геополитички услови, со тоа што на Русија ѝ овозможува пристап до Средоземјето²³³. Конкретно, украинскиот брег има повеќе од 20 комерцијални пристаништа, и го нуди најдобриот пристап преку море. Руската морнарица започна вежби за воздушна одбрана на наведениот носач на авиони Admiral Kuznetsov во источното Средоземно море²³⁴.

5.2. Азискиот столб (The Asia pivot)

Кинеската надворешна и безбедносна политика несомнено добива на интензитет. Последните изјави на Кси Џинпинг²³⁵, претседателот на НР Кина и Лидерот на Комунистичката партија, Кина веќе сè повеќе може да си дозволи стратешки потези, а овие потези на регионално ниво веќе се неприкосновени. Одговорот на западниот блок на развиената Кина, би требало да биде некаде на средината – во смисла, доколку се игнорира кинескиот подем, ќе се потврдат се погласните тези и шпекулации дека САД е во безизлезна деклинација, а пак доколку се одговори на овој азиски подем со агресивна политика, тоа ќе биде јасен сигнал за Кина дека западните сојузници (САД) сакаат да го задржат кинескиот пораст и на тој начин официјално да започнат студена војна и со Кина. Понатаму, на тој начин ќе се создаде неизбежна потреба државите од регионот да треба да изберат меѓу Кина и САД, што е навистина неблагоприятна обврска.

²³¹ <http://press24.mk/node/87376> (09.05.2014)

²³² Donaldson, D.B.: Russia Navy Larger Than the US Navy Now, with Addition of Ukraine Navy Ships: <http://Guardianlv.Com/2014/03/Russia-Navy-Larger-Than-U-S-Navy-Now-With-Addition-Of-Ukraine-Navy-Ships/> (03.05.2014)

²³³ <http://www.danubeports.info/index.php?id=1323> (03.05.2014)

²³⁴ <http://defense-and-freedom.blogspot.com/2014/01/european-and-russian-military-capability.html> (03.05.2014)

²³⁵ <http://www.scmp.com/news/china/article/1510471/get-used-slower-growth-xi-jinping-says-amid-weakening-china-trade-figures> (13.05.2014)

Импликации врз буџетските трошења за одбрана и безбедност во услови на светска рецесија

Таканаречениот „Азиски столб,, – надворешно политички стратешки концепт со кој Азискиот континент се карактеризира со витално значење за САД и според администрацијата на Обама, по повлекувањето од Ирак и Авганистан, ќе биде наредното упориште кое станува стратешка точка за Американците во периодот што доаѓа²³⁶.

Во извештаите од фондацијата Heritage, стои дека САД всушност нема целосна доверба во своите капацитети за да може целосно да се справи со предизвиците кои доаѓаат од тој дел на светот, а се во сè поголем број²³⁷. Тоа што дополнително ги отежнува околностите за совладување на предизвиците од Азиско- Пацифичкиот регион е намалувањето на воени ресурси и поголемата фискална отчетност и дисциплина која се бара од Пентагон, што може да се одрази на американското глобално водство во наредните години.

Пентагон се залага за намалување на бројот на носачите на авиони за фискалната 2015. Во моментот, САД има единаесет носачи на авиони, чиј број се редуцира според планот на флотата на САД Optimized Fleet Response Plan (O-FRP). Со оглед на намалувањата на трошоците за операциите на групите за напад на носачите, потребно беше да се направи измена во формацијата, со што сега американската морнарица постојано ќе има три до четири распоредени носачи. Според новиот план, кој ќе започне на носачот УСС Хари Труман во ноември оваа година, САД ќе има само два носачи на отворено море, заедно со уште еден до два дополнителни во случаи на итна национална потреба²³⁸, како и одржување на сите постоечки носачи. CSG(Carrier strike groups) ќе има помалку, но ќе бидат составени од повеќе бродови, односно тие ќе имаат дополнителна придружба од бродови со ракетна заштита, кои лесно ќе бидат додадени на групите за напад од носачите, со кои ќе се заштитат самите носачи, како одговор на зголемениот број против бродски ракетни системи на НР Кина²³⁹.

Борбата со фискалните ограничувања кои за мегаломанските потреби на Америка се тешка болка за воените сили²⁴⁰, доведе до интензивни преговори меѓу донесувачите на

²³⁶ <http://www.heritage.org/research/reports/2012/08/americas-security-commitment-to-asia-needs-more-forces>

²³⁷ Klingner, B., Cheng, D.: U.S. Asian policy: America's security commitment to Asia needs more forces. Research, The Heritage foundation, August 2012.

²³⁸ <http://thediplomat.com/2014/01/us-navy-faces-aircraft-carrier-cuts/> (23.01.2014)

²³⁹ Ибид.

²⁴⁰ Savior of the World, Heal Thyself: Prescription for America's Ailments:

Импликации врз буџетските трошења за одбрана и безбедност во услови на светска рецесија

законите во Вашингтон, кои траеја и за Божиќ, кои завршија со договор за олеснување на суровите ефекти од автоматските буџетски кратења во Пентагон и домашните агенции. На овој начин кратењата познати како секвестрација, се намалуваат за една третина, со што се зачувуваат околу 63 милијарди долари за две години. Буџетскиот контролен акт од 2011 го употреби секвестарот за да спроведе принудни кратења програма по програма, во сите агенции за остатокот од фискалната 2013-та. Така што доколку „осигурувачите,“ на трошоците бидат надминати во периодот од 2014-та до 2021-ва, секвестрацијата ќе се активира да ги намали фондирањата според одредената големина. Секретарот за одбрана на САД, Чак Хагел, овој план го смета за еден од двата стратешки опции за американската војска во услови на ограничувања. Со првиов план, секретарот Хагел смета дека големината ќе се замени со ефективност и флексибилност, силата ќе биде технолошки доминантна, но помала и способна да оди на неколку места и да прави неколку работи, особено во случаи кога би се појавиле кризи на различни места на светот. Според овој план, САД ќе го намали бројот на групи за напад од носачите на авиони од единаесет на девет или осум. Другата варијанта за стратешкото реструктурирање на американската поморска војска е да одржува обемна, но технолошки поинфериорна воена композиција.

Прирачникот за Реформи во одбраната издаден од страна на фондацијата Heritage²⁴¹ овозможува насоки за расположливите ресурси за креаторите на политиките на САД за ефикасен и ефективен надзор на безбедносниот менаџмент. Конкретно, се однесува на:

- Објаснувања како стратешките потреби за вооружените сили треба да бидат определени;
- Идентификува како поефективно да се искористат одбранбените ресурси;
- Објаснува како да се подобри безбедносниот менаџмент
- Предлага клучни реформи во одбраната, вклучително и во делот за набавките, компензации и бенефиции за персоналот и логистички менаџмент;
- Се обраќа на предизвикот на падот на готовноста и способноста;
- Идентификува непотребно и расипничко трошење во буџетот за одбрана;
- Ги истражува базичните и инфраструктурните потреби;

²⁴¹ <http://www.heritage.org/research/reports/2014/02/the-heritage-foundation-2014-defense-reform-handbook> (05.04.2014)

Импликации врз буџетските трошења за одбрана и безбедност во услови на светска рецесија

- Ја објаснува улогата на сојузниците и како да се изградат заеднички капацитети; и
- Предлага критични инвестиции во одбранбените капацитети.

Веста дека САД ќе го намали бројот на носачи на авиони на отворено море заради секвестрацијата која се одрази на трошењата на одбраната²⁴², дојде во исто време кога Кина објави дека ќе го гради својот прв носач на авиони и дека планира да изгради вкупно четири.

Оваа вест беше остро дочекана и ги обедини ставовите и на републиканците и на демократите дека во овие времиња на подем на кинеската војска САД не треба да си дозволи кратења и да се сведе на помалку од постојните единаесет носачи на авиони, имајќи го во предвид немирниот Блиски Исток, глобалниот тероризам и зголемувањето на регионалните воени сили.

Сепак, во наредните неколку фискални години, САД се фокусираат на авионите Ф-35²⁴³, моделите за воздушните сили и за поморските сили, 392 милијарди тешката програма, која е најскапиот вооружен систем на САД досега.

Конгресот детално ја контролира оваа програма - 29 летала беа буџетирани оваа година, а во фискалната 2015, овој број ќе достигне 42 авиони.

Овој проект се базира на јавни- приватни партнерства²⁴⁴, со кои компанијата Lockheed Martin Corp. досега не го достигнала задоволителното ниво за програмата на Ф-35 авионите, и тие според разни параметри се далеку од подготвени за борба. Тестирања се прават во Флорида, Калифорнија, Аризона и Невада, каде се согледуваат недостатоците во некои од деловите и се работи на постојано подобрување во наредните години.

Најскапата програма за оружје на САД се зголеми за 70% од почетните предвидени трошоци и неколку пати заостануваше во предвидените рокови, во оваа програма учество во развојот земаа и Холандија, Австралија, Канада, Турција, Норвешка, Данска, Италија и Велика Британија²⁴⁵.

²⁴² <http://www.defensenews.com/topics/budget> (06.04.2014)

²⁴³ <http://www.bloomberg.com/news/2014-01-28/lockheed-f-35-develops-cracks-pentagon-s-tester-finds.html> (07.04.2014)

²⁴⁴ http://www.aviationweek.com/Article.aspx?id=/article-xml/awx_10_30_2013_p0-632124.xml

²⁴⁵ Ибид.

Импликации врз буџетските трошења за одбрана и безбедност во услови на светска рецесија

Програмата Lockheed развива три модели на борбени авиони невидливи за радар на кои е потребен напредок во софтверот, како што е ALIS (Autonomic Logistics Information System). Според Frank Kendall²⁴⁶, подсекретар за одбрана на САД за набавка, технологија и логистика, набавувачот на оружје за армијата на САД, во планот за Ф-35 авионите, финално се планира да се произведат 70 парчиња, од кои половината ќе се извезат за други земји, како Британија.

Подсекретарот Кендал, разгледува неколку опции со оглед на непредвидливоста на буџетските нивоа на САД, а исто така се врши проценка за целокупната сума и анализа на трошоците за операција и одржување на флотата Ф-35, како и ризиците кои произлегуваат од зголеменото производство во наредните 55 години, кои ќе бидат во склоп на предлог буџетот за 2015 година²⁴⁷. Првичната проценка беше 1,1 трилион долари, но одлуката на Пентагон е да ги намали овие трошоци на 857 милијарди долари.

Тоа што е преседан во историјата на донесувањето на буџетските одлуки е што Кендал дозволи планери на набавките за Пентагон да се консултираат со соработниците од индустријата од кои се вршат набавките и кои се задолжени за производството, заеднички да го вршат планирањето во однос на намалувањата на трошоците во износ на 46 милијарди долари во буџетот кои започнаа од 1ви март 2013.

Тоа што е куриозитет е тежината на авионот, која беше доведена до стабилна точка во 2013-та година. Имено, воздухопловниот модел, кој ќе го има и во најголем број ќе има 155 кг, или 341 фунти (pounds). Менаџирањето со тежината која може само малку да отстапи од договореното е значаен предизвик за програмата, бидејќи мора да ги пресретне борбените потреби.

Тоа што повремено се објавува во медиумите и специјализираните форуми за одбрана, безбедност и надворешна политика е дека се забележуваат доцнења во исполнување на програмата за верзијата за Ф-35 Б кој ќе биде дел од морнарицата, заради софтверот и интеграцијата на оружјата, наречен 2Б, кој ќе биде нешто навистина напредно. Според гласноговорниците на Lockheed, авионот F-35 ќе ги надминува и очекувањата, а пак предизвиците на кои наидува се нормални за секое тестирање, земајќи ја во предвид

²⁴⁶ <http://news.yahoo.com/china-threatens-us-military-superiority-official-004825666.html>

²⁴⁷ http://www.aviationweek.com/Article.aspx?id=/article-xml/awx_02_22_2013_p0-551855.xml&p=3. Pentagon buyers to discuss budget cuts with industry. Article by Davis, A: Aviation Week, February 22, 2013.

Импликации врз буџетските трошења за одбрана и безбедност во услови на светска рецесија

големината и комплексноста на оваа програма, за кои предизвици се запознаени и сите земји учеснички и сите страни во договорот.

3. Договорот за буџетот во САД – спас за воено- индустрискиот комплекс

Кога треба да се спаси воено- индустрискиот комплекс на САД, тогаш републиканците и демократите имаат заеднички став и преземаат би партиски акции. Буџетот за одбрана веќе изнесува 629 милијарди американски долари, што претставува 39% од глобалната потрошувачка за одбрана²⁴⁸. Дури и со кретењата предвидени со секвестарот, буџетот ќе изнесува 475 милијарди долари, што е далечни 309 милијарди долари повеќе зад вториот светски потрошувач – Кина.

И понатаму не стивнуваат критиките за договорот за „спас“, на воениот буџет од секвестрација, од која не беа спасени социјалното и здравственото осигурување, кои за американскиот граѓанин се поважни отколку дроновите.

Сепак, во Пентагон се опслужувани 9,6 милиони луѓе, кои заедно со Администрацијата на ветерани ја сочинуваат најголемата установа за здравствена заштита²⁴⁹. Исто така, интересен факт е дека 70% од сопственоста, земјата и опремата на федералната влада на САД што изнесува 1,8 трилиони долари е во сопственост на Пентагон. Куриозитет е на пример, дека градот Лос Анџелес во Калифорнија може 93 пати да биде сместен во земјиштето на војската. Армијата исто така користи двапати повеќе градежно земјиште отколку сите канцеларии во Њујорк. Пентагон под управа има повеќе од 80% од инвентарот на федералната влада, вклучително и 6,8 милијарди долари во прекумерни, вон употреба и некорисни работи. Пентагон, исто така оперира и со 170 терени за курсеви за голф ширум светот. Пред буџетскиот договор, некои критичари на потрошувачката за одбрана ја сметаа секвестрацијата за тап, несовршен алат со кој може да се натера војската да симне дел од товарот што го презела додека ги водеше двете најскапи војни во историјата. Дури и со секвестарските кретења, основниот буџет на Пентагон е подреден да изнесува многу повеќе од нивоата пред 11-ти септември во целата

²⁴⁸ <http://digitaljournal.com/news/politics/op-ed-us-budget-deal-helps-save-defense-budget-from-sequester-cuts/article/363967#ixzz2sLQqkxX> (12.05.2014)

²⁴⁹ <http://www.motherjones.com/politics/2013/12/pentagon-budget-deal-charts-cuts>

Импликации врз буџетските трошења за одбрана и безбедност во услови на светска рецесија

наредна декада, а војската доби помалку „потстрижување,, отколку во времето по војната во Виетнам и по падот на Железната завеса.

САД има нејасна стратегија во однос на Кина и нејзината растечка моќ и отворена желба за конкуренција со САД во однос на меѓународното воено присуство и доминација. Како што беше наведено во Дипломат магазинот во јануари 2014, членовите на Белата куќа и членовите на Конгресот го одбија предлогот од Пентагон да ја намалат големината на поморските сили, поточно носачите на авиони со цел да се намалат трошоците за одбраната²⁵⁰. Првичните планови беа да се „стават во нафталин,, еден или два од носачите во ФГ 2015, во обид да ги спроведат задолжителните редукции на трошоците наметнати од Конгресот. Со овој план требаше да се пензионира USS George Washington²⁵¹, од класата носачи Nimitz, најголемите воени бродови кои се било кога изградени, за прв пат пуштен во погон во 1992, пред да започне неговото повторно полнење со гориво и обновување во 2016-та²⁵². Неговото реновирање би чинело 4,7 милијарди долари, што може да биде неутрализирано со трошок од 1,2 милијарди долари доколку биде исклучен од употреба и на тој начин да го сведе бројот на носачи на десет.

На негово место ќе дојде првиот од новата генерација носачи CVN 78 Gerald R Ford²⁵³ кој ќе биде во употреба во 2016-та, по 12 годишна конструкција. Неговата вредност е 12 милијарди долари и се опишува како брод со најнапредна технологија инсталирана било кога.

Сепак, овој предлог од страна на министерството за одбрана на сè уште најдоминантните САД беше одбиен со следново образложение: Конгресменот од Републиканската партија Ренди Форбс заедно со уште десет членови на Конгресот со писмо до министерот за одбрана Чак Хејгел образложува дека намалувањето на носачите ќе се имплицира негативно на следниов начин: ќе спроведува многу помалку присутност, ќе го зголеми времето потребно за одговор и ќе ги одложи пристигнувањата во

²⁵⁰ <http://thedi diplomat.com/2014/02/us-nixes-plan-to-reduce-carrier-force/> (17.02.2014)

²⁵¹ <http://www.naval-technology.com/projects/nimitz/> (17.02.2014)

²⁵² Ибид, стр.1

²⁵³ <http://rt.com/usa/us-navy-ford-carrier-507/> (11.03.2014)

Импликации врз буџетските трошења за одбрана и безбедност во услови на светска рецесија

конфликтот. На тој начин силите не ќе бидат во можност да извршуваат мисиите опишани во Стратешките одбранбени Насоки²⁵⁴. Републиканецот Форбс изјави:

„Не е прифатливо да се преправаме дека САД живее во свет поинаков од оној со 11 носачи, со оглед на зголемената потреба за докажување на Кина во Азиско-пацифичкиот регион, зголемената нестабилност на Средниот Исток и постојаната опасност од глобалниот тероризам, како што наведува Адмирал Мур – САД се морнарица од 11 носачи во свет за 15 носачи²⁵⁵„ Сиве овие потези се повлекуваат од членовите на Конгресот кои се погласно говорат за потребата за изнаоѓање начини²⁵⁶ да се намалат трошоците во одредени програми, меѓу кои и редуцијата на носачите на авиони – конкретно со исклучување на USS George Washington, а како што наведува Пентагон, ќе биде во можност ефективно да оперира со само осум или девет пловни објекти. Четири проминентни тинк-тенкови во Вашингтон ДЦ од различни политички спектари понудија различни планови за апсорпција на облигаторните кретења во потрошувачката на најдобар можен начин. Новиот распоред на Морнарицата на САД исто така повикува на можноста за само еден од пет носачи да биде распоредлив во секое време, во моментот тој сооднос е еден на три, со што се чини најмногу ќе се редуцира ударот доколку се редуцира флотата на десет носачи.

Во февруари 2014, конгресот на САД го отфрли предлогот на Обама за реформи во финансирањето со кој ќе се гарантираше предводничката положба на САД во Меѓународниот монетарен фонд составен од 188 земји членки и на тој начин ќе се ослободи повеќе простор за зголемување на гласачката моќ на Кина, Индија, Бразил и други маркети во подем²⁵⁷. На овој начин, се губи реална шанса овие реформи да бидат имплементирани пред 2015. Конкретно, реформите ќе ја дуплираат квотата на ММФ до 720 милијарди долари, и ќе се префрлеат шест процентни поени од вкупната квота на земјите во развој. Со овие реформи, Кина ќе станеше третиот по ред најголем носител на квота во Фондот (единствено само зад САД и Јапонија) а Бразил, Русија и Индија ќе станат десет носители на квота исто така. Според овие реформи, САД незначително ќе ја

²⁵⁴ <http://www.defense.gov/pubs/DefenseBudgetPrioritiesChoicesFiscalYear2014.pdf> (12.03.2014)

²⁵⁵ <http://www.navy.mil/navydata/bios/navybio.asp?bioid=461> (12.03.2014)

²⁵⁶ <http://www.usni.org/magazines/proceedings/2014-02> (22.03.2014)

²⁵⁷ <http://thediomat.com/2014/02/the-death-of-imf-reform/> (16.03.2014)

Импликации врз буџетските трошења за одбрана и безбедност во услови на светска рецесија

намалеше својата гласачка моќ, сепак задржувајќи го правото на вето. Дополнително, во членовите од договорот за реформа на Фондот се наведува дека со промената две од 24-те директорски позиции од европските во земјите во развој. Земјите во подем трпеливо чекаа последната година, но почна да се создава нетрпение кај оние кој би имале најмногу корист од промените. Реформите се веќе започнати и уште една рунда промени се очекува во текот на 2014-та. Земјите од Западна Европа и Северна Америка покрај реториката, се смета дека нема никогаш да дозволат вистинска демократија и инклузивност во институциите од Бретон Вудс²⁵⁸. За аналитичарите во Бразил, Индија и Јужна Африка е јасно дека ова ќе го забрза процесот на создавање Банка за развој на земјите од БРИКС.

Во ерата кога државите се соочуваат со балон – дефицити, економски ограничувања и зголемена финансиска глобализација финансирањето на војната е поважно од било кога. Како една држава ја финансира војната има импликации врз тоа како ќе биде водена војната, економското здравје на државата (акумулација на долгот, инфлација, како и редистрибуцијата на доброта), демократската одговорност, како и опстанокот на лидерството²⁵⁹. Како што економиите се спогодуваат и државите ги кратат дефицитните трошоци за да ги избалансираат своите буџети, изворите за војување се на самиот врв на истражување во современите дебати кои се однесуваат на идниот економски раст, политичката стабилност и националната безбедност. Најчесто финансирањето на војните често се перципира како размена за даноци против заеми, а политиката која се избира се оправдува со трошоците на војната. Така што едноставна е равенката дека што поскапа е војната, толку повисоки ќе бидат сумите на задолжување. Ниедно од овие две тврдења сепак не може да ја објасни одлуката на САД да финансираат 50% од Втората светска војна – најскапата војна до ден денес, со енормен данок кој изнесуваше 35,8% од БДП во 1945 – со оданочување. Ниту пак може да објасни зошто САД одбра да ги финансира своите воени напори во Ирак и Авганистан, две од најевтините војни кои ги водела (само 1,2% од БДП во 2008, најскапата година од војната) целосно од домашен и надворешен долг.

²⁵⁸ <http://www.brettonwoodsproject.org/publications/bulletin-february-2014/> (16.03.2014)

²⁵⁹ <http://isn.ethz.ch/Digital-Library/Articles/Detail/?lng=en&id=177331> (17.03.2014).

Импликации врз буџетските трошења за одбрана и безбедност во услови на светска рецесија

4. Тенденции за финансирање на безбедносниот сектор во наредниот период: опции за финансирање на војните

Искуствата во донесувањето на политичките и економските одлуки при водењето на државите наведува до рационалната потреба да се отвори прашањето: кои опции ги имаат лидерите освен данокот и долгот? За што плаќаат државите?²⁶⁰ Тесниот концепт за цената е буџетската цена на војната, што претставува директен финансиски издаток за исполнување на воените цели. Оваа потесна концепција исклучува многу релевантни трошоци како човечки загуби во живот и болка. Ги исклучува сите пред- воени програми за вооружување, демобилизацијата, окупацијата, како и трката во вооружувањето. Тука не се вклучени ни индиректните трошоци за општеството како што се ветераните, ефектите од загубата на животите и државната економија, како и плаќањето на каматите за воените долгови. Додека пак, поширокиот концепт за трошоците може да биде корисен за долгорочните анализи за последиците од војната, фокусот на самите државни лидери е обезбедување пари за специфични воени операции во рамките на конкретни инсталации и специфични временски периоди. Заради тоа, финансирањето на војната е суштината со која државата ги пресретнува трошоците за извршување на воените напори. Тоа е начинот на кој државата ги пренасочува или ги обезбедува монетарните ресурси за да ги пресретне владините расходи за да се продолжи војната.

Во креирањето на буџетите за водење мировни мисии надвор од државните граници, се поставува прашањето - како одредена држава може да ја финансира војната? Понатаму, кои се опциите што им се на располагање на политичарите? Поголемиот број војни се финансирани преку комбинација од даноци, домашен долг, печатење пари и финансирање однадвор. Секоја алтернатива за финансирање војна има одредени политички и воени економски трошоци и добивки.

Даноците се најскапиот политички метод за финансирање на војна затоа што директно се извлекува од граѓаните. Од друга страна, најмалку чини економски бидејќи се

²⁶⁰ Ибид, стр.1.

Импликации врз буџетските трошења за одбрана и безбедност во услови на светска рецесија

бори со инфлацијата со тоа што ја отстранува куповната моќ од граѓаните, ја намалува побарувачката на дефицитарни добра и го намалува притисокот на цените.

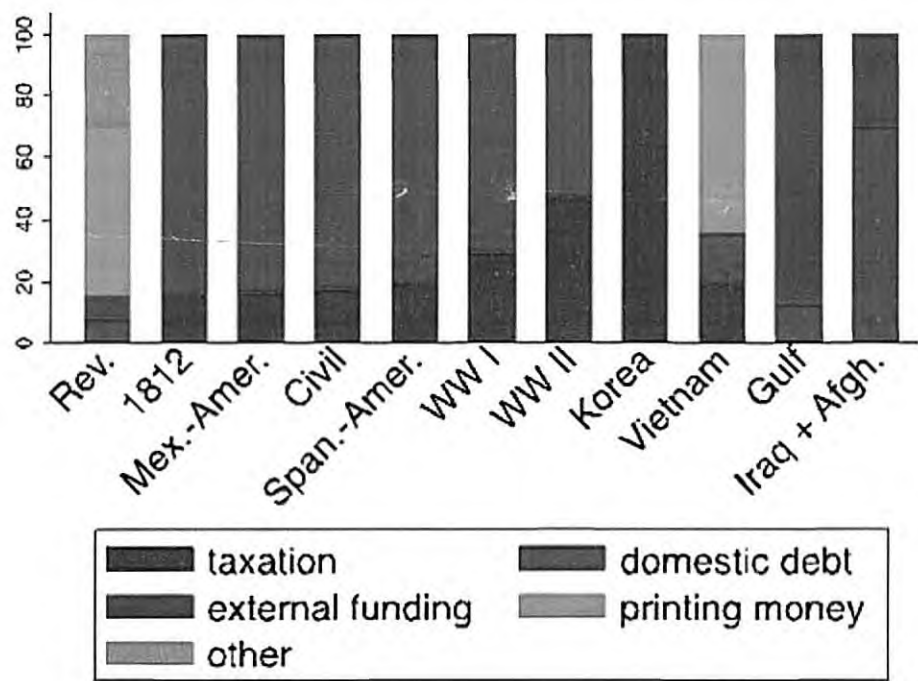
Домашно задолжување, заем на владата од страна на поединци, групи или институции од самата држава со јасно знаење дека тоа ќе биде исплатено со текот на времето, составен дел од цената на војната преку високи каматни стапки и има инфлациски ефекти со зголемување на дотурот на пари. Има помала политичка цена, во секој случај, бидејќи парите се бараат од граѓаните.

Надворешно финансирање се однесува на ресурсите однадвор кои можат да бидат користени да се достигнат домашни цели. Овде се вклучени безбедноста која се одржува од надворешни пазари, меѓудржавни заеми, грантови, па дури и грабежи²⁶¹. Финансирањето од екстерни извори има мала политичка цена отколку оданочувањето и домашното задолжување, бидејќи државата не бара ништо од домашното општество. Сепак е релативно поскапо економски, отколку што се домашниот долг и даноците. Екстерното финансирање може да доведе до инфлација бидејќи го зголемува приливот на пари без да ја намали куповната моќ на граѓаните.

За разлика од даноците и домашниот долг, *печатењето* не користи пари кои се веќе циркулираат во државата. На овој начин, почетната политичка цена на печатењето е ниска – владата плаќа за воените активности без да бара било што од општеството. За контраст, економските цени на печатењето пари се енормни и можат да резултираат со катастрофална инфлација.

²⁶¹ Ибид, стр.1.

Импликации врз буџетските трошења за одбрана и безбедност во услови на светска рецесија

Табела 2

Табела 2: Варијации во финансирањето на американските војни, од 1812 до војните во Ирак и Авганистан: даноци, домашен долг, надворешни фондови, печатење пари и други извори.

На крајот на краиштата, лидерите мора да изберат да ја платат или економската или политичката цена на конфликтот преку нивниот избор за финансирање на војната²⁶². Не може да ги добијат и двете работи, што значи дека политичките лидери ја базираат одлуката за финансирањето според желбата да останат на позиција, нивната желба да избегнат економски колапс и нивната желба да ја добијат војната.

Со оглед на фактот дека политичките лидери сакаат да останат на власт, тие ја прифаќаат онаа алтернатива која најмалку ќе ги чини политички, бидејќи е директно зависна од јавноста која или ја поддржува или ја осудува војната. Ниската јавна поддршка за војување, го покачува политичкиот залог бидејќи извлекува даночни расходи од безволното население. Како резултат на тоа, лидерите избираат војна која нема да биде

²⁶² Daggett, S. (2010). Costs of Major U.S. Wars. Washington, D.C.: Congressional Research Service.

Импликации врз буџетските трошења за одбрана и безбедност во услови на светска рецесија

финансирана од оданочување и избираат стратегија која бара што помалку од граѓаните, т.е. домашното задолжување, надворешни фондови или печатење пари.

Спротивно на ова, високата јавна поддршка за војната ја намалува политичката цена која се наметнува при воведувањето дополнителни даноци, со што полесно станува опција за финансирање. Лидерите исто така преферираат да ја избегнат и економската штета – начинот со кој ќе се исплати војната може да го олесни оданочувањето или да ги спои ефектите од воената инфлација преку даноците (долгот и печатењето). Така, кога инфлацијата не е загрижувачка, лидерите избираат опција која е најмалку загрозувачка по нивното политичко преживување, како што е печатењето, домашен долг, или пак надворешно финансирање на војната.

На пример, за време на мандатот на претседателот на САД Хари С. Труман, при финансирањето на Корејската војна²⁶³ стравот од инфлација и јавната поддршка за војната беа на високо ниво. Штом започна војната, започна и инфлацијата²⁶⁴. Претседателот Труман направи претставка до Конгресот за воен данок заради конкретната цел во борбата со инфлацијата. Сепак, јавната поддршка за војната му олеснија на Конгресот да биде наговорен на оваа претседателска молба²⁶⁵. Резултатот беше без преседан – скапа војна финансирана целосно од даноци.

Сепак, не е default слободата која сите лидери ја добиваат при подредувањето на финансиските опции за војните. Не сите држави имаат капацитет да го извлечат данокот, така што во тој случај лидерот не ќе може да ја употреби таа опција. Сепак, државите со мал капацитет за собирање даноци и понатаму политички си дозволуваат се впуштаат во долгорочни конфликти. Таков пример е Мексиканско- Американската војна (1846-1848)²⁶⁶.

Лидерите се во позиција да мораат да изберат надворешни извори на финансирање за војната кога нивните држави треба да набават вносови од надвор и немаат пари во промет за да го сторат тоа. Нај потполниот пример за тоа е британското сценарио за време

²⁶³ http://www.nytimes.com/interactive/2010/07/25/weekinreview/25marsh.html?_r=0 (12.03.2014)

²⁶⁴ Bartlett, B., The Cost of War: <http://www.forbes.com/2009/11/25/shared-sacrifice-war-taxes-opinions-columnists-bruce-bartlett.html> (12.03.2014)

²⁶⁵ <http://www.thereformedbroker.com/wp-content/uploads/2012/02/Economic-Consequences-of-War.pdf> (14.03.2014)

²⁶⁶ <http://www.archives.gov/research/alic/reference/military/mexican-war.html> (11.03.2014)

Импликации врз буџетските трошења за одбрана и безбедност во услови на светска рецесија

на ВСВ²⁶⁷, тие се покажаа ефективни во однос на трошоците, беа покачени даноците за да се одржи инфлацијата ниска, заемот од странство беше со ниска каматна стапка од 3% и се позајмуваше прогресивно со обврзувачка кампања²⁶⁸. Најголем дел од средствата добиени однадвор беа од Американската помош во форма на Актот Lend- Lease²⁶⁹.

Каква ќе биде иднината на финансирањето на војните? Сегашните текови посочуваат на фактот дека повеќе се калкулира со политичките отколку со економските трошоци. Лидерите веројатно ќе избираат опции кои нема да ја загрозуваат нивната политичка позиција, а во прилог им оди и фактот дека многу државни економии се борат со падови во производството, така што инфлацијата нема да биде многу забележана и невообичаена. Државите ќе прават заеми од внатрешни и надворешни извори, поткрепено со современите трендови на интегрираната и глобализирана економија, така што надворешните извори на финансирање исто така ќе се најдат при рака.

Кога државите ќе набавуваат воена опрема од странство, ќе им треба и странска валута за да го сторат тоа.

V дел – Последици од рецесијата

1. Значењето на рецесијата и секвестрацијата во однос на буџетирањето на државите: нивната одбрана и дипломатија

Сегашната состојба во однос на моќта на буџетите на државите, особено издвојувањата обезбедени за капацитетите со напредна технологија за одбрана, заштита, следење и сл. упатува на заклучок дека буџетот како клучен документ во креирањето на националната и меѓународната одбранбено- безбедносна политика останува еден од најзначајните индикатори во пресметувањето на општата моќ на една земја. Колку изнесува буџетот на одредена држава, и на што во суштина се фокусира политичкиот естаблишмент во даден временски период е предодредено со одредбите во Буџетот.

²⁶⁷ <http://www2.warwick.ac.uk/fac/soc/economics/staff/academic/harrison/public/ehr88postprint.pdf>

²⁶⁸ <http://histclo.com/essay/war/ww2/eco/cou/w2ec-brit.html>

²⁶⁹ <http://militaryhistory.about.com/od/industrialmobilization/p/lend-lease-act.htm>

Импликации врз буџетските трошења за одбрана и безбедност во услови на светска рецесија

Оттука, може да се заклучи дека обемот на буџетот, неговите приоритети, степенот на отвореност и транспарентност и ефикасноста во извршувањето ќе бидат мерило кое ќе одредува на кое ниво се наоѓа конкретната држава – од аспект на економскиот капацитет, политичкиот перформанс, воената и безбедносна готовност, социјалната благосостојба и др.

Во услови кога на подготвувањето на државниот фискален буџет, му претходат бројни јавни дебати и постои вклученост на повеќе сегменти од општеството, може да се оцени дека станува збор за општество со демократска култура, свест за општото добро и зачувување на националните интереси, додека пак во услови на затвореност и лош политички перформанс, може да се оцени дека подемот на посочената држава е нејасен, со сомнително потекло, можност за појава на корупција, со неопределена иднина во однос на континуираниот развој и раст, како и одржувањето на оптимална состојба на политички, социјален и безбедносен план²⁷⁰.

Секако, важно е да се истакне дека овие показатели може многу бргу да се сменат, со оглед на динамичните процеси во меѓународните односи, кои диктираат економски и политички промени во рамките и на едно секојдневие.

Тоа што во првите години од 2000-те се чинеше за лесна мисија за САД во однос на зачувување на светската предност во однос на воената супрематија и социјалната благосостојба, веќе во 2014 делува како вистински предизвик и подалечна состојба на која влијаат голем број надворешни фактори.

Распространувањето на пазарната економија, отворањето на пазарите, протокот на информации и образование го направи светот од една страна многу убаво место за живеење, со безброј животни опции, како никогаш до сега. Но, од друга страна, гледано од птичја перспектива, од аспект на одржување на универзалната безбедност, ја расцепка улогата на светски “полицаец” и “спроведувач на мир и демократија“, чиј главен

²⁷⁰ <http://www.prnewswire.com/news-releases/global-defense-land-vehicle-industry-2014-2020-trends-forecast-and-opportunity-analysis-250001211.html> (07.04.2014).

Импликации врз буџетските трошења за одбрана и безбедност во услови на светска рецесија

протагонист беше САД, но сега веќе сериозно загрозен од азиските конкуренти – Русија и Кина, а можеби и од Арапскиот свет.

Тоа што устоличените западни сили го сметаат за позитивен исход од импликациите кои настануваат како резултат на буџетските кратења и економската рецесија е дека оние земји кои значително го зголемуваат нивото на потрошувачка за потребите за одбрана, безбедност и комуникации (разузнавачки операции) сè уште силно се потпираат на увозот на технологија и парчиња оружје од нивните странски прекуокеански набавувачи.

Сепак, автоматски се отвора дилемата – дали овој факт нема да се промени, до кога ќе трае таа зависност, со оглед на најавите на руските претставници од соодветните министерства дека Русија располага со невидливи летала опремени со последниот крик од технологијата, дека планира своите напори и ангажмани во областа на истражувањето и иновацијата и понатаму да ги зголемува, или пак веста дека и Кина веќе сама гради воен носач, според некои извори делумно со превземена американска технологија, но со свои делови, и слични податоци за постепеното воено и технолошко осамостојување и одвојување на најбројната држава.

Прекилот на десетгодишната војна во Ирак и Авганистан доведе до пад на интересот и побарувачката на специјална опрема и возила, а следствено на тоа и намалување на обемот на буџетите за одбрана и безбедност на традиционалните набавувачи на воена опрема²⁷¹.

Сепак, тензиите кои не стивнуваат доаѓаат од Блискиот исток, Северна Кореја, Јужното и Северното Кинеско море, ги наведуваат државите и понатаму да продолжат со набавките на воената опрема од наредната генерација²⁷². Се предвидува раст од 5% за целокупната воена авионска и вселенска индустрија на глобално ниво, а тоа се должи и на воведувањето високо ефикасни авионски мотори, како и влегувањето на нови компании на

²⁷¹ http://www.deloitte.com/assets/Dcom-UnitedStates/Local%20Assets/Documents/us_AD_GlobalAandDOutlook_01022014.pdf (06.04.2014).

²⁷² <http://www.avascent.com/our-work/avascent-analytics/international-defense-systems/international-defense-systems-country-coverage/> (06.04.2014)

Импликации врз буџетските трошења за одбрана и безбедност во услови на светска рецесија

пазарот, кои е можно да не потекнуваат од САД или Европа. Исто така, се очекува и вселенскиот сектор да продолжи да се трансформира, во смисла на исклучување на некои помали компании и консолидација на фамилии (компоненти, аеро структури, електроника, ентериер итн.).

Ненадејната промена на околностите може да настане и како резултат на внатрешна консолидација на САД и фокусирање на обновливите ресурси со кои располага на своја територија. На тој начин поприродно ќе се одвива нивното (барем делумно) повлекување од сите потенцијални, тековни и поранешни кризни жаришта во светот, особено оние каде има директен интерес кој треба да се брани и унапредува, посебно во вакви несигурни времиња од аспект на воено- економска надмоќ. Тоа би изгледало како политика „грозјето е кисело,, – тоа што не може да се оствари, се карактеризира како неинтересно само по себе.

Повлекувањето на САД и нивното гласно размислување за сериозна промена на глобалната стратегија и нивната проектирана глобална улога ги пренасочува во повторна изградба на сопствените капацитети и остварување и одржување пред сè - на енергетска независност.

Во наредните неколку декади пак, две третини од популацискиот раст на глобалната средна класа ќе доаѓа од Кина и Индија²⁷³. Така што, од друга страна, многу бивши колонијални територии, експлоатирани со векови наназад, веројатно некаде во втората половина од дваесет и првиот век ќе доживеат своевидна економска, политичка и културна ренесанса²⁷⁴. Технолошките пронајдоци и иновациите во медицината, науката и воените моќи ќе потекнуваат од овие држави. Нивните локални самоуправи веројатно ќе се засилат со квалитет, а потенцијалот на населението веројатно ќе го достигне својот зенит.

Но сепак, тоа нема да значи дека овие граѓани ќе бидат најбогати. За пример, Луксембург има раст на БДП што е четири десеттини од процентуалната големина на

²⁷³ http://www.bain.com/images/bain_brief_8macrorends.pdf (20.03.2014)

²⁷⁴ <http://www.businessinsider.com/these-economies-will-dominate-the-world-in-2050-2012-1?op=1> (18.03.2014)

Импликации врз буџетските трошења за одбрана и безбедност во услови на светска рецесија

економијата на САД, а сепак како држава е двапати по богата по глава на жител од Америка²⁷⁵.

Кинеската економија од една страна на некој начин претставува закана за економиите и безбедноста на другите држави, посебно оние регионално поврзани со најнаселената држава и оние кои сакаат да одржат ниво на доминација и да ги задржат во свои раце инструментите на мека принуда со кои располагаат²⁷⁶. Останува отворено прашањето на кој начин тоа ново стекнато богатство ќе биде распределено помеѓу поединците?

Една карактеристика, од друга страна е битно да се напомени - кинеската економија во моментов во светски рамки е интегрирана многу повеќе отколку што биле економиите на САД и Британија кога станале супер сили. На пример, во 1975 година, само 7% од економијата на САД отпаѓала на извозот. За разлика од тоа пак, Кина во 2008 имаше 35% економски производ кој беше извезуван²⁷⁷. Оваа држава има три трилиони во странски резерви, кои се чуваат обезбедено и најголем дел се на европско и американско тло.

Сепак, тоа што ги мачи западните земји, во однос на нивните економии, нивната безбедност и безбедноста на нивните национални интереси е фактот дека економската доминација □ припаѓа на недемократска земја која има во план да го проширува својот воен опсег. Или барем тоа го наметнува обемената медиумска пропаганда која делумно ги хипнотизираше популациите дека всушност, сега е време да се плашине од Кинезите, (покрај Русите), и секако дежурните терористи.

Понатаму, забелешките на САД, Германија, Франција и останатите земји од западниот блок се дека Кина речиси и не презема ништо во однос на напорите во изминатите години да се соборат или барем да го намалат интензитетот на моќта на насилничките режими на Башар ал Асад во Сирија, суданскиот диктатор Омар ал Башир, а

²⁷⁵ Kenny, C.: The Upside of Down, Why the Rise of the Rest is good for the West, Basic books, 2013. P.42.

²⁷⁶ Светската Трговска организација, примерот со регулацијата со која Организацијата ја принуди Кина да ги спушти таксите за извоз на неколку сурови материјали, вклучително боксит и цинк во 2012.

²⁷⁷ Kenny, C.: The Upside of Down: Why the Rise of the Rest is Good for the West? Simple Books, 2013. P.44-45.

Импликации врз буџетските трошења за одбрана и безбедност во услови на светска рецесија

пак во однос на Северна Кореја – седат рамнодушно при владеењето на малициозната клептократска влада на Ким Џонг Ун во Северна Кореја.

Кина е шестиот по големина светски извозник на оружје и зазема 25% од вкупниот извоз на оружје во суб-сахарска Африка²⁷⁸. Кинеското оружје главно во воените зони доаѓа преку демократската република Конго до Брегот на слоновата коска, Судан, Сомалија итн., а оваа земја исто така го користи и своето „столче,, во Обединетите Нации да ги уништи сите обиди за покренување истраги за потеклото на оружјето.

Сево ова индицира на претпоставки кои би значеле пораст на финансиската сила на овој автократски економски центар на моќ, за да фундира воени авантури од големи размери.

Надежите за бениген развој на кинеската глобална воена политика се донекаде основани²⁷⁹, имајќи предвид дека Кина е вмешана во глобалниот систем многу повеќе од САД во времето на својот подем, како и фактот дека се работи на подобрување на интерните човекови права и слободи²⁸⁰, проследени со промената на перцепцијата во однос на воената моќ – таа едноставно не е адут каков што беше.

Природата на глобалната моќ се промени значително во последните два века, преоѓајќи од географската база на доминација, до доминацијата која се остварува врз основа на финансиите, технолошкиот напредок, услугите и добрата итн.

Тоа што до Втората светска војна беше гарант за победа беше британската стратегија на „две морнарици“²⁸¹; но модерната употреба на воена сила во последните дваесет години по дефиниција и во практика значеше лимитирана поддршка на една од завојуваните страни во граѓанска војна, така што, во овој контекст, големата војска не по секоја цена ќе значи универзален лек за сите грижи на националната безбедност.

²⁷⁸ Ибид.

²⁷⁹ <http://www.chinagaze.com/2013/06/04/what-happened-to-the-june-4-1989-tank-man/> (14.04.2014)

²⁸⁰ Пред четвртина век кинеската влада ги заврти своите тенкови против невооружено население во центарот на главниот град на плоштадот Тянанмен.

²⁸¹ Да се поседува флота голема колку останатите две големи сили комбинирано, беше дел од успешните напори да се контролира една четвртина од светското копно.

Импликации врз буџетските трошења за одбрана и безбедност во услови на светска рецесија

Сè поголемиот предизвик за добивање војна во светот во кој државите не се предаваат ни во случаи кога противничките тенкови газат со своите гасеници во нивните главни градови, прави фундаментална промена во концептот за војување, што дополнително се зацврстува со фактот дека големите трговски партнери е речиси неверојатно дека ќе се вмешаат во војна еден против друг²⁸².

Современиот тренд на трговија со делови, а не финални продукти, значи дека во светот балансот на моќ означува нешто многу повеќе од воена моќ и суровиот економски производ, така што, доколку во некоја најлоша варијанта Кина објави некаква војна од поголеми размери, тоа веднаш ќе ја преполови нејзината економија, бидејќи не ги произведува финалните компоненти и сè уште голем дел од производството е контролирано и под надзор од странски инвеститори (околу 80%, но тоа не значи дека ова нема да се смени во корист на НР Кина). Понатаму, уште еден фактор кој ја лимитира Кина, е нејзината геостратешка позиција²⁸³ - компарирана со позицијата на Средното царство²⁸⁴, кое е опкружено со 14 држави, од кои повеќето се антагонистички²⁸⁵.

2. Дваесет и првиот век: Подемот на Кина

Падот на економијата во 2008-та предизвика фундаментална штета за американската позиција во светот. Кризата е многу важен геополитички неуспех, кој според предвидувањата на поранешниот заменик секретар за финансии Роџер Алтман (Roger Altman) и германскиот министер за финансии Пир Штајнбрук (Peer Steinbrück) ќе доведе со губење на предводничкиот статус на супер сила на САД и ќе го претвори глобалниот финансиски систем во мултиполарен²⁸⁶.

²⁸² Kenny, C.: The Upside of Down: Why the Rise of the Rest is Good for the West? Simple Books, 2013. P.48-49.

²⁸³ САД формално ја гарантира безбедноста на повеќе од 50 држави, кои се нејзини сојузници.

²⁸⁴ <http://www.infoplease.com/encyclopedia/history/middle-kingdom.html> (14.04.2014). - „Синоцентричен комплекс„.

²⁸⁵ Kenny, C.: The Upside of Down: Why the Rise of the Rest is Good for the West? Simple Books, 2013. P.51.

²⁸⁶ Joffe, J.: The Myth of America's Decline: Politics, Economics, and Half a Century of False Prophecies. Liveright Publishing Corporation, W.W. Norton and Company, 2014. P. 35.

Импликации врз буџетските трошења за одбрана и безбедност во услови на светска рецесија

Геополитиката е следствена на економијата, така што моќта не надоаѓа од оружјето, туку од БДП и трговските статистики. За американските *деклинисти*²⁸⁷, предвидениот подем на БРИКС ќе значи еден вид збогување за Америка од предводничкото место во однос на непреченото почнување хуманитарни операции и санкции против, условно кажано, негативците на современото време²⁸⁸. Сепак, САД многу тешко и со жилава борба (а веројатно и со речиси сите средства) ќе се откаже од примарното место во светот во однос на доминантната моќ која ја проектира. А веројатно, овие седумдесетина години доминација им изгледаат премалку, кои за најмоќниот воено – индустриски комплекс во светот со огромна политичка и одлучувачка моќ нема да ги складира торпедата без сценарија.

Во втората декада од 21-от век, економијата на стариот хегемон тежи 16 трилиони долари, речиси три пати повеќе од економијата на Јапонија, а повеќе од двојно од кинеската економија²⁸⁹.

Земјите од БРИКС, кои се прогнозира дека ќе „го наследат светот,, сè уште стратешки се поврзани со САД, а исто така немаат силна заедничка одлика – акронимот БРИКС сè уште нема значење како НАТО, или Скандинавија – не означува ниту политичка ниту културна заедница. Иако за краток временски период тоа може да се смени и светот навистина да се соочи со преместување на центрите на моќ.

Вака изгледа графичкиот приказ на бруто домашниот производ на економски најнапредните земји на светот, претставен во трилиони американски долари²⁹⁰.

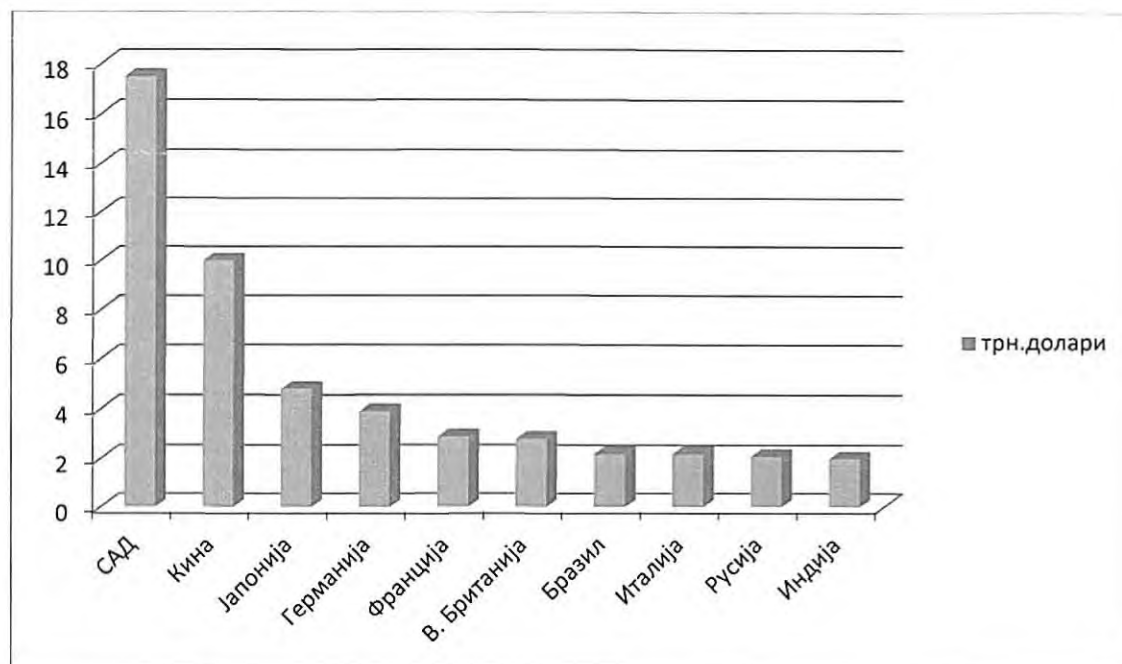
²⁸⁷ Политички аспект во САД, со кој се изразува загриженоста за идната деклинација, или пад на современата империја. Деклинизмот како точка на гледиште во неколку наврати бил актуелен во политичката историја на Соединетите држави. <http://www.hoover.org/publications/policy-review/article/5864> (18.04.2014).

²⁸⁸ <http://www.worldaffairsjournal.org/article/falling-upwards-declinism-box-set> (18.04.2014).

²⁸⁹ Joffe, J.: *The Myth of America's Decline: Politics, Economics, and Half a Century of False Prophecies*. Liveright Publishing Corporation, W.W. Norton and Company, 2014. p. 73.

²⁹⁰ Во БДП се вбројува целото производство создадено во рамките на државата. БДП е составен од добра и услуги произведени за продажба на пазарот и исто така во себе вклучува и некои нетрговски производи, како што се одбраната и образованието, услуги обезбедени од владата. Алтернативен концепт – бруто националниот производ, или БНП, ги вбројува сите аутпути на државјаните на одредена земја. Така што, доколку на пример, компанија со германско сопствеништво има фабрика во САД, производот од оваа

Импликации врз буџетските трошења за одбрана и безбедност во услови на светска рецесија

Табела 3: БДП на десетте светски економии во 2014, изразено во трилиони американски долари²⁹¹.

За компарација, Европската унија, помина веќе една декада во борбата со кризата на евро-зоната, што ја рудиментираше економската политика – заедничка монетарна политика што наложува ограничувања во фискалната политика, и што доведе до поделба на „клубот на старите членки,“ и клубот на „новите,“ – со централното место на Германија од северните, како најумерена, и Грција и Португалија како најрасипнички²⁹².

Оттука, може да се констатира дека БДП и неговиот раст има директна врска со целокупното ниво на безбедност и готовност на државата во националните граници и во надворешно политичките односи при реализацијата и заштитата на своите интереси. Еквиваленцијата меѓу стабилниот ГДП и гарантот за безбедноста и одбраната се однесува на сите држави, можеби не во иста мера и со исто значење за регионалната и светската

фабрика ќе биде вклучен во БДП на САД, но во германскиот БНП.

<https://www.imf.org/external/pubs/ft/fandd/basics/gdp.htm> (18.04.2014)

²⁹¹ http://money.cnn.com/news/economy/world_economies_gdp/ (18.04.2014).

²⁹² Ибид, стр.1

Импликации врз буџетските трошења за одбрана и безбедност во услови на светска рецесија

безбедност, но значително го повишува или го снижува нивото на целокупна безбедносна (благо)состојба.

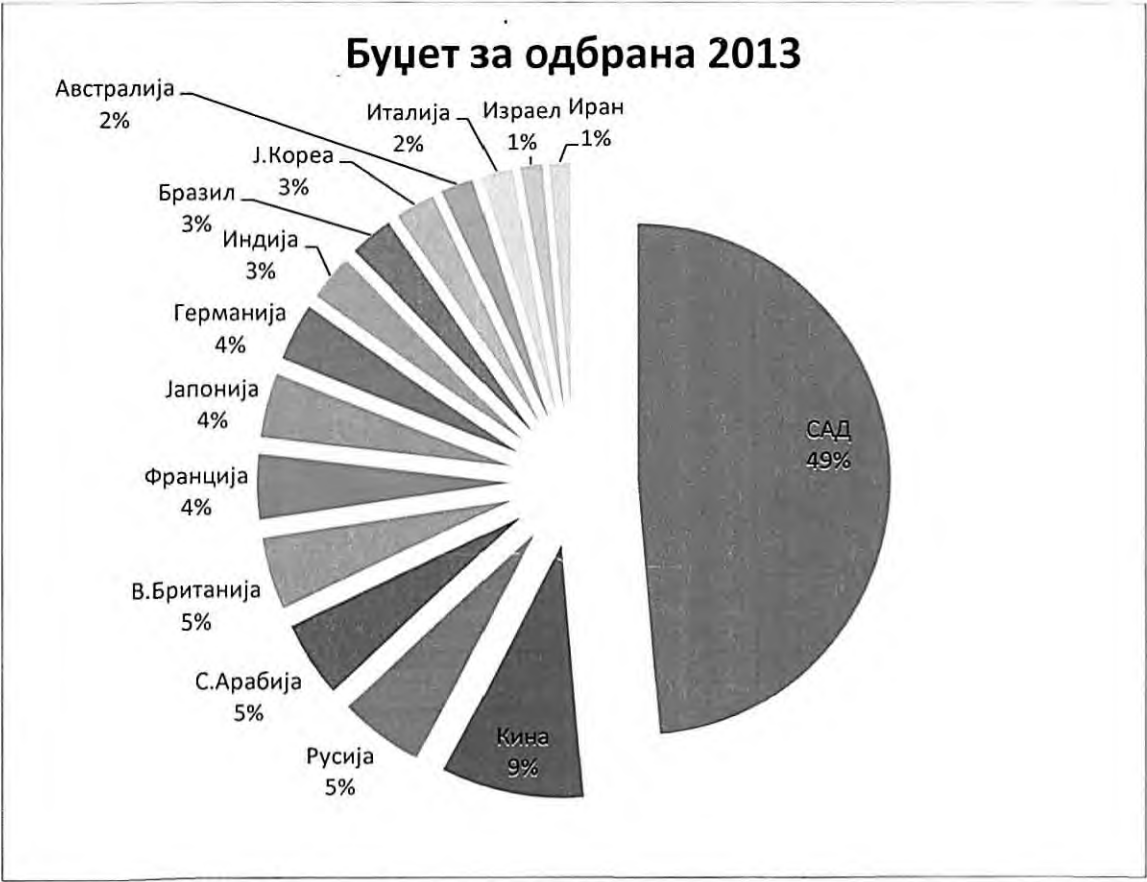
3. Издвојувања за одбрана по глава на жител во земјите кои издвојуваат најмногу ресурси за одбраната

1. **САД – (600,4 милијарди долари):** Популацијата на САД, според цензусот од 2012 година, изнесуваше 313,9 милиони луѓе. Тоа значи дека државата издвојува околу 2,000 долари за жител за одбрана.
2. **Кина – (112,2 милијарди долари).** Кинеската популација која брои отприлика 1,35 милијарди луѓе во 2012, по глава на жител издвојува околу 83 долари за потребите на одбраната.
3. **Русија (68,2 милијарди долари):** Во Русија живеат приближно 143 милиони луѓе (според податоците од 2012 година), што значи дека државата одвојува околу 475 долари по лице за одбрана.
4. **Саудиска Арабија (59,6 милијарди) –** Саудиска Арабија издвојува околу 2,100 долари по глава на жител за одбранбениот буџет, според цифрите кои оваа пустинска држава ја вбројуваат со популација од 28,3 милиони долари во 2012.
5. **Велика Британија (57 милијарди долари):** Според процените, Велика Британија има популација која брои 63,2 милиони луѓе во 2012, издвојува грубо околу 900 долари по глава на жител за одбрана.
6. **Франција (52,4 милијарди долари):** Франција има расходи од околу 797 долари по глава на жител за воениот буџет, врз основа на податоците од 2012, според кои во Франција живеат 65,7 милиони луѓе.
7. **Јапонија (51 милијарда долари) –** Според статистичките податоци од 2012 година, Јапонија има популација од 127,6 милиони луѓе, така што оваа островска држава издвојува нешто под 400 долари по глава на жител за потребите на војската.
8. **Германија (44,2 милијарди долари)** Популацијата на Германија со приближно 82 милиони жители издвојува околу 540 долари за потребите на војската по глава на жител.

Импликации врз буџетските трошења за одбрана и безбедност
во услови на светска рецесија

9. **Индија (36,3 милијарди долари):** Популацијата на Индија достигна вртоглави нивоа и брои 1,23 милијарди луѓе во 2012, со што одбранбените трошоци по глава на жител изнесуваат само околу 29 долари.
10. **Бразил (34,7 милијарди долари):** Со популација од 198,7 милиони луѓе, во 2012 година, Бразил издвојува околу 175 долари по глава на жител за потребите на одбраната.

Останатите земји кои спаѓаат во листата најголеми потрошувачи за одбрана во 2013 се Јужна Кореа (31,8 милијарди долари), Австралија (26 милијарди долари), Италија (25,2 милијарди долари), Израел (18,2 милијарди долари) и Иран (17, 7 милијарди долари).

Табела 4: 15-те најголеми воени буџети на светот во 2013 година

Импликации врз буџетските трошења за одбрана и безбедност во услови на светска рецесија

VI Дел

Буџет и буџетски трошоци во Република Македонија

1. Буџетот за одбрана на РМ и неговите кратења

Во основа, буџетот на земјата претставува годишен план на јавните приходи и јавните расходи кои се очекуваат да се остварат во годината за која е донесен буџетот. Тоа значи дека буџетот се состои од два дела и тоа приходен и расходен дел²⁹³. Во приходниот дел на буџетот се искажуваат очекуваните јавни приходи кои треба да се приберат во текот на годината и тоа по видови и износи. Во расходниот дел се даваат расходите што се планираат да се направат во текот на годината по носители и со износи. Буџетот по правило се донесува со важење за една година, но буџетската и календарската година не мора да се поклопуваат.

Современиот буџет покрај покривањето на трошоците за вршење на класичните државни функции, како што се функционирањето на државната администрација, правосудството, одбраната и безбедноста на земјата и сл., се јавува како важен фактор во водењето на социјалната политика во државата, а во последно време и како важен економски фактор, во смисла на давање разни премии, регреси, стимулации и сл. што се во функција на развојот на одделни гранки, извозот и сл. Исто така буџетот се јавува и како извор на инвестирање во одредени клучни инфраструктурни објекти, енергетски капацитети и др., кои имаат општо значење за стопанскиот развој на земјата²⁹⁴.

За буџетот од 2013-та година, капиталните инвестиции планирани во областите правосудство, јавен ред и безбедност, одбрана, култура и информатички технологии бележат пораст, согласно планираната динамика на реализација на активностите и проектите од овие области²⁹⁵.

Финансиските средства за проектираниот дефицит од 3,5% и отплатата на долговите кон странство ќе се обезбедат од странски извори (поволни кредити на меѓународни

²⁹³ Гоцевски, Т.: Економика на одбраната, Македонска ризница, Куманово, 2003.

²⁹⁴ Ибид.

²⁹⁵ <http://www.finance.gov.mk/files/Budzet%20na%20RM%20za%202013%20Za%20OBJAVUVANJE%20%20%2024.12.2012.pdf> (17.03.2014)

Импликации врз буџетските трошења за одбрана и безбедност во услови на светска рецесија

финансиски институции, кредит од комерцијални банки гарантиран од Светска банка како и кредитни линии наменети за финансирање на одделни проекти), како и од домашни извори (емисии на државни хартии од вредност)²⁹⁶. Во однос на задолжувањето на домашниот пазар, основната заложба и во наредниот период ќе биде зголемување на рочноста на издадените хартии од вредност, при што посебен акцент ќе биде ставен на издавање на државни обврзници на 3 и 5 години со цел оптимизација на исплатите.

Одржувањето умерено ниво на дефицит, во услови кога значителен износ на средства се наменуваат за инфраструктурни инвестиции и адекватно ниво на социјална заштита, позитивно ќе влијае врз заздравување на македонската економија и надминување на негативните последици од светската економска криза.

Како резултат на тоа, буџетот за одбрана на РМ во последните три години бележи драстичен пад во ресурсите. Според зборовите на Началникот на Генералштабот Генерал Мајор Горанчо Котески, во интервју за МИА пред Самитот на НАТО во Чикаго, САД на 14 мај 2012, буџетот на АРМ имаше тренд на намалување, но тоа е резултат на светската економска криза која не ги одмина ни нашите вооружени сили²⁹⁷. Со ребалансот на буџетот и реформите на одбраната во 2012 година, во мандатот на министерот за одбрана Фатмир Бесими²⁹⁸, буџетот се намалува за околу десет милиони евра. На тој начин финансиските средства превидени за модернизација на АРМ се редуцирани. Олеснителна околност е дека платите на вработените во АРМ нема да бидат налагани, иако нивниот животен стандард не се подобрува²⁹⁹.

Сепак, во министерството за одбрана генерално останува оптимизмот и ентузијазмот во однос на задржувањето на планираната динамика за развој и трансформација на АРМ, кои со вложените идни напори за нејзино планско и континуирано финансирање ќе успеат да ги надминат сложените економски услови кои пред сè, се појавуваат како последица од глобалната рецесија. Министерството за одбрана е подготвено да стори сè и во услови на

²⁹⁶ Ибид.

²⁹⁷ Интервју за МИА со Генерал Мајор Горанчо Котески, началник на Генералштаб на АРМ, 14 мај 2012. http://www.arm.mil.mk/baza/intervjua/intervju_mia.pdf [03.04.2014].

²⁹⁸ <http://www.plusinfo.mk/vest/48865/Reformi-vo-Odbrana-poradi-maliot-bugzet> (07.04.2014)

²⁹⁹ <http://dnevnik.mk/default.asp?ItemID=3EEFED8E122EEE43965407033A1DB714> (07.04.2014)

Импликации врз буџетските трошења за одбрана и безбедност во услови на светска рецесија

намален буџет, борбената готовност да не биде загрозуена и задачите да бидат непречено извршени. Сепак, како што истакнува Генерал Мајорот, безбедноста нема цена – без безбедност ќе го изгубиме и тоа што го имаме, што треба да го имаат предвид сите субјекти во државата.

Од друга страна, компарирано со Министерството за одбрана, Министерството за внатрешни работи помалку ги почувствува последиците од светската рецесија. Наспроти 801.073 евра кои МО ги добило во 2013 за модернизација, МВР во својот буџет инкорпорира 12, 5 милиони евра за опрема. 94 милиони евра отпаѓаат за плати и надоместоци, а 1.170.000 евра се определени за нови возила како посебна ставка.

Ставката во буџетот за фискалната 2013 година на Министерството за одбрана која се однесува на меѓународните мировни и хуманитарни мисии со кои се финансираат операциите на АРМ надвор од земјата изнесува 4.059.756 евра, а околу 16 милиони евра се определени за логистиката на АРМ³⁰⁰. За реконструкција на касарните и другите објекти беа предвидени 926.829 евра.

Како една мала регресија неколку години наназад - буџетот за одбрана во 2006 беше 101 милион евра, во 2007 одбраната доби 117 милиони евра, но со ребалансот останаа 106 милиони евра. Во 2008 година, буџетот за одбрана на РМ изнесуваше 128,7 милиони евра, но се намали на околу 119 милиони. Тогашен министер за одбрана беше Лазар Еленовски, сегашен амбасадор на РМ во Кралството Белгија. Негов наследник е Зоран Коњановски. Од предвидените 133 милиони евра буџет за 2009 година, по извршениот ребаланс, одбраната останува со 105 милиони евра. Наредната пак, година, од првичните 103,5 милиони, на одбраната □ беа доделени околу 96 милиони евра. Буџетот за одбрана за 2011 година беше 93 милиони евра, а со ребалансот се намали за 150 илјади евра. Буџетот од 100 евра за 2012 година требаше да го означи буџетскиот раст во одбраната, кој е предвиден со стратегиските документи за развој на одбраната до 2020 година³⁰¹.

³⁰⁰ Ибид.

³⁰¹ [http://e-](http://e-demokratija.mk/documents/10157/36336/%D0%94%D0%BE%D0%BB%D0%B3%D0%BE%D1%80%D0%BE%D1%87%D0%B5%D0%BD+%D0%BF%D0%BB%D0%B0%D0%BD+%D0%B7%D0%B0+%D1%80%D0%B0%D0%B7%D0%B2%D0)

[demokratija.mk/documents/10157/36336/%D0%94%D0%BE%D0%BB%D0%B3%D0%BE%D1%80%D0%BE%D1%87%D0%B5%D0%BD+%D0%BF%D0%BB%D0%B0%D0%BD+%D0%B7%D0%B0+%D1%80%D0%B0%D0%B7%D0%B2%D0](http://e-demokratija.mk/documents/10157/36336/%D0%94%D0%BE%D0%BB%D0%B3%D0%BE%D1%80%D0%BE%D1%87%D0%B5%D0%BD+%D0%BF%D0%BB%D0%B0%D0%BD+%D0%B7%D0%B0+%D1%80%D0%B0%D0%B7%D0%B2%D0)

Импликации врз буџетските трошења за одбрана и безбедност во услови на светска рецесија

2. Анализа на буџетот на РМ за 2014 година:

Предлог буџетот за 2014 година на РМ, се состои од:

4. Вкупни приходи - 158.243.000.000 денари
 - Изворни приходи- 148.832.000.000 денари
 - Капитални приходи – 5.290.000.000 денари
 - Донации – 4.121.000.000 денари.
5. Вкупни расходи – 176.514.000.000 денари
 - Утврдени намени – 176.394.000.000 денари
 - Резерви – 120.000.000 денари
6. Дефицит – 18.271.000.000 денари,
 - Приливи – 29.131.000.000 денари
 - Одливи – 10.860.000.000 денари³⁰².

Консолидираниот буџет на Република Македонија за 2014 година, спореден со буџетот од 2013, изразен во милиони денари изнесува:

ВКУПНИ ПРИХОДИ	2013:	2014:
	147,957	158,243
Даночни приходи и придонеси	125,555	133,859
Даночни приходи	82,713	88,706
Придонеси	42,842	45,153
Неданочни приходи	13,836	14,973
Капитални приходи	4,432	5,290
Донации	4,135	4,121

%BE%D1%98+%D0%BD%D0%B0+%D0%BE%D0%B4%D0%B1%D1%80%D0%B0%D0%BD%D0%B0%D1%82%D0%B0+2011-2020 (07.04.2014).

³⁰² [http://www.esem.org.mk/pdf/Najznachajni%20vesti/2013/3/predlog-budzet na rm za 2014 godina.pdf](http://www.esem.org.mk/pdf/Najznachajni%20vesti/2013/3/predlog-budzet%20na%20rm%20za%202014%20godina.pdf) (07.04.2014).

Импликации врз буџетските трошења за одбрана и безбедност во услови на светска рецесија

ВКУПНИ РАСХОДИ	165,652	176,514
Тековни расходи	146,943	154,125
Плати и надоместоци	23,136	23,666
Стоки и услуги	17,441	18,676
Трансфери до ЕЛС	15,645	16,005
Субвенции и трансфери	12,268	12,733
Социјални трансфери	74,340	78,642
Каматни плаќања	4,114	4,403
Капитални расходи	18,709	22,389
ДЕФИЦИТ	-17,695	-18,271
ФИНАНСИРАЊЕ	17,695	18,271
Прилив	33,464	29,131
Домашни извори	3,684	9,940
Странски извори	17,758	5,276
Депозити	12,022	13,915
Одлив	15,769	10,860
Отплати на странско задолжување	13,896	9,133
Отплати на домашно задолжување	1,873	1,727

Табела 1: Консолидираниот буџет на Република Македонија за 2014 година.

Може да се забележи дека буџетот за 2014 е со поголем обем од оној од претходната фискална година, планирано е да се зголемат приходите од даноците, како и да се зголеми финансирањето од домашни извори, а да се намали финансирањето од надворешните извори. Дефицитот е пораснат за 576 милиони денари, а пак опаднала стапката на одлив за странските задолжувања³⁰³.

³⁰³ http://www.esem.org.mk/pdf/Najznachajni%20vesti/2013/3/predlog-budzet_na_rm_za_2014_godina.pdf
(16.04.2014)

Импликации врз буџетските трошења за одбрана и безбедност во услови на светска рецесија

3. Владини програми за одбрана на РМ

Една од владините програми за фискалната 2014 година е и Програмата за Унапредување на одбраната и безбедноста. Целта на оваа програма е унапредување на одбранбените и безбедносните активности на Република Македонија и поттикнување на Министерството за одбрана како носител на овие активности да продолжи со интензивирање на процесот за влез во НАТО. Сумата за 2014 година за опремување и модернизација на АРМ изнесува 2, 8 милиони евра, а во наредните две години ќе изнесува по три милиони евра³⁰⁴. Со континуираниот раст на буџетот за одбрана треба да се дојде до 2,1% од БДП на земјата.

Во буџетските програми за 2014 година:

- ✚ Претседателот на РМ добива буџет од 72.717.000 денари,
- ✚ Агенцијата за разузнавање има вкупен буџет од 154,895.000 денари,
- ✚ Собранието на РМ ќе располага со буџет од 688.353.000 денари,
- ✚ Владата на РМ има вкупен буџет од 1,217,678.000 денари,
- ✚ Министерството за одбрана располага со буџет од 5,866.828.000 денари
- ✚ Дирекција за безбедност на класифицирани информации добива 23.260.000 денари,
- ✚ Дирекцијата за заштита и спасување има доделени 264.100.000 денари,
- ✚ Центар за управување со кризи 144.800.000 денари,
- ✚ Министерство за внатрешни работи – 9,861.273.000 денари,
- ✚ Судската власт добива буџет од 1,885.239.000 денари³⁰⁵, итн.

Буџетот го донесува највисокиот законодавен орган на државата – Собранието на Република Македонија. Пред донесувањето на буџетот претходи строго пропишана процедура за пријавување на потребите од страна на корисниците, утврдување на обемот на буџетската потрошувачка, усогласување на потребите со можностите, усогласување со корисниците на буџетот и сл. Сето тоа е неопходно за да се запази основниот принцип за обезбедување

³⁰⁴ <http://www.tvn.mk/vesti-mobil/makedonija/15430-zgolemuva-budzet-ministerstvo-odbrana> (07.04.2014).

³⁰⁵ http://www.esem.org.mk/pdf/Najznachajni%20vesti/2013/3/predlog-budzet_na_rm_za_2014_godina.pdf

Импликации врз буџетските трошења за одбрана и безбедност во услови на светска рецесија

буџетска рамнотежа, што значи дека вкупните буџетски расходи во годината да бидат еднакви со вкупните буџетски приходи.

Во услови кога буџетските расходи ги надминуваат буџетските приходи има буџетски дефицит, кој државата мора да го решава или со дополнителни приходи или со намалување на вкупната буџетска потрошувачка. Во услови кога настанува нерамнотежа помеѓу прибраните средства од јавните приходи и буџетската потрошувачка се прибегнува кон ребаланс на буџетот, со кој треба повторно да се воспостави буџетска рамнотежа. За извршување на буџетот се надлежни Владата на Република Македонија и Министерството за финансии.

4. Ресурси во одбраната

Според Агендата на Министерството за одбрана на РМ, Евро- атлантските интеграции се најдобрата алтернатива за иднината на Македонија и Балканот, а членството во НАТО и ЕУ се наш стратешки приоритет³⁰⁶

За 2013 година, на Министерството за одбрана му е одобрен буџет во износ од 5.763.201.000 денари (околу 94 милиони евра)³⁰⁷. Распределбата на буџетот по категории на трошоци е следна:

- Трошоци за персонал - околу 67%,
- Трошоци за операции и одржување – околу 23% и
- Трошоци за главна опрема – околу 7%.

Во 2012 и 2013 биле ангажирани околу 8,4 милиони евра за учество во меѓународни операции, од кои 7,9 милиони евра во мисијата ИСАФ во Авганистан. Предлог буџетот на

³⁰⁶ http://www.morm.gov.mk/?page_id=13331&lang=mk (05.04.2014)

³⁰⁷ <http://e-demokratija.mk/documents/10157/36336/%D0%98%D0%BD%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BC%D0%B0%D1%86%D0%B8%D1%98%D0%B0+%D0%B7%D0%B0+%D0%BE%D0%B4%D0%B1%D1%80%D0%B0%D0%BD%D0%B1%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D1%82%D0%B5+%D1%80%D0%B5%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BC%D0%B8+%D0%B2%D0%BE+%D0%A0%D0%B5%D0%BF%D1%83%D0%B1%D0%BB%D0%B8%D0%BA%D0%B0+%D0%9C%D0%B0%D0%BA%D0%B5%D0%B4%D0%BE%D0%BD%D0%B8%D1%98%D0%B0.pdf> Информација за одбранбените реформи во Македонија. (05.04.2014)

Импликации врз буџетските трошења за одбрана и безбедност во услови на светска рецесија

Министерството за одбрана за 2014 година изнесува 1,17% од БДП (околу 101 милиони евра). Претставен според категории би бил следниот:

- Трошоци за персонал – околу 61%,
- Трошоци за операции и одржување – околу 30% и
- Трошоци за главна опрема – околу 9%.

Во поддршка на националната безбедност, системот за одбрана на Република Македонија ги дефинира следните стратегиски мисии:

- Одбрана и заштита на територијалниот интегритет и независноста на Република Македонија;
- Учество во колективната самоодбрана на НАТО;
- Придонес во операции во целокупниот спектар на мисии на ООН, НАТО и на ЕУ;
- Заштита на пошироките интереси на Република Македонија³⁰⁸.

Проекцијата на буџетот на Министерството за одбрана за планскиот период од 2011-2020 година е изработена врз основа на проектираната стапка на раст на бруто домашниот производ 2011-2020 и утврдениот процент на издвојување за потребите на Министерството за одбрана³⁰⁹. Податоците за висината на БДП за периодот 2011-2013 се објавени од страна на Министерството за финансии (октомври 2010), а за периодот 2014-2020 висината на БДП е пресметана по истата методологија во Министерството за одбрана, со стапка на раст на БДП 6% и инфлација од 3% на годишно ниво.

³⁰⁸ <http://www.slvesnik.com.mk/Issues/2EDC3A5EF4DD1747A803A4D1FF418F11.pdf> (18.04.2014)

³⁰⁹ Долгорочен план за развој на одбраната 2011-2020: <http://e-demokratija.mk/documents/10157/36336/%D0%94%D0%BE%D0%BB%D0%B3%D0%BE%D1%80%D0%BE%D1%87%D0%B5%D0%BD+%D0%BF%D0%BB%D0%B0%D0%BD+%D0%B7%D0%B0+%D1%80%D0%B0%D0%B7%D0%B2%D0%BE%D1%98+%D0%BD%D0%B0+%D0%BE%D0%B4%D0%B1%D1%80%D0%B0%D0%BD%D0%B0%D1%82%D0%B0+2011-2020> (17.04.2014)

Импликации врз буџетските трошења за одбрана и безбедност во услови на светска рецесија

Вториот параметар, процентот е усогласен со Министерството за финансии и се движи од минимални 1,30% во 2011 година, до максимални 2,10% во последната година³¹⁰. Постепеното надминување на последиците од светската финансиска криза ќе овозможи зголемување на буџетот на Министерството за одбрана и достигнување на планираното ниво од БДП согласно Стратегијата за одбрана.

Буџетот на министерството за одбрана е поделен во три категории трошоци, и тоа:

- *Трошоци за персоналот,*
- *Трошоци за операции и одржување и*
- *Трошоци за опремување и модернизација.*

Трошоци за персонал

Проекцијата на трошоците за персоналот е изработена врз основа на:

- Моменталната бројна состојба на персоналот (30.09.2010);
- Проектираната, утврдена со новата структура на АРМ и систематизациите на Министерството за одбрана и Воената академија;
- Планираното ниво на пополнетост и динамиката за трансформацијата на АРМ;
- Развој на концептот за Активна воена резерва и
- Видовите на трошоци опфатени во оваа категорија.

Во оваа категорија се опфатени трошоците за плати за лицата упатени во мировни мисии, надомест за одвоен живот и закупнини, превоз, осигурување, трошоците на Воената академија, надоместоци за лицата од активната воена резерва и пензии за лица кои се предвремено пензионирани.

³¹⁰ Ибид. Стр.1

Импликации врз буџетските трошења за одбрана и безбедност во услови на светска рецесија

Трошоци за операции и одржување

Во првите години од планскиот период, средствата наменети за финансирање на трошоците за операции и одржување се под 30%, но во понатамошниот период се обезбедуваат доволно средства за овој вид трошоци. Во оваа категорија се опфатени трошоците за функционирање на: Министерството за одбрана и АРМ, обука, образование и едукација, логистичко обезбедување на АРМ и единиците упатени во мировни операции, одржување на опремата, објектите и инфраструктурата.

Трошоци за опрема и модернизација

За набавка на опрема и модернизација во планскиот период се планира да се издвојат вкупно околу 26.031.000.000, од кои во периодот од 2011-2015 околу 7.006.000.000 денари, а во периодот 2016-2020 околу 19.025.000.000 денари. Финансиските средства определени за набавка на опрема и модернизација ќе бидат реализирани согласно утврдените приоритети.

Предвидување можни ризици

Досегашните искуства покажуваат дека како можеен ризик со најголемо негативно влијание во остварувањето на проекцијата на буџетот е евентуалното неостварување на планираниот раст на БДП.

Евентуалното неостварување на планираните буџетски средства негативно би се одразило пред сè на опремувањето и модернизацијата. Елиминирањето на последиците од овој ризик ќе се реши преку зголемување на планираниот процент на издвојување за потребите на одбраната.

Импликации врз буџетските трошења за одбрана и безбедност во услови на светска рецесија

Заклучок

Во поглед на поврзаноста меѓу економскиот раст, економската стагнација или економската деклинација на државите и издвојувањата за трошоците за национална безбедност на внатрешно и надворешно поле – може да се заклучи дека постои непосредна и директна поврзаност во однос на политичката волја и расположение да се издвојуваат многу (над 2,3%) средства од целокупниот буџет на државата, или пак да се прибегне кон мерки за намалување на трошоците, односно програми дизајнирани да ги ограничат ресурсите и повеќе да се скрутинизираат финансиските активности во поглед на извршување на задачите поставени пред соодветните институции.

Оттука, може да се дојде до заклучок дека постои директна и непосредна поврзаност меѓу приоритетите и целите при планирањето и креирањето на државните буџети за одбрана и безбедност со стратешките политички определби на национално и интернационално ниво кои суштински влијаат на положбата и статусот на одредена држава.

Земјите кои во изминатите неколку декади постигнаа драстична предност во однос на останатите земји од развиениот свет во поглед на технолошкиот прогрес, државничката и демократска култура, целокупното ниво на благосостојба и секако, следствено на тоа – висок степен на обезбедување на интегралната национална безбедност, постои тенденција да се стагнира со издвојувањата за безбедноста и одбраната, односно да се создаваат нови појави во однос на осигурувањето на безбедноста (приватни безбедносни комплекси и сл.). Но, тоа што е во фокусот на интерес на овој магистерски истражувачки труд е своевидната деклинација на западниот свет во однос на издвојувањата, и од друга страна енемните покачувања на ставките за вооружување во буџетите на земјите кои ќе ги наследат САД на врвот на економскиот синџир на исхрана.

Битно е да се напмени дека динамичните случувања кои секојдневно ја моделираат современата меѓународна политичка реалност, придонесуваат идните проекции и прогнози за тоа кој ќе ги диктира светските безбедносни економски трендови да остане нејасно.

Импликации врз буџетските трошења за одбрана и безбедност во услови на светска рецесија

Анализата и варијаблите кои произлегуваат од оваа теза го истакнуваат постоењето на нераскинлива природна врска меѓу економската кондиција и моќта и способноста на државите да ги заштитиуваат, одржуваат и прошируваат своите национални интереси.

Република Македонија е земја која исто така посредно ја почувствува светската рецесија во однос на економскиот перформанс, и консеквентно на тоа, одбранбената готовност. Од расположливиот материјал кој послужи за создавањето на овој истражувачки труд, може да се дојде до заклучок дека Република Македонија последиците од економската стагнација повеќе се имплицирале во одбраната, односно Министерството за одбрана, отколку во Министерството за внатрешни работи. Буџетот за одржување на националната безбедност овозможува за Министерството за внатрешни работи да има поголема контрола врз предизвиците по безбедноста и факторите кои влијаат на нејзината ранливост.

Понатаму, Република Македонија, во согласност со националната регулатива која произлегува од уставните одредби, како и усвоените меѓународни договори, спогодби и обврски треба соодветно и флексибилно да одговори на сите промени кои од економската сфера ќе се рефлектираат на импликациите врз буџетските трошоци за безбедност и одбрана. Тоа ќе означува сеопфатна и интердисциплинарна постапка во фазите на планирањето, програмирањето и извршувањето на фискалните буџети во годините кои следуваат, во областа на одбраната и безбедноста. Покрај економските фактори, кои се имплицираат на буџетските политики, битно место во креирањето на безбедносните процени за состојбата на државата заземаат и геополитичките детерминанти – оние со регионален, како и оние со поширок радиус.

Така што, може да се заклучи дека оние трендови кои произлегуваат од светските креатори на безбедносните правци, немаат директно влијание врз нашата земја, но сепак, до одреден степен имаат импликација и врз правците на акција кои ги преземаат релевантните институции на Република Македонија. Со оглед на фактот дека РМ граничи со пет држави, во кои се случуваат настани, на пример, од типот на грчките немири заради острите мерки на штедење наметнати од Берлин, (спорот со името се подразбира), до создавањето косовска армија; така што, буџетот за одбрана и безбедност, како економско-

Импликации врз буџетските трошења за одбрана и безбедност во услови на светска рецесија

политички инструмент за извршување на владините насоки во овој сектор треба да ги зема во предвид сите релевантни настани кои можат да се прелеат на безбедносно поле и во нашата земја, и да има соодветни функционални и оперативни планови за активен одговор.

Но, битно е да се потенцира дека економската надмоќ, оваа сегашната и идните кои веројатно ќе го заокружат процесот на промена на економскиот центар на моќ во однос на земјите на БРИКС (кон средината на овој век), не значи и автоматски воена надмоќ и примат во однос на предводењето на глобалните безбедносни текови и акции. Се покажува дека некои од земјите кои бележат двоцифрен раст на БДП изминатите години, немаат толку големи аспирации во однос на меката хегемонија врз светот (барем не засега).

Исто така, огромните вооружени системи со кои супер силите располагаат, не се гарант за благосостојбата на жителите во земјите, ниту пак се покажа дека се доволен адут за „покажување заби,, и спроведување на своите национални интереси секаде во светот.

Пример за тоа, секако се војните од Авганистан и Ирак – вселенски надмоќните САД не успеаја да ги победат племињата од песочните и земјени населби во сиромашните земји – барем светската јавност не беше убедена дека е така, а и самите американци веќе се свесни за тоа и истото се гледа во нивните официјални изјави во однос на повлекувањето и преиспитувањето на сопствените капацитети и улогата која моментално ја заземаат.

Република Македонија во сиот овој процес и констелација исто така се најде во ситуација да ги намалува своите одбранбени ресурси, буџетот за одбрана во изминатите години беше подложен на ребаланс, а средствата беа ограничени, што како тенденција завршува со 2014 година, во која според Министерството за одбрана се предвидени средства за набавка на пософистицирана опрема и реновирање на постојните капацитети кои АРМ ги има на располагање на територијата на државата.

Понатаму, Република Македонија треба да го најде своето место и позиција во однос на сите ново настанати ситуации поврзани со одбраната и безбедноста во услови кога рецесијата и секвестрацијата имаат дотаму импакт, што целосно ги менуваат

Импликации врз буџетските трошења за одбрана и безбедност во услови на светска рецесија

геополитичките текови и ја менуваат конкретната реалност кога станува збор за меѓународните односи, а следствено на тоа и заштитата на националните интереси, кои и понатаму делумно се проектираат преку економско- воената моќ на државите.

Овој магистерски труд претставува еден вид поширока безбедносна проценка за поместувањата на центрите на моќ кои настануваат како последица токму на овие економско- политички одлуки, како и обид да се пројадат интердисциплинарните врски помеѓу економијата, политиката и војската.

Политичките одлуки имаат далекусежни последици; можат од една држава да направат моќен регионален/светски играч, или пак од регионален/ светски играч може да направат „пензиониран ветеран,.. Така што, особено во поглед на долгорочните владини програми за намалување/зголемување на воените и безбедносни буџети е експлицитно битно да се земат предвид многу фактори, од аспект на параметрите кои ќе укажуваат на (не)можноста да се остварат овие програми.

Веројатно ова се миговите кога дефинитивно се одлучува кој, или кои ќе бидат напредните општествени уредувања кои ќе ги диктираат светските политички, економски и воени правци.

Од тој аспект, кога станува збор за планирањето и креирањето на политиката на одбрана и безбедност на националните интереси, ресурсите кои се издвојуваат и капацитетите кои се развиваат, Република Македонија треба системски и сеопфатно да ги анализира сите релевантни индикатори во поглед на движењата од регионален карактер, како и оние кои индиректно влијаат врз економско – политичката и воено - безбедносната ситуација на нашата држава, во смисла сите сегашни одлуки да бидат анализирани во поглед на негативните исходи кои може да произлезат во иднина.

Обемните анализи кои произлегуваат на теоретско ниво, како и настаните во практиката, говорат дека лошите политички одлуки и понатаму, во овие современи услови на меѓународно општење, можат да чинат загуба на позицијата во светот, намалување на целокупната моќ на одредена држава, на сметка на нечиј друг подем.

Импликации врз буџетските трошења за одбрана и безбедност во услови на светска рецесија

Така што, конкретните примери за рецесијата и секвестрацијата во западните држави би послужиле како искуство и лекција кои нашата држава може априори да ги инкорпорира како експертиза и да се поштеди од лоши исходи.

Импликации врз буџетските трошења за одбрана и безбедност во услови на светска рецесија

Користена литература:

1. Гоцевски, Трајан: *Основи на системот на национална одбрана*, Филозофски факултет, Скопје, 2006. Стр.96.
2. Гоцевски, Трајан: *Економика на одбраната*, Трето надополнето издание, Македонска ризница Куманово, Скопје, 2003. Стр.45
3. Трпески, Љупчо: *Пари и банкарство*, Economy Press, Скопје, 2003. Стр. 172.
4. Климовски, Саво: *Уставен и политички систем*, Просветно дело, 1997.
5. Friedman, L. T., Mandelbaum, M.: *That used to be us: How American Fell Behind the World we Invented*. Macmillan, USA, 2011.
6. Bžežinski, Z.: *Amerika-Kina I sudbina sveta*, Albatros Plus, Beograd, 2013.
7. Стаменковски, А.: *Одбрана Економија*, НИП Ѓурѓа, 1997. Стр. 23. Стр. 108.
8. Гоцевски, Т., Бакрески, О.: *Политичкиот и економскиот систем и одбраната на РМ*, Четврто дополнето и изменето издание, Маринг- Игор ДООЕЛ Скопје 2005.
9. Blum, W.: *America's Deadliest Export: Democracy. The Truth About US Foreign Policy and Everything Else*, ZED Books, UK, 2013.
10. Joffe, J. *The Myth of America's Decline*, Liveright Publishing Corporation, 2014. Стр.215
11. Gates, R., M.: *Duty, Memoirs of a Secretary at War*, Alfred A. Knopf, New York, 2014. Стр. 176.
12. Kenny, C.: *The Upside of Down: Why the Rise of the Rest is Good for the West*. Basic Books, New York, 2013. Стр.57
13. Woodward, B.: *The Price of Politics*, Simon & Shuster, 2012. Стр.17.
14. Woodward, B.: *Obama's Wars*, Simon & Shuster, 2010. Стр. 25.
15. Ванковска, Б.: *Меѓународна безбедност: Критички пристап*, Филозофски факултет, 2011. Стр.52.

Импликации врз буџетските трошења за одбрана и безбедност во услови на светска рецесија

16. Бакрески, О.: Демократска контрола на безбедносниот сектор, Филозофски Факултет, 2012. Стр.155.
17. Thomas, J., Cooper, Z., Rehman, I.: Gateway to the Indo- Pacific. Australian Defense Strategy and the Future of the Australia- US Alliance. The dawn of a new era in Australia- US Defense ties. Center for Strategic and Budgetary Assessments, 2013. Стр. 2
18. O'Hanion, M.: *Healing the Wounded Dragon: Maintaining Military Preeminence While Cutting the Defense Budget*. Brookings Institution Press, 2013. Стр.60.
19. Tellis, J., A., Tanner, T.: *Strategic Asia 2012-2013: China's Military Challenge*, NBR, 2012. Стр. 197.
20. Czulda, R., Los, R.: *NATO Towards the Challenges of the Contemporary World 2013*. NATO Public Diplomacy Division, International Relations Research Institute, Warsaw, 2013. стр. 165.
21. Schweller, L., R.: *Maxwell's Demon and the Golden Apple: Global Discord in the New Millennium*. Johns Hopkins University Press, 2014. Стр. 61.
22. Aaron, J., H.,: Setting National Priorities. Budget Choices for the Next Century. The Brookings Institution, 1997. Стр. 35.
23. Brown, S., S.: *The Future of US Global Power: Delusions of Decline*. Palgrave Macmillan, 2013. Стр. 35.
24. Bardazzi, R., Ghezzi, L.: *Macroeconomic Modeling for Policy Evaluation*. Firenze University Press, 2013. Стр. 30.
25. Grunwald, M.: *The New Deal: The Hidden Story of Change in the Obama Era*. Simon & Shuster, 2013. стр. 331.
26. *Managing Materials for a Twenty First Century Military*. The National Academies Press, Washington DC, 2008.
27. Asher, J., Mackler, C.: *The Future of US*. Simon & Shuster, 2012. Стр. 17.
28. Sandler, T.: *Economics of Defense*. Cambridge Surveys of Economic Literature. Cambridge University Press, 1995. Стр. 8.

Импликации врз буџетските трошења за одбрана и безбедност во услови на светска рецесија

29. Ruttan, W., V.: *Is War Necessary for Economic Growth? Military Procurement and Technology Development*. Oxford University Press, 2006. стр. 183.
30. Hartley, K., Sandler, T.: *Handbooks in Economics, Handbook of Defense Economics, Vol. 2. Defense in a Globalized World*. Elsevier B. V. 2007. Стр.654.
31. Chan, S., Mintz, A.: *Defense, Welfare and Growth Perspectives and Evidence*. Routledge, 2002. стр. 99.
32. Acton, A., Q.: *Issues in General Economic Research And Application*. Scholarly Editions, 2013. Стр. 191.
33. Verma, N., M., P.: *Recession and its Aftermath: Adjustments in the United States, Australia and the Emerging Asia*. Springer, 2013. Стр. 81.
34. Herendeen, B., J.: *Issues in Economics: An Introduction*. University Press of America, 2008. Стр. 26.
35. Rivlin, P.: *The Israeli Economy from the Foundation of the State through the 21st Century*. Cambridge University Press 2011. стр. 94.
36. Baumol, W., Blinder, A.: *Macroeconomics, Principles and Policy*, South- Western Cengage Learning, 2010, 11-th Edition.
37. Larrabee F., S.: *NATO's Eastern Agenda in a New Strategic Era*. Rand Corporation, 2004. стр. 98.

Интернет извори:

1. http://www.morm.gov.mk/?page_id=13331&lang=mk (05.04.2014)
2. <http://www.globalissues.org/article/75/world-military-spending#Increasedspendingbeforeandevenduringglobaleconomiccrisis> (11.05.2014)
3. <http://www.npr.org/blogs/parallels/2014/02/12/275885249/global-military-spending-set-to-rise-in-2014> (11.05.2014)
4. http://object.cato.org/sites/cato.org/files/pubs/pdf/tbb_69.pdf (02.03.2014)
5. http://www.cbp.org/pdfs/2013/131213_DollarsAndDemocracyGuide.pdf (02.03.2014)
6. <http://www.military.com/topics/sequestration> (12.03.2014)
7. <http://www.whitehouse.gov/issues/sequester>
8. <http://www.investopedia.com/terms/r/recession.asp> (12.03.2014)

Импликации врз буџетските трошења за одбрана и безбедност во услови на светска рецесија

9. <http://economictimes.indiatimes.com/definition/recession> (12.02.2014)
10. <http://www.brookings.edu/blogs/fixgov/posts/2014/01/29-state-of-the-union-kamarck> (14.04.2014)
11. <http://www.washingtonpost.com/blogs/wonkblog/wp/2013/12/09/heres-what-sequestration-will-look-like-in-2014-if-the-budget-deal-fails> (09.12.2013).
12. <http://www.c-span.org/video/?309410-2/sequestration-military-budget-cuts> (07.05.2014)
13. <http://www.newsmax.com/Newsfront/pentagon-sequester-budget-cuts/2013/11/18/id/537121> (07.05.2014)
14. <http://www.politico.com/news/stories/0912/80889.html> (11.03.2014)
15. <http://costofgovernment.org/one-books-sequester-resulted-only-layoff-a1821> (08.05.2014)
16. <https://www.fas.org/sgp/crs/natsec/RS22926.pdf> (13.03.2014)
17. <http://ue.eu.int/documents/treaty-of-lisbon?lang=en> (28.04.2014)
18. <http://www.oecd.org/dac/stats/officialdevelopmentassistancedefinitionandcoverage.htm> (02.05.2014)
19. Glaser, B.: Pivot to Asia: Prepare for unintended consequences. CSIS, 2012. pdf
20. Kogan, R.: How the Across the Board cuts in the Budget control Act will work. Center on Budget and Policy Priorities. April 27 2012. pdf
21. The Great Eight: Trillion dollar Growth trends to 2020. Bain & Company Inc. 2011. Pdf.
22. Barno, D., Bensahel, N., Stokes, J., Smith J., Kidder, K.: The Seven Deadly Sins of Defense Spending. July 2013. Pdf.
23. US Department of Homeland Security, Annual Performance Report, Fiscal Years 2012-2014. Pdf.
24. What is the Impact of the Defense Sequester on the Economy, Bipartisan Policy Center, December 2013. Pdf.
25. Kaunert, C., Zwolski, K.: Somalia Versus "Captain Hook": Assessing the EU's Security Actorness in Countering Piracy off the Horn of Africa, Cambridge Review of International Affairs, April 2014. Pdf.
26. Palin, V.C.: Russian military capability in a Ten-Year Perspective – 2011. FOI, August 2012. Pdf.
27. Colvin, V. C.: FY 2014 Budget Overview. Pdf.
28. Kamminga, J.: Public Diplomacy in Afghanistan beyond the 2014 Transition, Lessons from the United States and the Netherlands, Discussion Papers on Diplomacy, no. 126. Pdf.

Импликации врз буџетските трошења за одбрана и безбедност во услови на светска рецесија

29. Epstein, B., S.: The Budget Control Act, Sequestration and the Foreign Affairs Budget: Background and possible Impacts. Congressional Research Service, December 20, 2013. Pdf.
30. Stein, H.: How Sequestration Gets Worse in 2014, Center for American Progress, November 2013. Pdf.
31. Cordesman, H., A., Burke, A., A.: Tracking the Defense Budget, US Defense Budget Cuts, Sequestration, the FY 2014-FY 2022 Forecast. The Burden and Future Legacy of Past Trend Cuts, Center for Strategic and International Studies, July, 2013. Pdf.
32. From Merely Stupid to Dangerous: The Sequesters Effects on National and Economic Security, Bipartisan Policy Center, October 2013. Pdf.
33. [EU consol Treaty of EU.pdf](#) (28.04.2014)
34. Ryan, A.: Bringing some sense to the defense budget. Article, opinion, Economic intelligence: <http://www.usnews.com/opinion/blogs/economic-intelligence/2013/09/18/across-the-board-pentagon-cuts-dont-make-much-sense>. (12.09.2013)
35. http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/policies/internal-security/internal-security-strategy/index_en.htm (28.04.2014)
36. <http://www.euromove.org.uk/index.php?id=8720> (27.04.2014)
37. <http://www.newrepublic.com/article/117519/central-african-republic-conflict-africas-bloodiest-fight> (03.05.2014)
38. <http://www.janes.com/article/34629/france-s-sustained-engagement-in-car-raises-prospect-of-return-to-democratic-rule> (03.05.2014).
39. Vincent Darracq: France in Central Africa: The Reluctant Interventionist: <http://www.aljazeera.com/indepth/opinion/2014/02/france-central-africa-reluctant--20142975859862140.html> (03.05.2014)
40. <http://www.europarl.europa.eu/the-president/en/> (03.05.2014)
41. <http://www.spiegel.de/international/europe/brussels-summit-eu-to-refocus-on-stalled-defense-and-security-initiatives-a-939766.html> (03.05.2014)
42. <http://blogs.timesofindia.indiatimes.com/swaminomics/entry/nato-s-libya-war-causes-mali-crisis> (03.05.2014)
43. <http://www.dw.de/absent-during-war-germany-helps-rebuild-libya/a-16596280> (03.05.2014)
44. <http://www.voanews.com/content/reu-merkel-ally-says-us-assurances-on-nsa-spying-insufficient/1887410.html> (03.05.2014).
45. http://www.tni.org/sites/www.tni.org/files/download/eu_milspending_crisis.pdf (03.05.2014)

Импликации врз буџетските трошења за одбрана и безбедност во услови на светска рецесија

46. <http://www.therichest.com/expensive-lifestyle/location/the-top-10-biggest-weapon-buyers-in-the-world/> (11.04.2014)
47. http://www.youtube.com/watch?v=BG3cZ2cuZh8&feature=youtube_gdata (12.04.2014)
48. <http://warontherocks.com/2013/11/the-asia-pivot-european-security-defense-policy/> (14.04.2014)
49. <http://warontherocks.com/2013/09/keep-your-eyes-on-the-prize-the-asia-pivot/> (26.04.2014)
50. <http://thediplomat.com/2013/08/america-pivots-to-asia-europe-arms-it/> (13.02.2014)
51. <http://euroasiasecurityforum.com/2013/08/24/europes-undeclared-role-in-asian-security-time-to-bring-the-arms-trade-under-strategic-control/> (22.03.2014)
52. <http://www.airbusmilitary.com/Aircraft/A330MRTT/A330MRTTAbout.aspx> (13.03.2014)
53. http://www.kapital.mk/mk/dneven_vesnik/83889/krizata_od_eu_nosi_recesija_vo_makedonija_plan_za_spas_nema!.aspx?iId=2733 (02.04.2014)
54. <http://www.plusinfo.mk/vest/128106/Kina-kje-go-zgolemi-voeniot-bugzet> (07.04.2014)
55. <http://www.defence.gov.au/cdf/> (09.05.2014)
56. <http://www.smh.com.au/federal-politics/political-news/australia-urged-to-address-its-languishing-defence-budget-says-government-adviser-20140306-34a8l.html#ixzz2wyhr1LLI>
57. Reischauer, D., R.: *Have we Become a Nation of Takers?* Pdf.
58. Улогата на Парламентот во креирање на буџетот за одбрана: Што е планирање на буџет за одбрана? DCAF, 2006. Pdf. Стр.5
59. Даскаловски, Ж., Николовска, А., Ристеска, М.: Водич во буџети. Фондација Фридрих Еберт – Канцеларија Скопје, 2006. Pdf.
60. Dunn, R., J., III: The Impact of a Declining Defense Budget on Combat Readiness <http://www.heritage.org/research/reports/2013/07/the-impact-of-a-declining-defense-budget-on-combat-readiness>, July 18, 2013.
61. <http://www.smh.com.au/federal-politics/political-news/australia-to-buy-58-joint-strike-fighters-20140422-zqxvr.html> (23.04.2014)
62. <http://digitaljournal.com/news/politics/op-ed-us-budget-deal-helps-save-defense-budget-from-sequester-cuts/article/363967#ixzz2sLQqkxX> (12.05.2014)
63. <http://www.defense.gov/news/newsarticle.aspx?id=121832> (14.05.2014)
64. <http://www.airforcemag.com/Features/Pages/2013/September%202013/box091613after.aspx> (13.05.2014)
65. <http://www.aei.org/speech/foreign-and-defense-policy/defense/the-impact-of-sequestration-on-national-security-and-the-economy> (13.05.2014)

Импликации врз буџетските трошења за одбрана и безбедност во услови на светска рецесија

66. Thomas, J., Cooper, Z., Rehman, I.: Gateway to the Indo- Pacific. Australian Defense Strategy and the Future of the Australia- US Alliance. The dawn of a new era in Australia- US Defense ties. Center for Strategic and Budgetary Assessments, 2013.
67. http://www.aph.gov.au/About_Parliament/Parliamentary_Departments/Parliamentary_Library/pubs/rp/BudgetReview201314/DefenceBudget (17.04.2014)
68. F-35 Fighter Plagued with delays, cost overruns, federal report says: <http://www.foxnews.com/tech/2014/04/03/f-35-fighters-plagued-with-delays-cost-overruns-federal-report-says/> (09.05.2014)
69. McKinley, M.: US Alliance Overcharges and under-delivers <http://www.smh.com.au/act-news/us-alliance-overcharges-and-underdelivers-says-anus-mike-mckinley-20140422-372m7.html> (09.05.2014)
70. <http://www.telegraph.co.uk/news/uknews/defence/10615466/China-and-Russia-help-global-defence-spending-rise-for-first-time-in-five-years.html> (18.04.2014).
71. <http://www.golos-ameriki.ru/content/zbigniew--brzezi%C5%84ski-russia-putin/1904120.html> (09.05.2014)
72. <http://www.washingtontimes.com/news/2014/mar/6/putin-has-transformed-russian-army-into-a-lean-meal/#ixzz2zLsGjOdE> (18.04.2014)
73. Öxenstierna, S., Bergstrand, B.: Russian Military in Ten Year Perspective, 2011: http://www.clashofarms.com/files/FOI_Russia.pdf (15.04.2014)
74. http://en.ria.ru/military_news/20140319/188575985/Russian-Navy-Unveils-New-Class-of-Submarines.html (03.05.2014)
75. <http://www.naval-technology.com/projects/kuznetsov/> (03.05.2014)
76. http://www.aviationweek.com/Article.aspx?id=/article-xml/awx_02_22_2013_p0-551855.xml&p=3. Pentagon buyers to discuss budget cuts with industry. Article by Davis, A: Aviation Week, February 22, 2013.
77. <http://www.heritage.org/research/reports/2014/02/the-heritage-foundation-2014-defense-reform-handbook> (05.04.2014)
78. <http://www.brettonwoodsproject.org/publications/bulletin-february-2014/> (16.03.2014)
79. <http://isn.ethz.ch/Digital-Library/Articles/Detail/?lng=en&id=177331> (17.03.2014).
80. <http://www.chinagaze.com/2013/06/04/what-happened-to-the-june-4-1989-tank-man/> (14.04.2014)

Импликации врз буџетските трошења за одбрана и безбедност во услови на светска рецесија

81. <http://rt.com/usa/us-navy-ford-carrier-507/> (11.03.2014)
82. Daggett, S. (2010). Costs of Major U.S. Wars. Washington, D.C.: Congressional Research Service.
83. <http://e-demokratija.mk/documents/10157/36336/%D0%98%D0%BD%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BC%D0%B0%D1%86%D0%B8%D1%98%D0%B0+%D0%B7%D0%B0+%D0%BE%D0%B4%D0%B1%D1%80%D0%B0%D0%BD%D0%B1%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D1%82%D0%B5+%D1%80%D0%B5%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BC%D0%B8+%D0%B2%D0%BE+%D0%A0%D0%B5%D0%BF%D1%83%D0%B1%D0%BB%D0%B8%D0%BA%D0%B0+%D0%9C%D0%B0%D0%BA%D0%B5%D0%B4%D0%BE%D0%BD%D0%B8%D1%98%D0%B0.pdf> Информација за одбранбените реформи во Македонија. (05.04.2014)
84. <http://www.usni.org/magazines/proceedings/2014-02> (22.03.2014)
85. http://money.cnn.com/news/economy/world_economies_gdp/ (18.04.2014).
86. <http://www.finance.gov.mk/files/Budzet%20na%20RM%20za%202013%20za%20OBJAVUVANJE%20%20%2024.12.2012.pdf> (17.03.2014)
87. <http://www.prnewswire.com/news-releases/global-defense-land-vehicle-industry-2014-2020-trends-forecast-and-opportunity-analysis-250001211.html> (07.04.2014).
88. <http://www.worldaffairsjournal.org/article/falling-upwards-declinism-box-set> (18.04.2014)
89. <http://www.thereformedbroker.com/wp-content/uploads/2012/02/Economic-Consequences-of-War.pdf> (14.03.2014)
90. Bartlett, B., The Cost of War: <http://www.forbes.com/2009/11/25/shared-sacrifice-war-taxes-opinions-columnists-bruce-bartlett.html> (12.03.2014)
91. Osborn, K.: Russia Offers Different Threat than Cold War Era: <http://www.military.com/daily-news/2014/03/20/russia-offers-different-threat-than-cold-war-era.html> (03.05.2014)
92. <http://www.presstv.ir/detail/2014/01/22/347062/us-congress-afghanistan-assistance/> (07.03.2014)
93. <http://www.econleaks.com/types-of-government-budgets/> (01.03.2014)
94. http://www.hsc.csu.edu.au/economics/policies_mgt/2614/Topic4Tutorial2.html (01.03.2014)
95. <https://www.boundless.com/economics/open-economy-macroeconomics/equilibrium/effect-of-a-government-budget-deficit-on-investment-and-equilibrium/> (12.04.2014)
96. <http://www.entrepreneur.com/encyclopedia/budgeting> (11.05.2014)

Импликации врз буџетските трошења за одбрана и безбедност во услови на светска рецесија

97. <http://www.washingtonpost.com/wp-srv/special/politics/federal-budget-process/budgetprocess.pdf> (09.02.2014)
98. <http://businessfinancemag.com/planning-budgeting-reporting> (27.03.2014)
99. <http://www.government.nl/issues/budget/budget-rules> (11.02.2014)
100. http://www.sipri.org/googlemaps/milex_top_15_2013_exp_map.html (01.05.2014)

h

Официјални документи:

1. Закон за извршување на буџетот на Република Македонија, Македонија, Скопје, септември 2013 година. http://www.finance.gov.mk/files/u6/on_za_izvrshuvanje_na_Budzet_za_2014-30_08_13.pdf
2. Министерство за Одбрана на Република Македонија: Долгорочен план за одбрана на РМ 2011-2020. Скопје, јануари 2011 година. <http://e-demokratija.mk/documents/10157/36336/%D0%94%D0%BE%D0%BB%D0%B3%D0%BE%D1%80%D0%BE%D1%87%D0%B5%D0%BD+%D0%BF%D0%BB%D0%B0%D0%BD+%D0%B7%D0%B0+%D1%80%D0%B0%D0%B7%D0%B2%D0%BE%D1%98+%D0%BD%D0%B0+%D0%BE%D0%B4%D0%B1%D1%80%D0%B0%D0%BD%D0%B0%D1%82%D0%B0+2011-2020>
3. Национална концепција за безбедност и одбрана http://arhiva.vlada.mk/files/Vladina_koncepcija_za_bezbednost.pdf
4. Агенда на Министерство за одбрана – Реформи за Евроатлантска Интеграција http://www.morm.gov.mk/?page_id=13331&lang=mk (22.04.2014)
5. Предлог- буџет на РМ за 2014 година, Влада на Република Македонија, http://www.esem.org.mk/pdf/Najznachajni%20vesti/2013/3/predlog-budzet_na_rm_za_2014_godina.pdf
6. One Hundred Twelfth Congress of the United States of America. At the First Session. An Act to Provide for Budget Control. Ten Years Discretionary Caps With Sequester. Authenticated US Government Information. Pdf.
7. The Budget Control Act of 2011. Congressional Research Service. Pdf.
8. European Commission, High Representative of the European Union for Foreign Affairs and Security Policy. Joint Communication to the European Parliament and the Council: The EU Comprehensive Approach to External Conflicts and Crisis. Brussels, 11.12.2013.

Импликации врз буџетските трошења за одбрана и безбедност во услови на светска рецесија

9. Official Journal of the European Communities: Consolidated Version of the Treaty of the European Union, 24.12.2002.
10. Department of Defense Directive, Rapid Fulfillment of Combatant Commander Urgent Operational Needs, JRAC, August 24, 2012, pdf.